

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen
estäminen asianajotoimiston näkökulmasta
Case: Asianajotoimisto Bird & Bird Oy

Moilanen, Minna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

**Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen
asianajotoimiston näkökulmasta
Case: Asianajotoimisto Bird & Bird Oy**

Minna Moilanen
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2010

Minna Moilanen

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen asianajotoimiston näkökulmasta
Case: Asianajotoimisto Bird & Bird Oy

Vuosi 2010

Sivumäärä 81

Tämä opinnäytetyö käsittelee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä asianajotoimiston, ja varsinkin Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n, näkökulmasta. Työn tavoitteena oli antaa yleiskuva rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta sekä selvittää, miten niihin liittyvä lainsäädäntö on otettava huomioon asianajotoimistossa. Lisäksi tavoitteena oli laatia Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:lle sisäiset toimintaohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä.

Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista tutkittiin lähinnä Suomen olosuhteissa. Molemmat on kriminalisoitu rikoslaissa ja niiden torjuntaa koskevat säädökset löytyvät rahanpesulaista. 1.8.2008 voimaan tullut rahanpesulaki laajensi lakimiesten velvollisuuksia muun muassa asiakkaan tuntemisessa, selonottovelvollisuudessa, jatkuvassa seurannassa ja riskiperusteisessa arvioinnissa. Suomen Asianajajaliiton suositusten mukaan asianajotoimistojen tuli laatia 1.8.2009 mennessä sisäiset ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä.

Asianajotoimistojen tulee kouluttaa henkilökuntansa. On tärkeää, että henkilökunta ymmärtää, mitä rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen käytännössä tarkoittaa. Henkilökunnan tulee tietää velvollisuutensa ja se, mitä velvollisuuksien laiminlyönnistä voi seurata. Ohjeistuksen sisäistäminen edellyttää henkilökunnalta myös omaa aktiivisuutta perehtyä asiaan. Pelkona on, että jos asiaa ei sisäistetä kunnolla, sitä ei myöskään pidetä tärkeänä. On myös vaarana, että lakimiehet, jotka eivät yleensä hoida ilmoitusvelvollisuuden alaisia toimeksiantoja, jättävät ohjeet kokonaan huomioimatta, koska kokevat, ettei asia koske heitä ollenkaan.

Lähteinä käytettiin kirjallisuutta, lakeja ja useita internet-lähteitä kuten Suomen Asianajajaliiton ja Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisuja. Arvokasta tietoa saatiin lisäksi haastatteleamalla alan asiantuntijoita, ja itse kerroin omista havainnoistani työntekijänä Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä.

Työlle asetettu tavoite saavutettiin. Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:llä on käytössään toimintaohjeet ja henkilökuntaa on koulutettu. Työstä muotoutui kattava tietopaketti, josta löytyy toimiston henkilökunnan työssään tarvitsemat tiedot rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Työtä voidaan käyttää hyväksi soveltuvin osin myös muiden asianajotoimistojen ja ilmoitusvelvollisten keskuudessa.

Asiasanat: rahanpesu, terrorismin rahoittaminen, rahanpesulaki, asiakkaan tunnistamisvelvollisuus, selonottovelvollisuus, riskiperusteinen arviointi, ilmoitusvelvollisuus

Minna Moilanen

**Preventing money laundering and terrorist financing from law firm's point of view
Case: Bird & Bird Attorneys Ltd**

Year	2010	Pages	81
------	------	-------	----

This thesis deals with preventing money laundering and terrorist financing from law firm's point of view, especially from Bird & Bird Attorneys Ltd's point of view. The aim was to describe the general picture of money laundering and terrorist financing and to find out how the legislation regarding those should be taken into account in a law firm. Another aim was to draw up internal instructions for preventing money laundering and terrorist financing for Bird & Bird Attorneys Ltd.

The money laundering and terrorist financing was researched mainly under Finnish conditions. Both are criminalized in the criminal law and regulations on preventing those are in the law on money laundering. The law on money laundering, which came into force on 1 August 2008, extended lawyers obligations regarding obligation to identify customer, obligation to obtain information, obligation to arrange ongoing monitoring and risk-based assessment. On the Finnish Bar Association's recommendation law firms needed to draw up internal instructions regarding preventing money laundering and terrorist financing by 1 August 2009.

Law firms are obliged to arrange training for staff. It is important that the staff understands what money laundering and terrorist financing means in practice. The staff needs to know its obligations and what can follow from failing to fulfil these obligations. Full understanding of the instructions requires also activity from the staff themselves. There is a fear that if the matter is not fully understood, it will not be taken seriously. There is also a fear that lawyers who do not usually act in transactions under the reporting obligation, ignore the instructions because they feel that the matter does not apply to them at all.

The research material consists of literature, laws and several internet-sources such as publications of the Finnish Bar Association and the Financial Intelligence Unit. Valuable information was received also by interviewing experts in the field. I told of my own observations as an employee of Bird & Bird Attorneys Ltd.

The target of this thesis was achieved. Bird & Bird Attorneys Ltd have internal instructions in use and training for the staff has been arranged. This thesis became a wide information package, in which the staff can find the information they need to prevent money laundering and terrorist financing. This thesis can be used as appropriate among other law firms and persons under obligation to report.

Key words: money laundering, terrorist financing, the law on money laundering, obligation to identify customer, obligation to obtain information, risk-based assessment, reporting obligation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Asianajotoimisto Bird & Bird Oy	9
3	Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen	10
3.1	Rahanpesun määritelmä ja rahanpesu ilmiönä	10
3.2	Rahanpesuprosessin vaiheet	14
3.3	Terrorismin rahoittamisen määritelmä ja terrorismin rahoittaminen ilmiönä	15
3.4	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta	16
3.5	Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvät osapuolet	17
3.5.1	Euroopan Unioni	17
3.5.2	Financial Action Task Force on Money Laundering	18
3.5.3	Rahanpesun selvittelykeskus	19
3.5.4	Suomen Asianajajaliitto	23
3.5.5	Asianajotoimistot ja niiden henkilökunta	24
4	Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista sääntelevät lait ja asetukset	25
4.1	Rikoslaki	26
4.2	Rahanpesulaki	30
4.2.1	Lakimiesten ilmoitusvelvollisuuden tausta	30
4.2.2	Uusi rahanpesulaki	33
4.3	Rahanpesua koskevan kriminalisoinnin muutostarpeet	34
5	Rahanpesulain lakimiehille asettamat velvollisuudet	36
5.1	Milloin lakimies on ilmoitusvelvollinen?	36
5.2	Asiakkaan tunteminen	37
5.2.1	Asiakkaan tunnistamis- ja henkilöllisyyden todentamisvelvollisuus	38
5.2.2	Tunnistamisasiakirjat	39
5.2.3	Tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen	40
5.2.4	Kolmannen osapuolen toimet asiakkaan tuntemiseksi	41
5.2.5	Selonottovelvollisuus	41
5.2.6	Jatkuva seuranta ja tunnistamistietojen säilyttäminen	43
5.3	Riskiperusteinen arviointi	44
5.4	Ilmoitusvelvollisuus epäilyttävästä liiketoimesta ja salassapitovelvollisuus	46
5.5	Velvollisuus pidättäytyä tai luopua toimeksiannosta	48
5.6	Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen	49
5.7	Vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu	49
6	Sisäisen toimintaohjeistuksen laatimisprosessi Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä	50
6.1	Toimintaohjeiden laatiminen ja työprosessien kehittäminen	50
6.2	Toimintaohjeiden käyttöönotto ja henkilökunnan kouluttaminen	54
7	Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	56
	Lähteet	59

Kuviot	62
Taulukot	63
Liitteet	64

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata lukijalle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä asianajotoimiston ja varsinkin työnantajani, Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n, näkökulmasta. Työstä on rajattu pois muiden toimijoiden näkökulmat. Tavoitteena on antaa yleiskuva rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta sekä tuoda esiin, miten asianajotoimiston on otettava huomioon niihin liittyvä lainsäädäntö toiminnassaan. Lisäksi tarkoituksena on kertoa, miten Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:lle laadittiin toimintaohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista tutkitaan lähinnä Suomen olosuhteissa, mutta aiheen kansainvälistä puoltakaan ei ole täysin rajattu pois, sillä kansainväliset sopimukset ja Euroopan Unionin (jäljempänä EU) lainsäädäntö vaikuttavat oleellisesti myös Suomessa. Tavoitteena on, että työstä muodostuisi kattava tietopaketti, josta löytyisi Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n henkilökunnan työssään tarvitsemat tiedot.

Rahanpesulla tarkoitetaan rikoksella hankittujen varojen alkuperän häivyttäminen siten, että ne vaikuttavat laillisesti hankituilta. Sillä pyritään mahdollistamaan varojen riskitön käyttö. Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa annetaan tai kerätään varoja terroritekojen suorittamiseksi. Rahanpesu kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994 rikoslaisa kätkemisrikoksena ja omaksi rikosnimikkeekseen se tuli vuonna 2003. Terrorismin rahoittaminen kriminalisoitiin rikoslaisa vuonna 2002. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevat säädökset ovat laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (503/2008, jäljempänä rahanpesulaki), joka tuli voimaan 1.8.2008.

Uusi rahanpesulaki laajensi ilmoitusvelvollisten velvollisuuksia muun muassa asiakkaan tuntemisessa, selontottovelvollisuudessa, jatkuvassa seurannassa ja riskiperusteisessa arvioinnissa. Ilmoitusvelvollisia rahanpesuasioissa ovat sellaiset toimialat, joita voidaan käyttää hyväksi rahanpesussa tai joilla on normaalin toimintansa puitteissa mahdollisuus havaita rahanpesua. Tässä työssä ilmoitusvelvollisella viitataan ainoastaan asianajajiin ja lakimiehiin. Lakimiehillä tarkoitetaan tässä työssä myös asianajajia, jotka ovat myös lakimiehiä (eli oikeustieteen maistereita ja ennen vuotta 2005 valmistuneita oikeustieteen kandidaatteja), mutta heillä on lakimiehiltä puuttuva asianajajan pätevyys (jonka edellytyksenä on muun muassa neljän vuoden työkokemus lakimiestehtävissä, asianajajatutkinnon suorittaminen ja Suomen Asianajajaliiton jäsenyys). Ilmoitusvelvollisuudella tarkoitetaan velvollisuutta ilmoittaa rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta. Selvittelykeskus hoitaa keskusrikospoliisissa (jäljempänä KRP) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen selvittämiseen kuuluvia tehtäviä. Epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan tilannetta, jossa lakimies katsoo, että toimenpide on asianajoalan palvelujen tarjoamisesta saatujen yleisten kokemusten perusteella epäilyttävä. Suomen Asianajajaliiton (jäljempänä SAL) suositusten mukaan asianajotoimistojen tuli laatia 1.8.2009 mennessä sisäiset ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:llä ei ole aiemmin ollut tällaisia ohjeita ja varsinkin uuden lain myötä ohjeiden laatiminen katsottiin erittäin tarpeelliseksi.

Tämä opinnäytetyö koostuu kuudesta osa-alueesta. Ensimmäisessä osiossa johdannon jälkeen esitellään Asianajotoimisto Bird & Bird Oy. Toisessa osiossa käsitellään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen määritelmiä sekä niitä ilmiöinä. Osiossa kuvataan myös rahanpesuprosessin eri vaiheet eli sijoitus-, palautus- ja harhautusvaihe. Osiossa kerrotaan myös, millainen rooli EU:lla, Financial Action Task Force on Money Laundering - toimintaryhmällä (jäljempänä FATF), Rahanpesun selvittelykeskuksella, SAL:lla ja asianajotoimistoilla on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa. Kolmannessa osiossa keskitytään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista säänteleviin lakeihin ja asetuksiin, joista rikoslakia ja rahanpesulakia käsitellään tarkemmin. Osiossa kerrotaan myös lakimiesten ilmoitusvelvollisuuden taustasta sekä rahanpesua koskevan kriminalisoinnin muutostarpeista. Neljännessä osiossa käsitellään rahanpesulain lakimiehille asettamia velvollisuuksia tarkemmin. Lisäksi käsitellään velvollisuutta pidättäytyä tai luopua toimeksiannosta, ja kerrotaan, mitä seuraamuksia velvollisuuksien laiminlyönnillä on. Viidennessä osiossa kerrotaan Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvän sisäisen ohjeistuksen laatimisesta ja ohjeistuksen käyttöönotosta sekä siitä, miten toimiston työprosesseja on kehitetty ohjeistuksen myötä. Toimintaohjeiden sisältöä avataan sen verran, kuin sen on katsottu olevan tarpeellista sisällön ymmärtämiseksi. Viimeinen osa keskittyy yhteenvetoon ja johtopäätöksiin.

Opinnäytetyön lähteinä on käytetty aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja lukuisia internet-lähteitä. Koska rahanpesulaki on vielä niin tuore, ei ajantasaista kirjallisuutta juurikaan ole. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista ei yleensä ottaenkaan ole tutkittu kovin paljon. Lähteinä käytetyistä tutkimuksista Ritva Sahavirran väitöskirja rahanpesusta rangaistavana tekona on tähän asti kattavin tutkimus rahanpesusta. Nina Kangas on tutkinut asianajajien suhtautumista rahanpesulain mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen ja Johanna Peurala on tutkinut EU:n rahanpesun vastaisia toimia. Näiden lisäksi tietoa on saatu SAL:n ja Rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisuista sekä laeista ja lain valmistelutöistä, kuten rahanpesua koskevasta hallituksen esityksestä (HE 25/2008, jäljempänä ”hallituksen esitys”). Lisäksi on haastateltu neljää henkilöä, joista Pekka Vasara on työskennellyt KRP:n rahanpesun selvittelykeskuksessa ja toiminut rahanpesussa tutkijana ja tutkinnanjohtajana sekä terrorismin rahoituksen torjunnan alueella hankevastaavana. Hän on osallistunut rahanpesulain valmisteluun ja koulutukseen muun muassa lakimiehille. Laura Kuitunen toimii rikostarkastajana KRP:n rahanpesun selvittelykeskuksessa ja on ollut kouluttamassa lakimiehiä SAL:n lakimiehille järjestämässä koulutuksessa. Kolmas ja neljäs haastateltu henkilö työskentelevät Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä, mutta heidän henkilöllisyyttä ei paljasteta salassapidollisten syiden vuoksi. Itse kerron työssä omista havainnoistani työntekijänä Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä.

2 Asianajotoimisto Bird & Bird Oy

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy perustettiin vuonna 1999 nimellä Asianajotoimisto Fennica Oy. Nykyisessä muodossaan toimisto aloitti toimintansa 1.5.2008, jolloin Asianajotoimisto Fennica Oy yhdistyi kansainvälisesti toimivaan, vuonna 1846 Lontoossa perustettuun Bird & Bird asianajotoimistoon. Kansainvälisesti Bird & Bird työllistää kaikkiaan lähes 850 lakimiestä Euroopassa ja Aasiassa. Bird & Birdillä on 21 toimistoa ja ne sijaitsevat seuraavissa kaupungeissa: Peking, Bratislava, Bryssel, Budapest, Düsseldorf, Frankfurt, Helsinki, Hong Kong, Lontoo, Lyon, Madrid, Milano, München, Pariisi, Praha, Rooma, Shanghai, Singapore, Tukholma, Haag ja Varsova. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n toimitilat löytyvät Helsingistä osoitteesta Mannerheimintie 8, 00100 Helsinki. Toimisto on mittautavasta riippuen Suomen 6.-7. suurin asianajotoimisto ja sen palveluksessa on tällä hetkellä 38 lakimiestä, joista 9 on osakkaita. Lisäksi henkilökuntaan kuuluu toimistopäällikkö, hallinnollinen assistentti, kuusi asianajosihteeriä, toimistoassistentti, markkinointiassistentti sekä oikeustieteen opiskelijoita. Yhteensä toimistossa työskentelee noin 50 henkilöä. Lakimiehet ja asianajosihteerit työskentelevät keskenään työpareina siten, että kullakin asianajosihteerillä on keskimäärin 5-7 lakimiestä työparina, joita he avustavat. Itse olen työskennellyt asianajosihteerinä Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä 23.9.2008 lähtien vakituudessa työsuhteessa. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Helsingin toimisto harjoittaa asianajotoimintaa liikejuridiikan kaikilla osa-alueilla, vero-oikeutta lukuun ottamatta. Se tarjoaa palveluita mm. franchising-sopimukseen, muihin liiketoiminnan sopimukseen, kilpailevaan toimintaan liittyviin säännöksiin, työsuhdetyösuhteisiin, yritys- ja rahoitusjärjestelyihin, tavaramerkkeihin, tekijänoikeuksiin ja muihin immateriaali-oikeuksiin sekä IT-sopimukseen liittyen. Erityisen vahvan aseman toimisto on saavuttanut muun muassa teknologia-aloilla. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Toimistosta löytyy eri praktiikka- ja toimialaryhmiä eri oikeudenalojen ja asiakkaiden toimialojen mukaan, ja kukin lakimiehistä kuuluu niihin oman osaamisensa mukaan. Yksi lakimies saattaa kuulua useampaan ryhmään. Järjestäytyneet ryhmät ovat kansainvälisiä ja jokaisella ryhmällä on ensisijainen vastuu/yhteyshenkilö tai useampi sellainen. Praktiikkaryhmiä ovat yhtiöoikeus, riitojen ratkaisu, kauppaoikeus, aineettomat oikeudet, ulkoistaminen, yksityisyyden suoja ja tietosuoja, EU- ja kilpailuoikeus, työoikeus, pankkitoimet ja rajoitus, julkiset hankinnat, kiinteistöoikeus sekä yritysjärjestelyt ja maksukyvyttömyys. Toimialaryhmiä ovat tietoliikenne, pankki- ja rahoituspalvelut, tietotekniikka, media, biologiset tieteet, energia ja säästävä tekniikka, urheilu ja viihde sekä verkkokauppa. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Lakimiehillä on yhteisten tietojärjestelmien ansiosta käytössään koko kansainvälisen toimiston tieto-taito ja kokemuspohja. Työntekijöiden mahdollisuudet kehittää ammattitaitoaan, saada kansainvälistä kokemusta ja oppia muilta ovat siten erinomaiset. Bird & Bird tarjoaa asiakkailleen paikallista asiantuntemusta maailmanlaajuisesti. Monille asiakkaille hoidetaan toimeksiantoja useissa maissa samanaikaisesti kiinteässä yhteistyössä eri toimistoista käsin. Bird & Birdillä on lisäksi erinomainen kontaktiverkosto ja suhteet muiden avainalueiden (Eurooppa, Aasia-Tyynimeri, Lähi-itä ja Yhdysvallat) asianajotoimistojen kanssa. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asiakkaat ovat pääsääntöisesti koti- ja ulkomaisia yrityksiä ja merkittäviä muita kotimaisia yhteisöjä. Toimeksiantotyypit jakautuvat karkeasti seuraavasti: yritysjärjestelyt 43 %, riitojen ratkaisu 25 %, teknologia 22 % ja muut 10 %. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

Bird & Bird on saanut tunnustusta laajalti niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Bird & Bird on valittu muun muassa vuoden 2008 kansainväliseksi asianajotoimistoksi (The Lawyer Awards 2008). Bird & Birdin globaali liikevaihto oli 2008-2009 noin 220 miljoonaa euroa (12 kk) ja Helsingin toimiston liikevaihto oli 2008-2009 noin 12,6 miljoonaa euroa (15 kk). Helsingin toimiston tilikausi oli tuolloin poikkeuksellisen pitkä, johon vaikutti toimiston liittyminen Bird & Birdiin. Bird & Bird on menestynyt niin kansainvälisesti kuin Suomen markkinoillakin oikein hyvin kilpailijoihinsa verrattuna kansainvälisen finanssikriisin ja sitä seuranneen yleisen taantuman aiheuttamissa vaikeissa markkinaolosuhteissa, joiden seurauksena toimistojen välinen kilpailu markkinoilla on töiden vähentymisen vuoksi kiristynyt. Bird & Birdissä uskotaan markkinaosuuden säilyvän vahvana jatkossakin vaikeista olosuhteista huolimatta. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäinen materiaali).

3 Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen

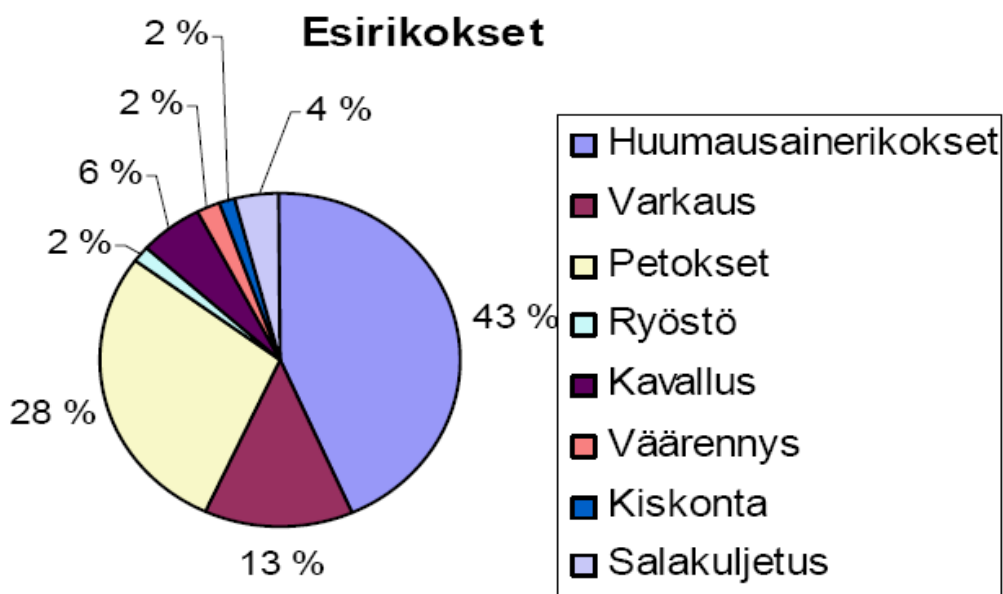
3.1 Rahanpesun määritelmä ja rahanpesu ilmiönä

Rahanpesu sanana on vakiintunut käyttöön vasta viime vuosikymmeninä, mutta ilmiönä rahanpesu on vuosisatoja vanha. Rahanpesun käsitteen katsotaan syntyneen 1920-luvulla Yhdysvalloissa tutkittaessa järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiksi epäiltyjä rikoksia. Mafia käytti tuolloin pesulaliiketoimintaa laillistamaan laittomalla toiminnalla saatuja varoja. (Sahavirta 2008, 19-20).

Ritva Sahavirta määrittelee rahanpesun toimiksi, joiden tarkoituksena on rikoksella hankitun omaisuuden tai rikoksen hyödyn siirtäminen lailliseen talousjärjestelmään niin, että varallisuus saadaan erotelluksi rikollisesta alkuperästään ja saadun varallisuuden saanto pystytään ainakin näennäisesti laillistamaan. Rahanpesun avulla rikosentekijä pyrkii jatkossa rahoitta-

maan uusia rikoksia ja hankkimaan rikoshyödyllä itselleen varallisuusarvoisia etuuksia. (Sahavirta 2008, 21-22; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 1). Rahanpesu on kriminalisoitu rikoslain 32 luvun 6 pykälässä. Rahanpesun kriminalisoinnista rikoslaisissa kerrotaan lisää kohdassa 4.1.

Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina *esirikosta*, jonka avulla varat on hankittu ja josta saatuun taloudelliseen hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Rikoksella hankitut rahat tai omaisuus voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Kuvioista 1 näkyy millaisista esirikoksista on yleensä kyse. Kuvion mukaan lähes puolet esirikoksista on huumausainerikoksia. Myös talousrikosten osuus on suuri. Rahanpesun kriminalisoinnilla on pyritty torjumaan myös esirikoksena esiintyvää rikollisuutta ja kriminalisoinnin tarve perustuikin aluksi juuri järjestäytyneen huumausainerikollisuuden torjunnan tarpeeseen. Rahanpesussa ovat siis kyseessä rikoksella saadut varat ja tällöin epäily kohdistuu varojen alkuperään. Aina ei kuitenkaan ole helppo todeta, milloin on kyse esirikoksesta ja milloin siitä erillisestä rahanpesutoimesta. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 3; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 1, 18).

Kuvio 1: Esirikokset

(Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 17).

Rahanpesua voivat olla hyvin tavanomaiset ja jokapäiväiset toimet ja varsin yksinkertaiset, vähällä suunnittelulla toteutetut järjestelyt. Rahanpesulla tarkoitetaan yleensä kuitenkin rahoitusjärjestelmän ja talouselämän laillisten, vakiintuneiden toimintojen ammattimaista,

suunnitelmallista ja monimutkaista väärinkäyttöä. Laajassa merkityksessä rahanpesua ovat kaikki rikoksella saatuun hyötyyn kohdistuvat toimet, myös rikollisesti saadun omaisuuden hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen. Laajimmillaan rahanpesu on siis esirikoksen täyttymisen jälkeen tapahtuvaa rikoshyötyyn ryhtymistä silloin, kun tekijä tietää omaisuuden olevan rikoksella saatua. Suppeassa merkityksessä rahanpesu on totuudenvastainen väite rikoksella saadun edun laillisesta lähteestä. Rahanpesun pyrkimyksenä on tällöin laillistaa rikoksella saadun omaisuuden alkuperä. (Sahavirta 2008, 22-23).

Rahanpesu on kansainvälinen ongelma ja se liittyy usein laajempaan organisoituun kansainväliseen rikollisuuteen. Rahanpesun kansainvälisyys johtuu muun muassa organisoidun rikollisuuden kansainvälistymisestä, EU:ssa hyväksytystä pääomien vapaan liikkuvuuden periaatteesta sekä maksuliikenteen siirtymisestä entistä enemmän automaattisen tietojenkäsittelyn hoidettavaksi. Kansainvälinen ulottuvuus merkitsee sitä, että rahanpesun esirikoksen tulee olla alkuperämaassa ja Suomessa rikos, jotta varsinainen rahanpesurikos voitaisiin lukea syyksi Suomessa. (Talousrikos 2009; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 1).

Luotettavan tiedon saaminen rahanpesun laajuudesta ja määrästä on mahdotonta, koska rahanpesu tapahtuu piilossa lailliselta yhteiskunnalta. Arviot ilmiön yleisyydestä perustuvat pääosin maailmanlaajuisen huumausainekaupan arvoon. Maailmanlaajuiset arviot rahanpesun laajuudesta vaihtelevat vuositasolla 500-1000 miljardia US dollaria. Suomessa rahanpesu liittyy yleensä huumausainerikollisuudella tai talousrikoksilla saatujen varojen jälkien peittämiseen. Talousrikosvahingot ovat Suomessa olleet viime vuosina noin 150 miljoonaa euroa ja huumausaineiden arvo katukaupassa on ollut noin 100 miljoonaa euroa. Suomessa siis huumausainerikoksilla saadun hyödyn määrä näyttäisi olevan vähäisempi kuin talousrikoksista syntynyt vahinko, toisin kuin kansainvälisesti. Sillä saattaa olla vaikutusta myös rahanpesurikosten yleisyyteen, kun otetaan huomioon, että Suomessa yleisimpiä talousrikoksia ovat vero- ja velallisen rikokset. Näissä rikoksissa saadun hyödyn alkuperää ei aina ole välttämätöntä häivyttää. Rahanpesutuomioiden vuosittainen määrä onkin Suomessa hyvin pieni. Tähän saattaa olla syynä muun muassa se, ettei niin sanottua itsepesua ole vielä kriminalisoitu eli Suomessa rikoksentekijän kaikki toimet, jotka hän kohdistaa omalla rikoksellaan saamaansa omaisuuteen, katsotaan rankaisemattomiksi jälkiteoiksi. Tällöin tekijä voidaan tuomita vain esirikoksesta, ei varsinaisesta rahanpesurikoksesta. (Sahavirta 2008, 38-42; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

Rahanpeseminen nähdään uhkana lailliselle taloudelle ja yhteiskuntajärjestelmälle. Varsinkin järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemistä rikoksista saatujen huomattavien tuottojen pesemisestä laillisessa rahoitusjärjestelmässä on väitetty voivan olla merkittäviä haitallisia vaikutuksia valtioiden lailliselle taloudelle, turvallisuudelle ja poliittisen järjestelmän toimivuudel-

le. Rahanpesemisen väitetään uhkaavan erityisesti kansainvälisen rahoitusjärjestelmän luotettavuutta ja vakautta. (Sahavirta 2008, 43-44).

Rahanpesulle otollisena liiketoimintana pidetään muun muassa asianajotoimistoja, koska niillä on toiminnassaan mahdollisuus vaikuttaa kuvaan, joka ulkopuoliselle syntyy asiakkaiden omaisuuden todellisesta luonteesta, alkuperästä, sijainnista, omistajasta tai määräysvallan käyttäjästä. Sen vuoksi niihin kohdistetaan erityistä huomiota rahanpesun ennaltaehkäisyssä ja niitä voidaan pitää myös mahdollisina rahanpesijöinä. Jo 1990-luvulta alkaen tyypillisenä rahanpesijänä on pidetty muun muassa lakimiestä, jolla on hyvät yhteydet yritysmaailmaan ja tiukan pankkialaisuuden valtioihin sekä valmius myydä palveluksiaan niille, jotka ovat halukkaita niistä maksamaan. (Sahavirta 2008, 20-21).

Oikeudellisten asioiden hoitamista pidetään erityisen herkkänä alana rahanpesulle, koska oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen luottamussuhde ja siihen liittyvä salassapitovelvollisuus voivat luoda mahdollisuuden rahanpesuun liittyviä väärinkäytöksiä. Viranomaisten rahanpesun torjuntamenetelmien tehostuttua rikolliset pyrkivät yhä laajemmin käyttämään hyväkseen kaikkia keinoja, joilla rikoshiöty saadaan pois viranomaisten ulottuvilta. Oikeudenkäyntiavustajien erityisaseman vuoksi tehokkaina rahanpesukeinoina pidetään esimerkiksi heidän asiakasvaraintiliensä käyttöä rikoksella saadun omaisuuden laillistamiseen; avustajien mahdollisuutta perustaa oikeudellisia yhteisöjä rahanpesun helpottamiseksi; avustajien tarjoamia oikeudellisia palveluja, jotka ovat välttämättömiä monimutkaisten rahanpesuoperaatioiden toteuttamiseksi ja erityisesti lakimiesten statuksen näille operaatioille antamaa kunniallisuuden ja luotettavuuden leimaa. (Sahavirta 2008, 297-298).

Asianajotoimiston kannalta sekaantuminen rahanpesuun on toimistolle maineriski ja taloudellinen riski. Toimiston maine kärsii, jos yleisesti uskotaan, että rikollisten on mahdollista käyttää asianajotoimistoa rikosten tekemiseen, jolloin luottamus asianajotoimiston toimintaan vähenee. Jos asiakkaat häviävät tämän seurauksena, on sillä myös taloudellisia seuraamuksia asianajotoimistolle. Pekka Vasaran mukaan lakimiesten tulisikin kysyä itseltään, millaisia asiakkaita he haluavat ottaa itselleen. Pankit ovat todenneet, että maineriski on liian suuri (ja esimerkiksi USA:n sanktiot), että kannattaa toimia rahanpesijänä. Onko todella kilpailu asiakkaista asianajotoimistoissa niin kovaa, että jokaisen epäilyttävänkin asiakkaan kanssa tulee ryhtyä toimiin, jotka aiheuttavat huolta ja pohdintaa? (Sahavirta 2008, 44; Vasara 2009a). Esimerkiksi Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä on omaksuttu sellainen käytäntö, että epäilyttävältä tuntuvan liiketoimen suorittamisesta pyritään kieltäytymään heti alkuunsa.

3.2 Rahanpesuprosessin vaiheet

Rahanpesu prosessina voi muodostua useista erillisistä toimista tai useiden eri tekojen yhdistelmästä ja rahanpesu voidaan prosessin aikana toteuttaa monella eri tavalla. Valittu menetelmä riippuu useista eri seikoista, kuten pesijän taidoista, mielikuvituksesta ja ulkoisista edellytyksistä. Rahanpesu on kirjallisuudessa jaettu yleensä kolmeen vaiheeseen eli sijoitus-, harhautus- ja palautusvaiheeseen. Ne voivat toteutua toisiaan seuraavina vaiheina ja vaiheiden järjestys voi vaihdella tai jokin vaiheista voi puuttua kokonaan. (Sahavirta 2008, 24-25).

Sijoitusvaiheessa laitton käteinen raha yritetään saattaa laillisen rahoitusjärjestelmän piiriin. Varat pyritään siirtämään kokonaan tai osittain rahoitusjärjestelmään esimerkiksi pankkiin tallettamalla tai maantieteellisesti paikasta toiseen siirtämällä. Rikoshyöty voidaan myös käyttää suoraan kulutustavaroiden hankintaan, jolloin rahanpesun kohteena ollut omaisuus siirtyy vaihdantaan ja tilalle tullut omaisuus käytetään rikosentekijän yksityistaloudessa. Tällöin harhautus- tai palautusvaihe ei ole tarpeen. Sijoitusvaiheessa voidaan toimia myös yrityskuljissa suojissa naamioimalla likainen raha liiketoiminnan tuotoksi. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 7; Sahavirta 2008, 26).

Lakimiesten asema korostuu sijoitusvaiheessa toisaalta rahanpesun estäjinä ja toisaalta mahdollisina rahanpesun kanavina. Lakimiesten asema rahanpesun estäjinä korostuu sijoitusvaiheessa, koska silloin rahanpesijä joutuu kohtaamaan lakimiehen, jonka velvollisuutena on tunnistaa asiakkaansa ja tehdä ilmoitus viranomaisille epäilyttävistä liiketoimista. Lakimiehillä on sijoitusvaiheessa parhaat mahdollisuudet estää rahanpesua ja edistää esirikoksen selvittämistä. Tästä syystä kiinnijäämisriski on suurin tässä vaiheessa. Mutta jos varat onnistutaan saamaan rahoitusjärjestelmään, on niitä tämän jälkeen vaikea jäljittää. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 7; Sahavirta 2008, 34).

Lakimiesten asema rahanpesun kanavina korostuu, koska heidän ammattitaitoa halutaan käyttää hyväksi, jotta rikoksella saatu hyöty saataisiin lailliseen talouteen. Lakimies saattaa sijoittaa rikoksella saatuja varoja asiakasvaraintililleen ja maksaa ne sieltä edelleen halutuille tahoille. Lakimies saattaa myös ostaa asiakkaansa rikoksella saadut varat niiden arvoa alempaan hintaan, ja sijoittaa ne sen jälkeen lailliseen talouteen omana varallisuutenaan. Muun muassa pörssi kauppa ja varojen sähköinen siirtely kotitietokoneelta eteenpäin tekevät sijoitusvaiheen ainoaksi todella haavoittuvaksi vaiheeksi rahanpesussa. Sen takia lakimiehiä tarvitaan: he antavat toiminnalle kunniallisen suojan, luovat pesijöiden ja viranomaisten väliin ”seinän” ja huolehtivat siitä, että kaikki näyttää olevan kunnossa. (Sahavirta 2008, 30; Vasara 2009a).

Harhautusvaiheessa omaisuus erotetaan erilaisilla toimenpiteillä laittomasta lähteestään. Tavoitteena on, että varoja ja niiden laitonta alkuperää ei enää pystytä yhdistämään toisiin-

sa. Riski jäädä kiinni pienenee sitä mukaa, mitä useamman yrityksen ja valtion kautta rahoja kierrätetään ja esirikoksen ja pestävän rahan yhdistäminen toisiinsa vaikeutuu. Tehokkainta on käyttää rahoituslaitoksia maissa, joissa suojellaan pankkisalaisuutta, tai siirtää varat esimerkiksi lakimiehen asiakasvarojen tilille, jonka tietoja suojataan laissa määrätyllä luottamuksensuojalla. Verojen maksamista pidetään helposti näyttönä varojen laillisuudesta, mutta myös tämä voi olla yksi harhautuskeino. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 7-8).

Tässä vaiheessa saatetaan käyttää apuna myös yhtiöitä, jotka on perustettu niin sanottuihin veroparatiisivaltioihin eli sellaiseen valtioon tai alueeseen, joka tarjoaa verotuksellisia tai rahoituksellisia etuja luonnollisille tai oikeushenkilöille, lähinnä ulkomaalaisille. Tällöin niiden puolesta tai hyväksi tehtyjä liiketoimia on vaikea selvittää. (Sahavirta 2008, 32).

Palautusvaiheessa rikollisella toiminnalla saadut varat voidaan sekoittaa laillisiin varoihin. Rahojen alkuperäistä lähdettä ei enää kyetä jäljittämään, vaan niille luodaan uusi laillinen lähde. Varallisuutta siirretään yleensä kolmansien henkilöiden nimiin niin, että rikoksentekeijälle jää määräysvalta omaisuuteen. Rikoksentekeijän lähipiiriin kuuluvan henkilön varallisuus kasvaa usein selittämättömällä tavalla, mutta yhteyttä rikollisiin varoihin on vaikea näyttää toteen. Varojen alkuperän häivyttäminen ja varsinainen kätkeminen näyttäytyvät erillisinä tekoina. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 8).

3.3 Terrorismin rahoittamisen määritelmä ja terrorismin rahoittaminen ilmiönä

Terrorismin rahoittaminen on oma rikoksensa, se ei ole rahanpesukeino. Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa annetaan tai kerätään varoja terroristien suorittamiseksi. Terrorismin rahoittamisesta rikoksena säädetään rikoslaissa. Siitä kerrotaan lisää kohdassa 4.1. Rahanpesuun liittyy epäily varojen laillisesta alkuperästä, mutta terrorismin rahoittaminen voi tapahtua myös laillisesti hankituilla varoilla, esimerkiksi erilaisen rahanke-räys- ja rahansiirtotoiminnan yhteydessä. Tällöin epäily kohdistuu varojen käyttötarkoitukseen. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 4-5; Finanssivalvonta 2009b).

Terroristinen toiminta tarvitsee rahaa muun muassa iskujen valmisteleamiseen ja toteuttamiseen. Rahaa kuluu esimerkiksi hallintoon, kampanjointiin, koulutukseen, vapaaehtoiisiin, van- kien perheisiin ja aseiden hankkimiseen. Rahoitus tapahtuu monin eri tavoin, myös rahanpe- sun avulla. Muita rahoitustapoja ovat esimerkiksi kiristäminen, salakuljetus, veropetokset, kidnappaamiset, petokset, lahjoitukset, tuoteväärännökset, ryöstöt, varkaudet, huumeet se- kä laillinen liiketoiminta. Terroristit ovat verkottuneet monin eri tavoin. Yksittäinen isku ei välttämättä edellytä huomattavia rahasummia, mutta toimiva ja riittävä rahoitus on merkit- tävässä roolissa propagandanlevityksessä, radikalisoitumisen edistämisessä, rekrytoinnissa ja

kannatuksen hankkimisessa esimerkiksi hyvinvointipalvelujen tuottamisen avulla. Terrorismin rahoitus voi olla yksinkertaisimmillaan yksittäisen henkilön suorittamaa rahan tai muun omaisuuden luovuttamista terroristisessa tarkoituksessa toimivalle henkilölle tai järjestölle. Terrorismin rahoitusta kuvataan mustekalaksi, jonka lonkerot yltävät sekä suurten maantieteellisten alueiden että uskonnollisten, sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten verkostojen ylle. (Poliisi 2009b; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

Terrorismi on yleismaailmallinen ilmiö, joka koskettaa jokaista maata. Suomessa ei ole näyttöä tuomioistuintapauksista, joissa varoja olisi siirretty terrorismiin, toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa. Viitteitä terrorismin rahoituksesta kuitenkin löytyy. Tästä ovat olleet esimerkkeinä niin sanotut Close Match -tapaukset, jotka ovat osuneet lähelle henkilöitä tai yrityksiä, jotka ovat EU:n ja YK:n antamilla pakotelistoilla. (Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

3.4 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunta

Rahanpesun torjunnan tavoitteena on vaikeuttaa ja estää rikoksilla saadun omaisuuden käyttämistä. Jos rikoksentehtäjä ei voi hyödyntää saamaansa rikoshyötyä rikollisen toiminnan jatkamiseen tai laillisessa taloudessa toimimiseen, yllykkeen rikosten tekemiseen uskotaan vähenevän. Rahanpesua torjutaan ennalta ehkäisevin eli preventiivisin ja jälkikäteen vaikuttavin eli repressiivisin toimin. Preventiivisistä toiminna tärkein on ilmoitusjärjestelmä: elinkeinoelämän toimijoita kuten lakimiehiä on veloitettu ilmoittamaan viranomaisille, kun heillä on syytä epäillä asiakkaidensa liiketoimiin liittyvien varojen laillista alkuperää. Repressiivisinä toimina ovat kriminalisointi ja konfiskaatio: rahanpesu on säädetty rangaistavaksi ja rikoshyöty tuomitaan valtiolle menetetyksi. Torjuntatoimia tehostetaan olemalla mukana kansainvälisessä yhteistyössä eri maiden vastaavien viranomaisten kanssa. (Sahavirta 2008, 43; Neira 2004, 116).

Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjumiseksi laadituilla kansainvälisillä sopimuksilla ja muilla instrumenteilla asetetaan yksittäisille valtioille varsin pitkälle meneviä velvollisuuksia rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ennalta estämisessä, kriminalisoinnissa sekä kansainvälisessä yhteistyössä. Sääntelyn tavoitteena on, että globaaleilla rahoitusmarkkinoilla noudatetaan yhtenäisiä asiakkaan tuntemista koskevia menettelytapoja. Merkittävimpiä rahanpesun torjuntaan liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ovat Yhdistyneiden Kansakuntien (jäljempänä YK) huumausaineiden laitonta kauppaa koskeva yleissopimus eli Wienin sopimus vuodelta 1988 sekä Euroopan neuvoston konfiskaatiosopimus eli Strasbourgin sopimus vuodelta 1990. Näissä sopimuksissa on määritelty rahanpesu ja veloitettu sopimuksen voimaan saattaneet maat säätämään rahanpesu rangaistavaksi teoksi. (Keskusrikospoliisi 2009; Finanssivalvonta 2009c; Liukku & Vasara 2000, 632).

Terrorismin rahoittaminenkin on hyvin kansainvälistä. Kansainvälinen yhteistyö terrorismin torjunnassa on tiivistynyt merkittävästi syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen. Keskeisessä asemassa torjuntatyössä on ollut terrorismin rahoituksen torjunta ja terroristien varojen poisto. YK, EU ja FATF ovat päättäneet useista terrorismin rahoituksen vastaisista toimita. Suomi on näiden organisaatioiden jäsenenä pannut täytäntöön muun muassa YK:n kansainvälisen terrorismin rahoituksen vastaisen yleissopimuksen vuodelta 1999. EU:ssa on lisäksi tehty useita päätöksiä terrorismin rahoituksen torjumiseksi. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 20).

Terrorismin rahoittamisen estämisessä tärkeässä roolissa ovat pakotteet. YK:n turvallisuusneuvoston asettamien finanssipakotteiden avulla pyritään terrorismin vastaisiin toimiin kohdistamalla niitä suoraan luonnollisiin henkilöihin, yhteisöihin ja ryhmiin, joiden epäillään rahoittavan terrorismia. Finanssipakotteet velvoittavat jäädyttämään pakotteiden kohteena olevien tahojen varat tai muut taloudelliset resurssit. Muita kansainvälisiä pakotteita ovat muun muassa vienti- ja tuontikiellot sekä lento- ja matkustuskiellot. YK:n turvallisuusneuvoston pakotepäätökset pannaan Euroopan yhteisössä täytäntöön EU:n asetuksina. Ne ovat Suomessa suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä. YK:n turvallisuusneuvosto on merkittävin pakotteita asettava taho, mutta myös EU tai yksittäiset valtiot voivat niitä asettaa. Suomessa ulkoasiainministeriöllä on päävastuu YK:n ja EU:n talouspakotteiden noudattamisen valvonnan koordinoinnista. Pakotteiden kohteeksi asetettuja tahoja ei saa ottaa asiakkaaksi eikä niille saa tarjota palveluita. Talouspakotteiden noudattamiseksi tulee tarkistaa asiakas- ja muut rekisterit säännöllisesti ja seurata lähteviä ja saapuvia maksuja. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 20; Finanssivalvonta 2009b).

3.5 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvät osapuolet

3.5.1 Euroopan Unioni

Euroopan unioni eli EU aloitti rahanpesun vastaisen toimintansa 1990-luvun alussa. Se halusi vaikeuttaa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa alueellaan. EU:n rahanpesunvastainen strategia koostuu useista eri lainsäädännöllisistä instrumenteista kuten direktiiveistä, puitepäätöksistä, säädöksistä ja yhteistoimista. Näistä tärkeimpiä ovat kolme rahanpesunvastaista direktiiviä. EU:n rooli on ollut rahanpesunvastaisissa toimita erityisen merkittävä, sillä EU:lla on huomattavasti valtaa jäsenmaihinsa. Rahanpesunvastainen taistelu vaatii rahanpesun rajoja ylittävän luonteensa vuoksi globaalia yhteistyötä ja tästä syystä onkin erityisen tärkeää, että alueelliset ja globaalit toimijat ovat olleet aktiivisesti mukana rahanpesunvastaisessa taistelussa. (Peurala 2009, 85).

EU tekee rahanpesun estämiseksi yhteistyötä muun muassa poliisi- ja tulliviranomaisten kanssa. Esimerkiksi rikollisesti saadun rahan tuontia EU:hun seteleinä, matkasheckeinä, arvopapereina tai velkakirjoina ja sen vaihtamista johonkin toiseen valuuttaan torjutaan tehokkaasti tulliviranomaisten yhteistyöllä. Kaikkien EU:hun saapuvien tai EU:sta poistuvien matkustajien on pitänyt kesästä 2007 lähtien tehdä tullille ilmoitus, jos heillä on mukanaan käteistä vähintään 10 000 euroa. (Euroopan komissio 2008).

Rahapesu on erittäin monimutkainen prosessi ja tekniikan kehittyminen luo koko ajan uusia keinoja pestä rahaa. EU:n rahanpesunvastainen taistelu ei olekaan sujunut ongelmitta. EU:n kompetenssi vaatia jäsenmaitaan kriminalisoimaan ja sanktioimaan tietyt teot on kyseenalaistettu. Ongelmia on tuottanut myös EU:n 27:n eri jäsenmaan erilaiset intressit ja erilaiset oikeusjärjestelmät sekä se, että perinteisesti rikoslain on katsottu heijastavan jokaisen kansallisen valtion suvereenisuutta. Taistelua on vaikeuttanut myös se, että EY-tuomioistuin on ollut aktiivisesti mukana määrittämässä EY:n rikosoikeudellisen toimivallan laajuutta. Tuomioistuimen päätökset ovat sekoittaneet pakkaa vielä entisestään. (Peurala 2009, 85-86).

Peurala kuvailee EU:n rahanpesunvastaisia toimia noidankehäksi: rikolliset kiertävät edellä keksien uusia rahanpesukeinoja, ja lainsäätäjät kulkee perässä yrittäen kriminalisoida niitä. Peurala ei muutenkaan näe EU:n rahanpesustrategiaa aivan loppuun asti ajateltuna. Hän pitää strategian suurimpana heikkoutena sitä, että siitä puuttuvat kokonaan työkalut strategian arvioimiseksi. Tällä hetkellä ei ole olemassa mitään luotettavia arvioita siitä, millainen vaikutus rahanpesun määrään tällä EU:n rahanpesunvastaisella strategialla on ollut. EU on jo kuitenkin huomannut puutteen ja on parhaillaan kehittämässä mittaristoa, jolla voisi arvioida rahanpesulainsäädännön tehokkuutta eri jäsenmaissa. Kaiken kaikkiaan EU:ssa on kuitenkin edetty rahanpesun vastaisissa toimissa paljon, mutta paljon on vielä tehtävääkin. (Peurala 2009, 86; Poliisi 2009a).

3.5.2 Financial Action Task Force on Money Laundering

Financial Action Task Force on Money Laundering eli FATF on rahanpesun vastainen toimintaryhmä, joka perustettiin Pariisissa vuonna 1989 G7- maiden huippukokouksessa. Sen tarkoituksena on antaa suosituksia toimenpiteistä, joilla valtiot voivat suojella luotto- ja rahoituslaitoksiaan sekä talousjärjestelmäänsä yleisimminkin rahanpesulta. Toimintaa on laajennettu kattamaan myös terrorismin rahoituksen estämiseen. FATF:n suosituksilla on suuri merkitys rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi säädetyin lainsäädännön sisältöön kaikkialla maailmassa. (Sahavirta 2007, 151-152).

FATF:n jäseninä on 33 valtiota ja kaksi kansainvälistä organisaatiota. Toiminnan painopisteenä on ollut rahanpesun torjuntaa koskevien 40 suosituksen uudistaminen sekä terrorismin rahoituksen vastaisten erityissuosittelujen laatiminen. Suositukset määrittelevät sen, millä tasol-

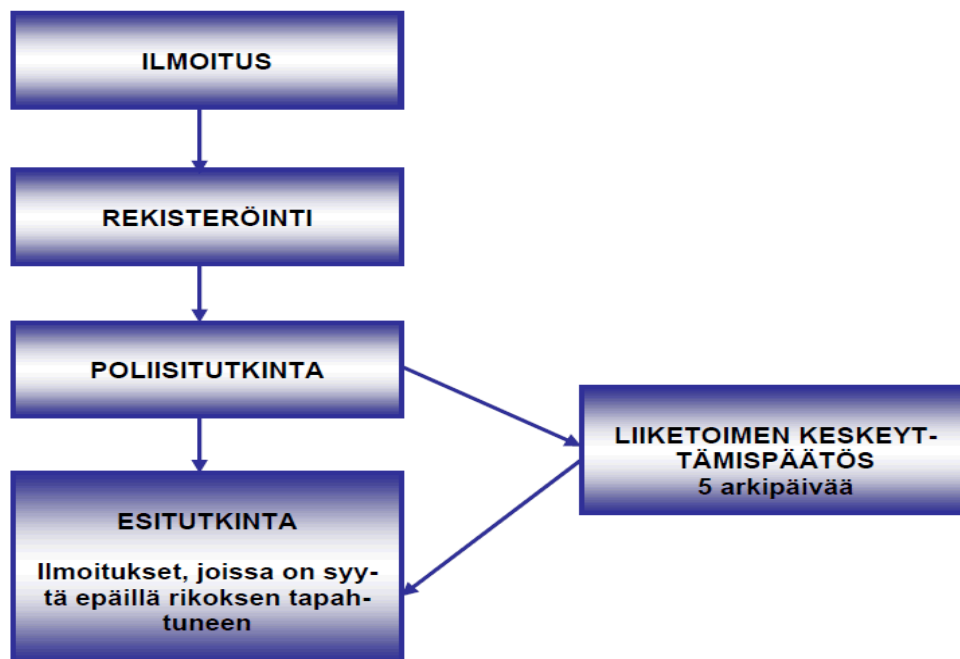
la kunkin maan rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevan lainsäädännön tulee vähintään olla. (Keskusrikospoliisi 2009).

FATF on julkaissut 9 terrorismin rahoituksen vastaista erityissuosituksia, joiden pääasiallisena tavoitteena on saada valtiot sitoutumaan kansainvälisiin terrorismin rahoittamisen estämistä koskeviin sopimuksiin, terroristien varojen jäädytykseen ja konfiskointiin, terrorismin rahoittamiseen liittyvien epäilyjen raportointiin viranomaisille, kansainväliseen yhteistyöhön, maksujen tai arvon välittämisen luvanvaraistamiseen tai rekisteröintiin, maksuliikenteen läpinäkyvyyteen sekä sen estämiseen, ettei voittoa tuottamattomia organisaatioita käytetä terrorismin rahoittamisen peitteenä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 20).

3.5.3 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus perustettiin 1.3.1998 KRP:n yksiköksi. Vuodesta 2010 lukien se on osa uutta KRP:n Tiedusteluosastoa, johon se toiminnallisesti hyvin sopii, koska rahanpesun selvittelyn tavoitteena on tiedustelun avulla ehkäistä ja selvittää rikoksia. Selvittelykeskuksen tehtävänä on rahanpesulain 6 luvun 35 §:n mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen, viranomaisten välisen yhteistyön edistäminen, yhteistyö ja tietojenvaihto vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa, yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa, palautteen antaminen tehtyjen ilmoitusten vaikutuksista sekä tilastojen pitäminen ja selvitysten antaminen vuosittain sisäasiainministeriölle. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 4-6).

Kuvio 2 kuvaa rahanpesun selvittelyprosessia. Selvittelykeskus vastaanottaa lakimiesten tekemät ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista, tallettaa ne ylläpitämäänsä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevaan rekisteriin ja huolehtii niiden tutkinnasta. Selvittelykeskus vastaa lisäksi toimialaansa liittyvien rikosten esitutkinnasta ja syyteharkintaan saattamisesta. Rahanpesu- ja poliisilaissa säädettyjen toimivaltuuksien nojalla se voi ilmoitusta tutkiessaan rekisteritarkistusten lisäksi suorittaa kuulusteluja, tarkkailua, teknistä tarkkailua ja valvontaa, televalvontaa, valeostoja ja peitetoimintaa sekä määrätä lakimiehen olla suorittamatta tälle annettua toimeksiantoa viiden arkipäivän ajaksi. Jos asiassa käynnistetään esitutkinta, käyttää selvittelykeskus sille esitutkintaviranomaisena kuuluvia toimivaltuuksia. Yleensä se kuitenkin siirtää asian jonkin muun esitutkintaviranomaisen tutkittavaksi. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 6; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 53).

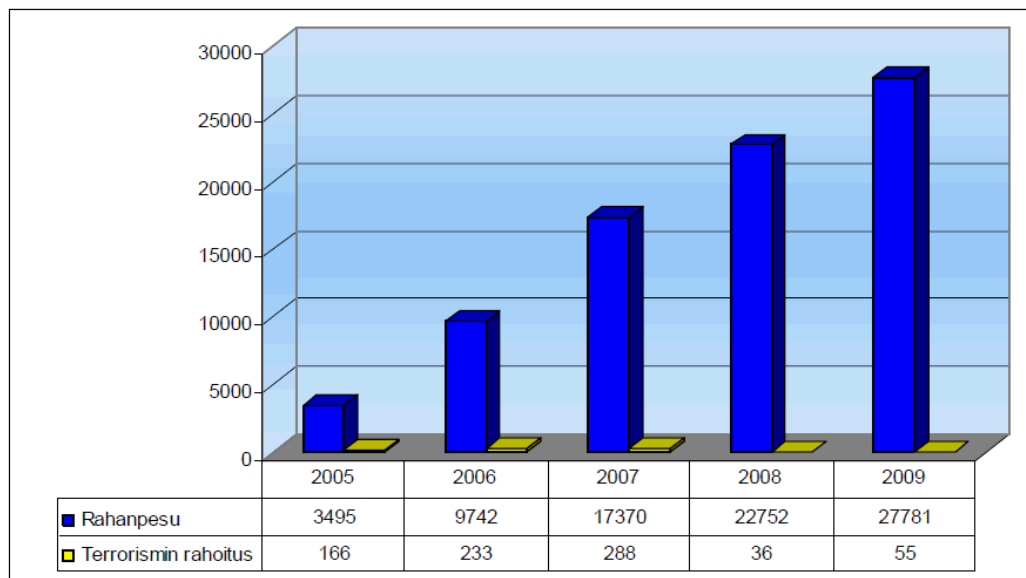
Kuvio 2: Rahanpesun selvittelyprosessi

(Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 7).

Rahanpesulain 36 §:ssä säädetään Selvittelykeskuksen käyttöön tarkoitetusta pysyvästä automaattisesta tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävästä henkilörekisteristä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ja selvittämistä varten. Rekisteriä saavat käyttää vain selvittelykeskuksen henkilöstöön kuuluvat, eikä tietoja saa käyttää tai luovuttaa muuhun kuin rahanpesun selvittämiseksi. Rekisteröidyillä ei ole tarkastusoikeutta rekisterin tietoihin. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 53).

Rahanpesulain 37 §:n mukaan Selvittelykeskuksella on oikeus saada lakimiehiltä rahanpesun estämisessä ja selvittämisessä tarvittavat tiedot ja asiakirjat maksutta sen estämättä, mitä liike- ja ammattisalaisuutta tai yksilön, yhteisön tai säätiön taloudellisia olosuhteita tai taloudellista asemaa koskevien tietojen salassapidosta säädetään. Saatuja tietoja ei saa käyttää tai luovuttaa muuhun kuin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 54).

Rahanpesun selvittelykeskus kirjasi rahanpesurekisteriin vuonna 2009 yhteensä 27 836 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista. Kuviossa 3 näkyy jako rahanpesua ja terrorismin rahoitusta koskeviin ilmoituksiin. Ilmoitusten määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja tämän suuntauksen odotetaan jatkuvan vielä seuraavienkin vuosien aikana. Kasvu johtuu pääosin tehostuneesta koulutuksesta ja ilmoitusvelvollisten kasvavasta ilmoitusaktiivisuudesta. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 3; 8).

Kuvio 3: Rahanpesun selvittelykeskuksen vastaanottamat ilmoitukset vuosina 2005-2009 (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 8).

Taulukossa 1 näkyy ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa. Erityisesti valuutanvaihtoa ja -siirtoa sekä rahapelitoimintaa harjoittavien yhtiöiden tekemien ilmoitusten määrä on vuonna 2009 selvästi noussut edellisistä vuosista, mutta muiden ilmoittajatahojen osuus on pysynyt aikaisempien vuosien tasolla. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 9).

ILMOITTAJATAHOT	2007	2008	2009	2009 %
Pankki	723	876	869	3,2
Sijoituspalveluyhtiö	6	6	1	0,0
Rahoitusyhtiö	-	-	22	0,1
Vakuutusyhtiö	35	67	68	0,3
Kiinteistönvälittäjä	5	14	9	0,0
Rahapelitoiminta	3318	4252	5023	18,0
Valuutanvaihtoyhtiö	13042	17225	21543	77,6
Kirjanpito toimisto	-	7	7	0,0
Tilintarkastusyhteisö	5	12	16	0,1
Lakimiehet	4	5	8	0,0
Arvotavarakauppias	2	7	15	0,1
Panttilainaamo	2	-	2	0,0
Kotimainen poliisiviranomainen	154	190	154	0,5
Kotimainen muu viranomainen	57	47	27	0,1
Ulkomainen poliisiviranomainen	2	13	2	0,0
Ulkomainen muu viranomainen	-	20	3	0,0
Muu tietolähde	15	11	12	0,0
YHTEENSÄ	17370	22752	27781	100

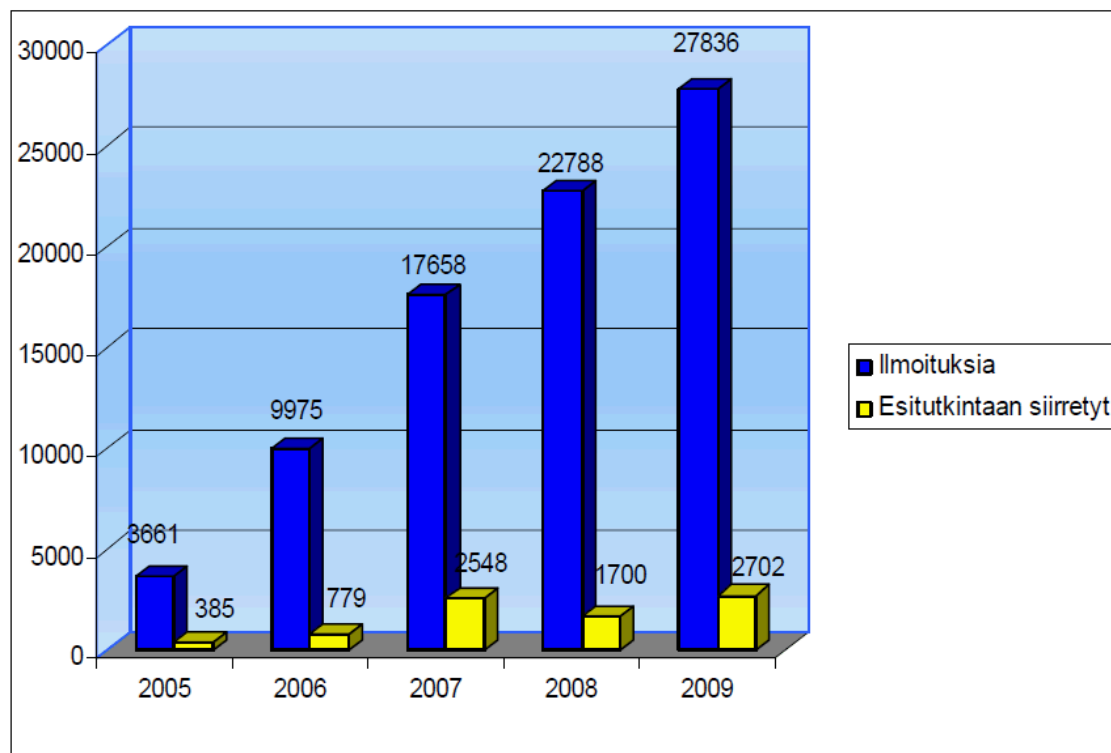
Taulukko 1: Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 9).

Vuonna 2009 rahanpesuilmoituksista vain kahdeksan kappaletta oli lakimiesten tekemiä, mitä Laura Kuitunen pitää vaatimattomana määränä. Neuvontapuheluita tulee KRP:lle lakimiehiltä nykyään joitakin kuukausittain, kun vielä muutama vuosi sitten niitä ei tullut kuin pari vuodessa. Ilmoitusten vähäisestä määrästä huolimatta lakimiehet ovat selvästi alkaneet tiedostaa velvollisuutensa rahanpesun estämisessä. Kuitusen mielestä lakimiesten on syytä terästyä ilmoitusten tekemisessä ja hän odottaakin lakimiehiltä enemmän ilmoituksia tulevaisuudessa. (Lahtinen 2010, 14-15; Kuitunen 2009).

Pekka Vasara ei usko suuriin ilmoitusmääriin lakimiesten toimesta tulevaisuudessakaan. Pankkien ilmoitusmäärät ovat ainoita, joissa on tapahtunut tasaista kasvua nimenomaan asiakkaiden riskianalyysin kehittymisen myötä. Muilla aloilla, joilta toivottiin runsaasti ilmoituksia (kiinteistövälittäjät, autokauppiat, tilintarkastajat jne.), määrät ovat jääneet kovin pieniksi. Syytä on kahdenlaisia: pankkien kohdalla yksittäisten asiakkaiden toiminnasta ja epätyypillisyydestä saadaan selkeämpi kuva. Toisaalta ”loppukäyttäjän” eli rahojen sijoitusvaiheessa apuun tulevan lakimiehen tai muun sellaisen kohdalla ilmoittaminen ”sahaisi omaa oksaa”: kuka haluaa ilmoittaa huomattavan palkkion tarjoavaa asiakasta. Vielä on huomattava se, että Vasaran muistikuvan mukaan alkuaikoina osa lakimiehistä ilmoitti lähinnä ”nigerialaisytyypisiä” huijauskirjeitä ynnä muita vastaavia, joilla ei ollut mitään tekemistä todellisten epäilyttävää liiketoimea koskevien ilmoitusten kanssa. Näitä ei tosin sisällytetty tilastoon, sillä tällaisilla ilmoituksilla ei ole rahanpesun torjunnassa mitään arvoa. (Vasara 2009a).

Eräs tärkeimmistä rahanpesun selvittelykeskuksen toimintaa kuvaavista tunnusluvuista on esitutkintaan siirrettyjen ilmoitusten määrä, jolla yleensä tarkoitetaan sitä, että ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta on liitetty avoimena olevan rikosilmoituksen yhteydessä tutkittavaksi. Ilmoitus sisältää tällöin yleensä tietoa jutun rahaliikenteestä ja omaisuudesta. Osa esitutkintaan siirretyistä ilmoituksista on sellaisia, joissa selvittelykeskus tai jokin muu esitutkintaviranomainen käynnistää ilmoituksen perusteella uuden esitutkinnan. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 15).

Kuviosta 4 nähdään, että vuosien 2005-2009 aikana selvittelykeskus on siirtänyt esitutkintaan yhteensä 8 114 epäilyttävää liiketoimea koskevaa ilmoitusta. Vuosien 1994-2009 aikana määrä oli yhteensä 9 443. Vuoden 2009 aikana tutkintaan siirrettiin 9,7 prosenttia saapuneista ilmoituksista, mikä on prosentuaalisesti lähes saman verran kuin aikaisempina vuosina, ilmoitusmäärän merkittävästä kasvusta huolimatta. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 3; 15).

Kuvio 4: Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista ja esitutkintaan siirretyt ilmoitukset vuosina 2005-2009

(Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a, 15).

3.5.4 Suomen Asianajajaliitto

Vuonna 1919 perustettu Suomen Asianajajaliitto eli SAL on asianajajalakiin perustuva julkisoikeudellinen yhteisö, joka on ohjeistanut asianajotoimistoja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä vuodesta 2003 lähtien, jolloin lakimiehet tulivat rahanpesulain soveltamisalan piiriin. Kaikkia asianajotoimistossa toimivia koulutettiin rahanpesun estämisestä. SAL perusti syksyllä 2008 työryhmän (Anders Cederberg, Sakari Halonen, Paulus Hidén, Nina Iso-korpi, Jari Tukiainen, Markku Ylönen ja Mats Welin) uudistamaan liiton ohjeen sekä laatimaan riskimatriisilomakkeen. (Suomen Asianajajaliitto; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009). Ohjeet julkaistiin 27.2.2009 ja liite riskiperusteisesta arvioinnista 22.4.2009. SAL järjesti asiasta koulutusta kevään ja syksyn 2009 aikana.

SAL valvoo, että asianajajat ja heidän apulaisensa noudattavat rahanpesulakia. Asianajajan ja hänen apulaisensa on voitava osoittaa SAL:lle, että sen asiakkaan tuntemista koskevat menetelmät ovat riittävän laajoja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskeihin nähden. SAL:n valvontalautakunta käsittelee ja ratkaisee rahanpesulain noudattamista koskevat valvonta-asiat. Myös oikeuskanslerilla on oikeus panna vireille valvonta-asia, jos hän katsoo, että asianajaja tai hänen apulaisensa laiminlyö velvollisuutensa. Mikäli SAL suorittamansa valvonnan tai muutoin tehtäviensä hoidon yhteydessä havaitsee epäilyttävän liiketoimen tai epäilee

terrorismin rahoittamista, sen tulee ilmoittaa tästä rahanpesun selvittelykeskukselle. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 25).

3.5.5 Asianajotoimistot ja niiden henkilökunta

Asianajotoimisto ja asianajaja ovat nimikkeinä lailla suojattuja ja niitä voivat käyttää vain Suomen Asianajajaliittoon hyväksytyt jäsenet. Asianajotoimistot ja niiden henkilökunta ovat ilmoitusvelvollisina keskeisessä asemassa rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnassa. Niillä on rahanpesulaissa asetettu velvollisuus tunnistaa asiakkaansa, selvittää epäilyttävien liiketoimien tausta sekä ilmoittaa niistä rahanpesun selvittelykeskukselle. (Suomen Asianajajaliitto; Poliisi 2009b). Näitä velvollisuuksia käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Asianajajaliiton suositusten mukaan asianajotoimistojen tuli laatia 1.8.2009 mennessä sisäiset ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjallisesti ja niiden tuli sisältää ohjeet asiakkaiden tuntemiseen liittyvistä menettelyistä, selonteko- ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta sekä riskiperusteisesta arvioinnista. Tarvittaessa ne on kyettävä esittämään esimerkiksi Asianajajaliiton suorittaman toimistontarkastuksen yhteydessä. Toimistotarkastuksiin arvotaan vuosittain noin 50 toimistoa. Jokaisen toimiston on laadittava itse omaan toimintaansa sopiva ohjeistus ja oma riskimatriisinsa eli työkalu riskien arvioimiseen, sillä yleis-pätevää mallia ei voi luoda toimistojen ja tehtävien erilaisuuden vuoksi. Ennen lakimuutosta pienemmät toimistot saattoivat tyytyä SAL:n ohjeen toimeenpanoon, mutta uuden rahanpesulain alla tämä ei enää riitä. Pienten yksiköiden ohjeet voivat olla SAL:n antaman esimerkin mukaisia, mutta useimmissa tapauksissa on rakennettava matriisi tyhjistä. (Suomen Asianajajaliitto 2009, 4-5; Lahtinen 2009, 6; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009). Luvussa 6 kerrotaan toimintaohjeistuksen laatimisprosessista Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä.

Viimeisimmissä toimistotarkastuksissa havaittiin selviä puutteita, sillä parikymmentä toimistoa oli jättänyt tekemättä riskiperusteiseen arviointiin perustuvan suunnitelman. Syyksi nämä toimistot ilmoittivat, ettei niillä ole rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvia toimeksiantoja. Lakimiehet eivät tunnu ymmärtävän, miten helposti he tulevat rahanpesulain piiriin. Tarkastuksissa havaittujen laiminlyöntien suuri määrä saattoi johtua lähinnä tietämättömyydestä. Tapaukset käytiin SAL:ssa läpi yksityiskohtaisesti, eikä yhtäkään asiaa laitettu vireille valvontalautakunnassa, vaan kyseisille toimistoille lähetettiin kirje, jossa niitä informoitiin rahanpesulaista ja sen tulkinnasta. (Lahtinen 2010, 14-15).

4 Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista sääntelevät lait ja asetukset

Suomen lainsäädäntö perustuu pitkälti EU:n rahanpesudirektiiviin sekä FATF:n rahanpesun ja terrorismin vastaisiin suosituksiin. Suomessa sisäasiainministeriö vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen lainsäädännön kehittamisestä ja eduskunta säätää lait. Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on Suomessa kriminalisoitu rikoslaisa ja niiden torjuntaa koskevat säädökset ovat rahanpesulaissa. Suomalaisia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevia lakeja ja asetuksia ovat:

- Laki rahanpesu ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008)
- Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (616/2008)
- Rikoslaki (39/1889)
  - 32 luku (rahanpesurikokset)
  - 34 a luku (terrorismirikokset)
  - 46 luku (kansainväliset finanssipakotteet, säännöstelyrikokset)
- Laki luottolaitostoinnasta 145 § (121/2007)
- Laki sijoituspalveluyrityksistä 69 § (922/2007)
- Laki sijoitusrahastolain 144 §:n muuttamisesta (507/2008)
- Arvo-osuusjärjestelmästä annettu laki 29 b § (826/1991)
- Valtiovarainministeriön asetus luottolaitoksen toimilupahakemukseen liitettävistä selvityksistä 16 § (939/2007)
- Valtiovarainministeriön asetus sijoituspalveluyrityksen toimilupahakemukseen liitettävistä selvityksistä 12 § (987/2007)
- Valtiovarainministeriön asetus rahastoyhtiön ja säilytisyhteisön toimilupahakemukseen liitettävistä selvityksistä 12 § (938/2007)
- Sisäasiainministeriön päätös Euroopan talousalueeseen kuulumattomista valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset täyttävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa säädetyt edellytykset (78/2009)
- Valtioneuvoston päätös valtioista ja alueista, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset eivät vastaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita (123/2009)
(Finanssivalvonta 2009a).

4.1 Rikoslaki

Rahanpesu kriminalisoitiin Suomessa 1.1.1994 rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa kätkemisrikoksena. Omaksi rikosnimikkeekseen se tuli 1.4.2003 rikoslain 32 luvun 6-10 §:ään. 6 pykälän ensimmäisessä kohdassa rahanpesu määritellään toiminnaksi, jossa otetaan vastaan, käytetään, muunnetaan, luovutetaan, siirretään tai välitetään rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta tarkoituksena peittää ja häivyttää hyöty tai omaisuuden laitton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Tätä ensimmäisen kohdan tekemuotoa kuvataan tarkoitustunnusmerkistöksi. 6 pykälän toisen kohdan mukaan rahanpesua on myös rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn tai näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräämistoimien tai oikeuksien peittäminen ja häivyttäminen taikka avustaminen tällaisessa toiminnassa. Toisen kohdan tekemuotoa kuvataan seuraustunnusmerkistöksi. Rahanpesusta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. (Sahavirta 2007, 155; Finlex 1889; Oikeusministeriö 2010b, 14).

Vastaanottamisella tarkoitetaan esimerkiksi varojen haltuun ottamista, tallelokeron avaamista tai oman tilinsä käytön sallimista. Käyttämällä tarkoitetaan usein omaisuuden nopeatahdistusta tuhlaamista, kuten sijoittamista. Muuntamisella tarkoitetaan esimerkiksi omaisuuden ostoa tai varojen vaihtamista toiseksi valuutaksi. Muuntamista voisi olla myös päämiehen rikoksella saamien varojen vastaanottaminen lakimiehen asiakasvaraintilille tietoisena siitä, että menettelyllä kierrätetään varoja asiakkaalta tämän määräysvallassa olevalle veroparatiisyhtiölle ja asiakasvaraintilin kautta takaisin päämiehelle. Liitteen 1 tapaus 1:ssä on kyse tämääntyyppisestä tilanteesta, sillä siinä epäillään rahanpesijän kierrättäneen rikollista alkuperää olevia varoja asiakasvaraintilin kautta tarkoituksenaan palauttaa ne rikosentekijälle lailliselta näyttävässä muodossa. Luovuttamisella tarkoitetaan esimerkiksi tilin avaamista ja sen käyttöoikeuden luovuttamista edelleen esirikoksen tekijälle. Siirtämällä tarkoitetaan esimerkiksi varojen siirtoa tililtä toiselle tai käteisen rahan siirtoa valtion rajojen yli. Näistä jälkimmäinen on tyyppinen rahanpesutapa, koska raha saadaan tällöin ulkomaille käyttämättä pankkiyhteyksiä ja näin alkuperän häivyttäminen helpottuu, eikä siirtämisestä jää todisteita. Liitteen 1 tapaus 2:ssa henkilön epäillään siirtäneen käteistä rahaa valtion rajojen yli varojen rikollisen alkuperän peittämiseksi tai häivyttämiseksi tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Välittämällä tarkoitetaan esimerkiksi kiinteistöjen tai arvopapereiden välittämistä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 4; Sahavirta 2008, 161; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007, 15).

Näiden rahanpesutapojen jaottelu ei tunnu olevan aivan yksiselitteistä, sillä Rahanpesun selvittelykeskuksen vuonna 2007 julkaisemassa tutkimuksessa ”Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IV”, jossa on tutkittu 61 rahanpesua koskevaa tuomiota vuosilta 1994-2006, moni ra-

hanpesutapaus on jaoteltu useamman eri tavan alle. Yksi tapaus on saattanut tulla arvioitavaksi esimerkiksi niin muuntamisena kuin siirtämisenäkin.

Rahanpesun tekotavat jaetaan siis tarkoitusta korostavaksi rahanpesuksi ja seurausta edellyttäväksi rahanpesuksi. Tarkoitusta korostava rahanpesu eli rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 kohdan mukainen rahanpesu on rangaistava vain tahallisenä tekona. Tahallisuus kattaa tietoisuuden kaikista niistä tosiseikoista, joista teon rangaistavuus riippuu. Tekijän on oltava tietoinen rahanpesun kohteena olevan omaisuuden alkuperästä ja ryhtyä 1 kohdan mukaisiin toimiin tarkoituksin peittää tai häivyttää hyödyn tai omaisuuden laitton alkuperä tai tarkoituksin avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Teolle on täten asetettu korotettu tahallisuusvaatimus. Jos tekijällä ei ole tällaista tarkoitusta, tunnusmerkistö ei täyty. (Sahavirta 2008, 172).

Seurausta edellyttävä rahanpesu eli rikoslain 32 luvun 6 §:n 2 kohta ei edellytä omaisuuteen ryhtymistä tai toimimista tietyssä tarkoituksessa, mutta menettelyn vaikutuksesta rikoksella saadun omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuneiden määräämistöimien tai oikeuksien on peityttävä taikka häivyttävä. Tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että objektiivisesti arvioiden rahanpesuteon takia rikoshyödyn ominaisuudet peittyvät tai häipyvät. (Sahavirta 2008, 176).

Rahanpesujutuissa on yleensä arvioitava, ovatko vastaajan vastaanottamat tai eri tavoin käytämät varat olleet peräisin rikoksella saadusta hyödystä ja mikä on vastaajan tietoisuus tästä. Sen jälkeen on otettava erikseen vielä kantaa siihen, onko vastaaja toiminut varojen laitton alkuperän peittämisen- tai häivyttämistarkoituksessa tai ovatko vastaajan toimet aiheuttaneet sanotun omaisuuden alkuperän peittymisen tai häivyttämisen. Oikeuskäytännön mukaan (esim. KKO 2009:59) rahanpesun tahallinen tekemuoto täyttyy, jos tekijä ottaa varoja vastaan tietäen ne rikoksella saaduiksi ja käyttää varoja tavalla, joka on omiaan häivyttämään tai peittämään niiden alkuperän. (Oikeusministeriö 2010b, 36, 58).

Törkeästä rahanpesusta on kyse rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaan, jos rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään suunnitelmallisesti ja rahanpesu on myös kokonaisuudessaan arvioitu törkeäksi. Siten rahanpesun kohteena olevan varallisuuden arvoisuus ja teon suunnitelmallisuus ovat myös rahanpesun osalta seikkoja, jotka tekevät teon törkeäksi. Rikosentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. (Finlex 1889; Talousrikos 2009).

Rikoslain 32 luvun 8 §:n mukaan **salahankkeeksi törkeän rahanpesun tekemiseksi** määritellään törkeän rahanpesurikoksen tekeminen sovitusasti, jos sen kohteena on lahjuksen antaminen tai ottaminen, veroon kohdistuva törkeä veropetos tai törkeän avustuspetoksen tuottama

hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Tekijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (Finlex 1889).

Rikoslain 32 luvun 9 §:n mukaan *tuottamuksellisen rahanpesun* tunnusmerkit täyttyvät kun joku törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy rikoslain 32 luvun 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin. Tekoa voidaan arvioida tuottamuksellisena rahanpesurikoksena, jos näyttöä rahanpesijän tietoisuudesta varojen alkuperästä ja siten teon tahallisuudesta ei kyetä riittävän vakuuttavasti esittämään edellyttäen, että tekijä on toiminut törkeän huolimattomasti. Törkeä huolimattomuus tulee kyseeseen, jos henkilön olisi rahoja vastaanottaessaan tullut poikkeuksellisista olosuhteista ymmärtää rahojen kenties olevan rikollisesti hankittuja. Tekijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (Finlex 1889; Talousrikos 2009).

Oikeuskäytännössä (esim. KKO 2009:59) syytetty on tuomittu toissijaisen syytteen perusteella ja jopa ilman sitä tuottamuksellisesta rahanpesusta tilanteissa, joissa rahanpesun tahallisuutta ei ole pystytty näyttämään toteen. Vastajaan syyksi on tällöin kuitenkin luettu törkeä huolimattomuus. Oikeuskäytännön mukaan tuottamuksellisessa tekemuodossa riittävää on, että tekijä menettelee RL 32 luvun 6 §:ssä säädetyllä tavalla, vaikka hänen olisi pitänyt varoa varoja rikoksella saaduksi ja hänen olisi pitänyt käsittää varoihin ryhtymällä voivansa häivyttää tai peittää niiden alkuperän. (Oikeusministeriö 2010b, 58).

Rikoslain 32 luvun 10 §:n mukaan, jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä tuomitaan *rahanpesurikkomuksesta* sakkoon. Kyseinen teko on siis rikoslain luokittelussa tosiasiallisesti lievä rahanpesu. (Finlex 1889; Oikeusministeriö 2010b, 15).

Rahanpesuun voi rikoslain 32 luvun 6 §:n mukaan syyllistyä kuka tahansa, joka säännöksessä tarkoitettu tavoin ryhtyy rikoksella saatuun hyötyyn. Rikoslain 32 luvun 11 §:n mukaan rikoksesta ei kuitenkaan tuomita sellaista henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn. Niin sanottu itsepesu, jossa esirikosentekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa omaisuutta, ei ole siis rangaistavaa. Tämä perustuu rikosoikeudessa yleisesti noudatettuun periaatteeseen, jonka mukaan samaa tekijää ei voida tuomita kahdesti samasta rikoksesta. Säännöksiä ei myöskään sovelleta rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan sellaiseen henkilöön, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta. Yhteistaloudessa asuva saattaa tulla tuomituksi rahanpesusta vain, jos hän ryhtyy rikoksella saatuun omaisuuteen, jota rikosentekijä ei ole hankkinut perheen tavanomaiseen kulutukseen tai hän pesee tavanomaiseen kulutukseen tarkoitettua omaisuutta muutoin kuin käyttämällä tai kuluttamalla sitä. (Sahavirta 2008, 277-278; Finlex 1889).

Oikeudenkäyntiavustajat ja muut lakimiesammatin harjoittajat voidaan Suomessa asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen rahanpesua koskevien rangaistussäännösten perusteella, jos heidän menettelynsä täyttää tunnusmerkistön. Rikoslaisa heidän vastuutaan ei ole rajattu muutoin kuin, mitä edellä kuvatun rikoslain 32 luvun 11 §:stä ilmenee. Tuottamuksellista rahanpesua koskevassa hallituksen esityksessä kuitenkin todetaan, että oikeudenkäyntiavustaja on esimerkki soveltamisalasta rajatuista henkilöistä. Esityksestä ei ilmene, koskeeko rajaus myös muita henkilöryhmiä. Rajaus koskee kuitenkin vain tuottamuksellista rahanpesua, joten oikeudenkäyntiavustaja voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen tahallisesti tehdystä rahanpesurikoksesta. (Sahavirta 2008, 298).

Rikoslain 32 luvun 12 §:n mukaan sellainen omaisuus, joka on ollut rahanpesun, törkeän rahanpesun tai tuottamuksellisen rahanpesurikoksen kohteena, tuomitaan **menettämisseuraamuksella** valtiolle menetetyksi. Menettämisseuraamukset, joista käytetään myös nimitystä konfiskaatio, ovat Suomessa osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Ne ovat turvaamistoimia, joita ei käytetä rangaistuksina, vaan niiden tarkoituksena on estää uusien rikosten tekemistä ja vaikeuttaa rikoksella rikastumista ja uusien rikosten rahoittamista rikoksella saadulla omaisuudella. Menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä rikoslain 10 luvun 11 §:n 3 momentissa säädetään eli henkilö, joka on vilpittömässä mielessä saanut kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysvoimien menetetyksi tuomittuun esineeseen tai omaisuuteen, voi saada maksun sen arvosta saamisen erääntymisestä riippumatta. Kanne siitä on nostettava 2 momentissa mainitussa ajassa ja tuomioistuimessa. Muussa tapauksessa kiinnitys taikka pantti- tai pidätysvoima raukeaa. Muun omaisuuden menettämisestä noudatetaan, mitä rikoslain 10 luvussa säädetään. (Finlex 1889; Sahavirta 2008, 363-365).

Rikoslain 32 luvun 13 §:n mukaan rahanpesurikokset ovat yleisen syytteenalaisia, koska niissä ei tekojen liitännäisluonteen vuoksi ole varsinaista asianomistajaa. Rikoslain 32 luvun 14 §:ssä säädetään oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Sen mukaan rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ole ulotettu salahankkeeseen törkeän rahanpesun tekemiseksi eikä tuottamukselliseen rahanpesuun. (Oikeusministeriö 2010b, 15; Finlex 1889).

Rikoslain 34 lukuun lisättiin 28.6.2002 **terrorismin rahoittamista** koskeva säännös. Tämä säännös siirrettiin pienin tarkistuksin myöhemmin laadittuun, 1.3.2003 voimaan tulleeseen terrorismirikoksia koskevaan 34a lukuun, jonka 5 §:n (Terrorismin rahoittaminen) mukaan terrorismin rahoittamiseen syyllistyy se, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan 5 §:n 1-5 kohdissa tarkoitettuja rikoksia. Rikoslain mukaan tekijä on tuomittava terrorismin rahoittamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi. Tuomittava on myös se, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

34a luvun 1 §:ssä tarkoitettuja terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia. Yritys on rangaistava. Mitä 5 §:ssä säädetään, ei sovelleta, jos teko on rangaistava sen 1-5 kohdassa tarkoitettuna rikoksena tai sellaisen yrityksenä tai osallisuutena sellaiseen rikokseen taikka 1 §:n tai 2 §:n (Terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu) mukaan tai siitä säädetään muualla laissa ankarampi rangaistus. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 6; Poliisi 2009b; Finlex 1889).

4.2 Rahanpesulaki

Ensimmäinen, jo kumottu, rahanpesulaki eli Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998) tuli voimaan 1.3.1998. Lakia muutettiin 1.6.2003 voimaan tulleella lailla rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta (365/2003). Lain soveltamisala laajennettiin tällöin kattamaan myös terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen ja ilmoitusvelvollisten piiriä laajennettiin koskemaan myös ammatikseen oikeudellisissa asioissa avustavia henkilöitä. Soveltamisalan laajentaminen terrorismin rahoittamisen estämiseen ja selvittämiseen tarkoitti, että ilmoitusvelvollisilla on terrorismin rahoitusta epäillessään samat velvoitteet kuin epäilyttävien liiketoimien yhteydessä eli tunnistaa asiakas, noudattaa huolellisuusvelvollisuutta sekä ilmoittaa epäilyttävistä tapauksista rahanpesun selvittelykeskukselle. Uusin rahanpesulaki eli Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (503/2008) tuli voimaan 1.8.2008 kumoten vuoden 1998 lain. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 3; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 20-21; Finlex 2003).

4.2.1 Lakimiesten ilmoitusvelvollisuuden tausta

Rahanpesulain ilmoitusvelvollisten piiriä laajennettiin lakimiehiin 1.6.2003 voimaan tulleella lailla rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta (365/2003), jolloin lakiin kirjattiin ilmoitusvelvollisiksi liike- tai ammattitoimintana oikeudellisissa asioissa avustavat. Tällöin kajottiin ensimmäisen kerran lakimiehen ja hänen asiakkaansa väliseen luottamukselliseen suhteeseen. (Finlex 2003; Kangas 2004, 8).

Lakimiesten sisällyttäminen ilmoitusvelvollisiksi on herättänyt ja herättää edelleen kriittisiä mielipiteitä. Ilmoitusvelvollisuuden kannalta on pidetty ongelmallisena oikeudenkäyntiavustajan ja hänen päämiehensä erityistä luottamussuhdetta, jonka yleisesti katsotaan kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytyksiin. Luottamussuhdetta on katsottu loukkaavan sen, jos avustaja joutuu ilmoittamaan viranomaisille epäilynsä päämiehensä liiketoimien laillisuudesta. Kansainvälisesti hyväksytyn periaatteen mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten turvaamiseksi oikeudenkäyntiavustajan ja päämiehen välistä luottamussuhdetta ei saa loukata, vaikka rahanpesun torjunta sitä vaatisikin. Tämä ei kuitenkaan koske tilanteita, joissa lakimies itse syyllistyy rikokseen tai toimii päämiehensä taloudellisena neuvonantajana taikka edustajana. Taloudelliseen toimintaan liittyvän asianajon ei katsottu

kuuluvan oikeudenkäyntiavustajan tehtävien perinteiseen ydinalueeseen, jonka turvaamiseksi erityinen luottamussuhde aikanaan kehittyi. Lakimiesten työnkuva on nimittäin viime aikoina merkittävästi laajentunut palveluihin, joilla ei ole suoraa yhteyttä oikeudenkäynnissä avustamiseen. Lakimiehet huolehtivat nykyisin muun muassa yleisesti kiinteistönvälitykseen, koti- ja ulkomaisten yhteisöjen perustamiseen, varojen siirtoon, rahoitukseen, arvopaperikauppaan sekä muihin tämän kaltaisiin palveluihin liittyviä toimeksiantoja. Kun toimeksianto koskee rahoituspalvelun tarjoamista, yleiset oikeusperiaatteet ja vapaa kilpailu edellyttävät, että kaikille toimijoille samalla toimialalla luodaan yhdenvertaiset mahdollisuudet harjoittaa elinkeinotoimintaa. Muuten kilpailutilanne voi vääristyä merkittävästi. Tietyn ammattinimikkeen ei tulisi oikeuttaa muita parempaan asemaan. (Sahavirta 2008, 299; Neira 2004, 119; Liukku & Vasara 2000, 641, 647).

Pekka Vasaran, joka oli mukana valmistelemassa rahanpesulakia, mukaan oli jo alusta asti selvää, ettei kaikki lakimiesten toiminta voinut tulla ilmoitusvelvollisuuden alaiseksi. Vaikeutta lain valmistelussa aiheutti se, ettei Suomessa ole selkeästi määritelty oikeudenkäyntiavustajien ja muiden lakimiesammattien eroa. Näin ollen lakiin kirjattiin parhaalla mahdollisella arvioinnilla ne toimet, joissa lakimies toimii selkeästi varallisuus oikeudellisena neuvojana eikä suorita sellaisia toimia, joissa asiakkaan suojan olisi oltava normaalia korkeampi. Ajatuksena oli, että pankeissa toimihenkilöt suorittavat samantapaisia toimia (varojen siirrot jne.) tai niitä voidaan pyytää muilta kuin lakimiehiltä (yritysten /säätiöiden perustaminen jne.), joten ei nähty tarpeelliseksi suojata vain näitä toimia suorittavia lakimiehiä. (Vasara 2009a).

Rahanpesulain mukaan lakimies on velvollinen ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoimesta ja luovuttamaan asiaan liittyviä tietoja rahanpesun selvittelykeskukselle. Toisaalta taas lain asianajajista (496/1958) 5 c §:ssä säädetään, että asianajaja tai hänen apulaisensa ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammattisalaisuutta, josta hän on tehtävässään saanut tiedon. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n mukaan asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja ei saa todistaa siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies suostu todistamiseen. SAL:n Hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa taas sanotaan seuraavasti: ”Asianajajan on oltava asiakkaalleen lojaali. Asianajaja on velvollinen lakia ja hyvää asianajajatapaa noudattaen parhaan kykynsä mukaan valvomaan asiakkaansa etua ja oikeutta.” Lisäksi siellä sanotaan, että ”Asianajaja ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammattisalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon (salassapitovelvollisuus)”. Asianajaja ei saa myöskään luvattomasti ilmaista muita tietoja, joita hän on tehtävää hoitaessaan saanut tietää asiakkaasta ja tämän oloista (vaitiolo velvollisuus). (Finlex 1734; Finlex 1958; Suomen Asianajajaliitto 2009b, 2-4).

Rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden ja edellä kuvattujen lain asianajajista 5 c §:n, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n sekä SAL:n tapaohjeiden salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden välillä on nähtävissä ristiriita: jos lakimies tekee asiakkaastaan rahanpesuepäilyilmoituksen rahanpesulain mukaisesti ja ilmaisee täten asiakkaastaan luvattomasti tietoja, valvoo lakimies tällöin asiakkaansa etua vai turvaako hän vain oman selustansa?

Pekka Vasaran mielestä lakimies ei ilmaise luvattomasti tietoa: hänellä ei ole asiakkaan lupaa, mutta ei kai asiakas antaisikaan lupaa omien rikollisten toimiensa ilmaisemiseen. Vasara näkee asian laajemmin seuraavasti: vain rikosasioissa lakimiehen ja asiakkaan välinen luottamuksen suoja on länsimaisessa lainsäädännössä taattu, toisin sanoen sitä ei saa rikkoa, vaikka asiakas paljastaisi lakimiehelleen osallisuuden törkeään rikokseen. Kuitenkin nyt on kyse muusta kuin rikosasiasta. Tällöin laissa ja oikeuskulttuurissa on tehty linjaus, että ei ole luvattomasti ilmaista asiakasta koskevia tietoja nimetyille viranomaisille. Päinvastoin se on lain mukainen velvollisuus. SAL esitti pitkään, että ilmoitukset tehtäisiin SAL:n omalle lautakunnalle. Tätä Vasara on kuitenkin vastustanut aina ja kaikissa tilanteissa, sillä kuinka toinen ammattiharjoittaja voisi arvioida (ilman viranomaisten rekisteritietoja), onko kyseessä todella epäilyttävä tilanne. (Vasara 2009b).

Nina Kangas on tutkinut opinnäytetyössään ”Asianajajien suhtautuminen rahanpesulain mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen” asianajajien näkemyksiä ilmoitusvelvollisuuden merkityksestä, toimivuudesta, ilmoitusvelvollisuuden ongelmista ja ilmoittamiskäytännöistä. Tutkimus on tehty sen jälkeen kun, asianajajat tulivat ilmoitusvelvollisuuden piiriin, mutta ennen uusinta rahanpesulakia. 360 asianajajalle tehdyn kyselyn vastauksia ei voida yleistää, mutta vastaukset kertovat joidenkin asianajajien asenteista ja suhtautumisesta ilmoitusvelvollisuuteen. Vastausten perusteella osa asianajajista vierasti ilmoitusvelvollisuutta, mikä johtunee muun muassa siitä, että asianajajat eivät luota poliisiin eivätkä omaan ammattikuntaansa. Lisäksi taustalla on pelko aiheettomasta ilmoituksesta ja pelko vahingonkorvausvelvolliseksi joutumisesta. Asianajajat eivät usko poliisille tehtyjen epäilyttävän liiketoimen ilmoitusten johtavan mihinkään. Poliisille suurin haaste onkin luottamuksen palauttamisessa. Asianajajat kaipaavat tarkempaa oman alansa eettistä ohjeistusta epäilyttäviä liiketoimia koskevan ilmoituksen tekemisessä. Asianajajat kokivat, että ilmoitusvelvollisuuden sijasta asianajajien oma eettinen toiminta olisi riittävää, vaikka samanaikaisesti koettiin kuitenkin osan asianajajista jättävän joka tapauksessa noudattamatta asetettuja säädöksiä. Ilmoitusvelvollisuutta pidettiin periaatteessa kohtalaisen toimivana keinona, mutta saatujen vastausten perusteella ilmoitusvelvollisuus ei ongelmattomasti toteutune. Erityisesti vastauksissa kritisoitiin lainsäädännön soveltamisessa puuttumista asianajajan ja hänen asiakkaansa väliseen luottamukselliseen suhteeseen sekä asianajajan vaitiolo-oikeuteen tai -velvollisuuteen. Toisaalta osa vastaajista suhtautui varsin positiivisesti ilmoitusvelvollisuuteen. (Kangas 2004, 8, 68-69).

4.2.2 Uusi rahanpesulaki

Nykyinen rahanpesulaki eli Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (503/2008) tuli voimaan 1.8.2008 ja sen vuoden siirtymäaika päättyi 31.7.2009. Rahanpesulaki perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoittamiseen (2005/60/EY). Lisäksi huomioon on otettu FATF:n rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaiset suositukset. Uuden rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisia ovat asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitettut asianajajat ja hänen apulaisensa sekä muut liike- tai ammattitoimintana oikeudellisia palveluita tarjoavat. Rahanpesulain tavoitteena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää niiden paljastamista ja tutkintaa sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia. Sen toteuttamiseksi laissa asetetaan tietyille elinkeinonharjoittajille kuten lakimiehille velvollisuus tuntea asiakkaansa ja näiden liiketoiminta sekä ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista tai terrorismin rahoittamisen epäilystä KRP:n rahanpesun selvittelykeskukselle. Pekka Vasara pitää rahanpesulain ohjeistusta erittäin raskaana ja vaikeaselkoisena maallikolle sekä niille, joiden sitä pitäisi soveltaa normaalissa liiketoiminnassa. Lain rakenne ja useat poikkeamat ja tarkennukset tekevät siitä lakimiehellekin vaikeaselkoisen. (Suomen Asianajajaliitto 2009, 3-5; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008, 20-21; Finlex 2003; Vasara 2009a).

Uusi rahanpesulaki laajensi ilmoitusvelvollisten velvollisuuksia. Merkittävimminä muutoksina asianajajatoimiston /lakimiehen näkökulmasta voidaan pitää seuraavia seikkoja:

- Asiakkaan tuntemisvelvollisuus on aiempaa laajempi
- Riskiperusteinen arviointi - jokaisen asianajajatoimiston arvioitava riskit oman toimintansa kannalta ja laadittava oma riskimatriisinsa
- Lakimiehen on tunnistettava tosiasialliset edunsaajat
- Asiakkaan tuntemista koskevat velvollisuudet voi lakimiehen puolesta tehdä tietyt edellytykset täyttävä kolmas osapuoli
- Selonottovelvollisuus - velvollisuus tuntea asiakkaan liiketoimien luonne ja tarkoitus. Aikaisempaan rahanpesulakiin ei sisällynyt erityisiä säännöksiä yleisestä velvollisuudesta tuntea asiakkaan liiketoimien luonne ja tarkoitus vaan yleinen huolellisuusvelvoite, joka vastaa pitkälti uuden lain selonottovelvollisuutta.
- Lakimiehillä on jatkuva päämiesten olosuhteiden seurantavelvollisuus (ei riitä enää pelkkien tunnistetietojen hankkiminen toimeksiantoa avattaessa)
- Yksinkertaistettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus korvaa aikaisemman rahanpesulain poikkeukset asiakkaan tunnistamisvelvollisuuteen
- Uudessa rahanpesulaissa ilmaus ”syytä epäillä varojen laillista alkuperää” on muutettu ilmaukseksi ”epäilyttävä liiketoimi”.

- SAL sai uuden rahanpesulain myötä valvontavastuuta rahanpesuasioissa, joten valvonta tehostuu (Finlex 2008b).

Rahanpesulain lakimiehille asettamia velvollisuuksia käsitellään tarkemmin luvussa 5.

4.3 Rahanpesua koskevan kriminalisoinnin muutostarpeet

Sanomalehti Kaleva uutisoi 25.6.2009, että valtion talousrikostorjunnan johtoryhmä aikoo ehdottaa syksyllä 2009 valtioneuvostolle, että Suomen rahanpesulainsäädäntöä kiristettäisiin selvästi nykyisestä. Rahanpesua valvovat viranomaiset pelkäävät, että Suomesta tulee rikollisen rahan puhdistuskeidas, sillä Viron ja Suomen lainsäädännön välinen kuilu houkuttelee rikolliset Suomeen. Talousrikostorjunta ehdottaa, että Suomen poliisi saisi jäädyttää varoja tutkinnan ajaksi kolmeksi kuukaudeksi (tällä hetkellä se on mahdollista vain viikon ajaksi). Myös todistustaakan kääntämiseen aiotaan pureutua, mikä tarkoittaisi, että rikosoikeuden perinteinen kulmakivi ”syytön, kunnes toisin todistetaan” horjuisi. (Yle 2009).

Pekka Vasaran mielestä käännteinen todistustaakka ei sovellu kovinkaan hyvin suomalaiseen oikeuskulttuuriin juuri sen vuoksi, että siinä oletetaan henkilö rikolliseksi, jollei hän voi todistaa olevansa syytön. Vasaran mukaan Suomen lainsäädäntöä ei ole tarpeen kiristää ainakaan vähään aikaan. Viro ei hänen mielestään ole kovin hyvä esimerkki, sillä siellä ei ole kokemusta talousrikostutkinnasta ja rahanpesutuomioidenkaan määrä ei ole kovin korkea. Englannissa lakimiehillä on ollut vuosia todella tiukka ilmoitusvelvollisuus, joka on johtanut Suomeen verrattuna huimiin ilmoitusmääriin, mutta Vasaran tiedossa ei ole, onko niiden pohjalta saatu rikostutkintoja aikaiseksi. Suomalaiseen ilmoitusvelvollisuuteen sidottu ilmoittajan oma harkinta (mikä on epäilyttävä liiketoimi) on toiminut Vasaran mielestä pankkien kohdalla erinomaisesti ja toivottavaa on, että se toimii edelleen lakimiesten kohdalla. (Vasara 2009a).

Valtioneuvosto hyväksyi 17.12.2009 talousrikostorjunnan johtoryhmän valmisteleman periaatepäätöksen hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011. Ohjelma toteutetaan ensisijaisesti toimeenpanemalla tarvittavia lainsäädäntömuutoksia ja kehittämällä viranomaisyhteistyötä. Tavoitteena on vähentää harmaata taloutta ja talousrikollisuutta sekä tukea tervettä kilpailua. Ohjelmaan sisältyy 18 hanketta. Hankkeen numero 11 mukaan ”Oikeusministeriö selvittää vuonna 2010 mahdollisia muutostarpeita rikoslainsäädäntöön rahanpesua koskevien rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisen toimintaryhmän (FATF) Suomea koskevien suositusten johdosta.” Tämän hankkeen valmistelu käynnistyi jo vuoden 2009 aikana Oikeusministeriön asetettua 30.6.2009 työryhmän arvioimaan, antavatko kansainväliset suositukset aihetta muuttaa lainsäädäntöä vai ovatko nykyiset lainsäädäntöratkaisut sillä tavalla oikeusjärjestelmän peruseriaatteiden edellyttämiä, ettei muutos ole perusteltu. Työryhmän toimikausi oli 3.8.2009 - 28.2.2010.

Taloudellisen yhteistyöjärjestön OECD:n yhteydessä toimiva rahanpesun vastainen työryhmä on todennut, ettei Suomen rikoslaki kokonaan täytä sen antamia suosituksia. Laki ei esimerkiksi kata kaikkia rahanpesun muotoja, kuten omaisuuden hankkimista tai hallussapitoa. Rahanpesusta ei voida tuomita rikoksentehtäjän kanssa samassa taloudessa asuvaa, joka käyttää rikoksentehtäjän hankkimaa omaisuutta yhteistalouden tarpeisiin. Arvostelua on aiheuttanut myös se, että lainsäädännön täytäntöönpano ei ole tehokasta, koska tuomioita on annettu vähän. (Valtioneuvosto 2009; Oikeusministeriö 2009a; Oikeusministeriö 2009b).

Valtioneuvoston toimintaohjelman hankkeen numero 14 mukaan ” Sisäasiainministeriö selvittää vuonna 2010 rahanpesun selvittelykeskuksen kanssa rahanpesun valvonnasta annettujen tietojen käyttömahdollisuuksien laajentamista talousrikosten ja harmaan talouden torjunnassa valvonnan tehostamiseksi. Samalla selvitetään muut tarvittavat säädösmuutostarpeet rahanpesun estämiseksi ja rikoksella saadun hyödyn pois ottamiseksi.” (Valtioneuvosto 2009).

Oikeusministeriö julkaisi 22.3.2010 mietintönsä edellä mainittuun hankkeeseen numero 11 liittyen. Sen mukaan työryhmä ehdottaa toimia rahanpesun torjunnan tehostamiseksi. Se on laatinut ehdotuksensa pääpiirteittäin hallituksen esityksen muotoon. Esitysehdotus on siinä mielessä epätavallinen, että siihen sisältyy teemaa koskevia laajahkoja arviointeja, joiden tuloksena lainsäädäntöä ei ehdoteta muutettavaksi. Ne perusteet, joilla lainsäädännön jättämistä ennalleen on päädytty ehdottamaan, voivat näin ollen tulla yleisesti arvioitaviksi. Työryhmän esitys oli yksimielinen. Esityksessä ehdotetaan, että rahanpesun tunnusmerkistöön lisättäisiin tekotavaksi rikoksella hankittujen varojen hallussapito lisäämällä voimassa olevan lain eli rikoslain 32 luvun 6 §:n 1-kohdan loppuun tekotavaksi ”pitää hallussaan”. Hallussapitoa pidetään rikoshyödyn vastaanottamisen jälkeen yleisimpänä rahanpesun tekotapana. Ehdotuksen mukaan tekijä syöllistyisi rahanpesuun silloinkin, kun varat eivät ole hänen hallussaan, mutta hänellä on niihin määräysvalta. Hyvin lyhytaikainenkin hallussapito riittäisi. Tekijällä ei myöskään tarvitse olla yksinomaista oikeutta tai hallintaa rikoshyötyyn eli jos esimerkiksi useampi henkilö yhteistuumiin ja yhteisymmärryksessä pitää hallussaan rikoshyötyä, heidät voidaan tuomita jokainen tekijöinä tai ainakin rikoskumppaneina. (Oikeusministeriö 2010a; Oikeusministeriö 2010b, 13, 61, 63).

Yritysten ja yhteisöjen rangaistuvastuuta laajennettaisiin tuottamukselliseen rahanpesuun, jolloin yritys tai yhteisö voitaisiin tuomita rahanpesusta, jos se törkeästä huolimattomuudesta osallistuu rahanpesutoimiin. Tällä hetkellä yritys joutuu vastuuseen rahanpesusta vain silloin, kun voidaan osoittaa teon tahallisuus. Lakiehdotus lisäisi tuottamuksellisen rahanpesun voimassa olevan lain eli Rikoslain 32 luvun 14 §:ään (Oikeushenkilön rangaistusvastuu). (Oikeusministeriö 2010a; Oikeusministeriö 2010b, 61, 63).

Työryhmä pohti myös, pitäisikö rangaistavuuden alaa laajentaa tilanteisiin, joissa niin kutsutun esirikoksen (esimerkiksi pankkiryöstön) tekijä pesee omalla rikoksellaan saamaansa omaisuutta. Esimerkiksi, jos pankkiryöstäjä tuhlaa anastamansa rahat, tulisiko hänet tuomita törkeän ryöstön lisäksi erikseen myös rahanpesusta. Työryhmä päätyi siihen, että näitä tilanteita ei ole syytä kriminalisoida siihen liittyvien monien kiistanalaisten kysymysten takia. (Oikeusministeriö 2010a).

Työryhmä toteaa, että rahanpesukriminalisoinnit täyttävät kansainvälisissä velvoitteissa asetetut velvoitteet. Siltä osin kuin niistä on poikettu, se on tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeamismahdollisuuksien rajoissa. Lakiehdotuksen ehdotetaan tulevan voimaan mahdollisimman pian sen hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen. (Oikeusministeriö 2010a; Oikeusministeriö 2010b, 7).

5 Rahanpesulain lakimiehille asettamat velvollisuudet

5.1 Milloin lakimies on ilmoitusvelvollinen?

Rahanpesulain 2 §:n mukaan lakimiehet ovat ilmoitusvelvollisia toimiessaan asiakkaan puolesta tai lukuun liiketoimissa, jotka liittyvät kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen ostamiseen, myyntiin, toteuttamiseen tai suunnitteluun; asiakkaan rahavarojen, arvopaperien tai muiden varojen hoitamiseen; pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaamiseen tai hoitamiseen; yhtiöiden perustamiseen, johtamiseen tai yritysten hallinnoimiseksi tarvittavien varojen järjestykseen; säätiöiden, yhtiöiden tai vastaavien yhteisöjen perustamiseen, johtamiseen tai niiden toiminnasta vastaamiseen. Hallituksen esityksen mukaan liiketoimissa tai kiinteistön kaupoissa toimimisena on pidettävä myös kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkaiden kauppoihin osallistumista. Lakimiehet ovat ilmoitusvelvollisia myös hoitaessaan vero-oikeudellisia asioita ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvissa toimeksiannoissa. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 3-4).

Lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus ei voi tulla kuin edellä mainituissa tapauksissa. Lakimiehen on kuitenkin täysin mahdollista tehdä poliisille muita kuin laissa säädettyjä tapauksia koskevia ilmoituksia. Esimerkiksi konkurssipesän hoitajalle syntyy melko hyvä kuva yhtiön toiminnasta, ja voi herätä epäily, että koko yhtiön toiminta on rakennettu sisään tulevan ja ulosmenevän rahan varaan. Tällöin voidaan kysyä, voisiko kyseessä olla rahanpesu, jos liiketaloudellista järkeä ei ole? Samoin kummallisilta tahoilta tulevat lahjoitukset ynnä muut, joita siirretään edelleen esimerkiksi kriisialueilla toimiville tahoille ilman mitään tietoa todellisesta saajasta, voivat herättää epäilyksiä terrorismin rahoittamisesta. Huomattavaa on, että Länsi-Euroopassa terrorismin rahoittamista on tutkittu eräisiin yleishyödyllisiin yhteisöihin/säätiöihin liittyen. (Vasara 2009b).

Ilmoitusvelvollisuus ei koske oikeudenkäyntiavustaja- tai oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamista. Näihin tehtäviin luetaan varsinaisten oikeudenkäyntiin liittyvien tehtävien lisäksi oikeudellinen neuvonta, joka koskee asiakkaan oikeudellista asemaa esitutkinnassa rikoksen johdosta, asiakkaan oikeudellista asemaa asian muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa tai oikeudenkäynnin käynnistämistä tai sen välttämistä. Hallituksen esityksen mukaan asiakkaan oikeudellista asemaa koskevan oikeudellisen neuvonnan ei tarvitse liittyä oikeudenkäyntiin, vaan siinä voi olla kysymys asiakkaan jo tekemän tai suunnitteleman liiketoimen laillisuuden arvioinnista. Rahanpesun selvittelykeskuksen tulkinnan mukaan, mikäli lakimies liiketoimen laillisuuden arvioinnin yhteydessä tai sen jälkeen osallistuu laissa lueteltujen liiketoimien suunnitteluun tai toteuttamiseen, ilmoitusvelvollisuus on voimassa ja se koskee myös edellä mainittuihin liiketoimiin ja kiinteistön kauppoihin liittyvien hakemusasioiden hoitamista tuomioistuimissa ja muita niihin liittyvien asioiden hoitamista viranomaisissa. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 4).

Tilanteessa, jossa oman asiakkaan tietojen on katsottu olevan kunnossa, mutta huomataan, että vastapuolen asiakkaan tiedot eivät ole kunnossa tai niissä havaitaan jotain epäilyttävää, ei lakimiehellä ole ilmoitusvelvollisuutta, sillä kukaan ei voi ulottaa velvollisuuksiaan oman asiakkaan ulkopuolelle. Ehkä jos vastapuolen avustajan tuntee hyvin, voisi ystävällisesti kysyä, onko tämä muistanut rahanpesulain velvoitteet. Ilmoituksen tekeminen olisi hyvin odottamatonta tällaisessa tilanteessa. (Vasara 2009b).

5.2 Asiakkaan tunteminen

Asiakkaan tunteminen koostuu hallituksen esityksen mukaan asiakkaan tunnistamisesta ja tämän henkilöllisyyden todentamisesta, tosiasiallisen edunsaajan tunnistamisesta, selonottovelvollisuudesta sekä asiakassuhteen jatkuvasta seurannasta. Se, miten laajasti asiakkaan tunnistamiseksi säädettyjä toimia on toteutettava, määräytyy riskiperusteisen arvioinnin perusteella. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 6-7).

Jos lakimies ei pysty toteuttamaan asiakkaan tuntemiseksi säädettyjä velvollisuuksia ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvissa toimeksiannoissa, lakimies ei saa aloittaa asiakassuhdetta tai suorittaa liiketointa. Lisäksi lakimiehen on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, jos säädetty edellytykset rahanpesuilmoituksen tekemiselle täyttyvät. Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan tämä tarkoittaa, että rahanpesuilmoitus on edellytysten täyttyessä tehtävä, vaikka asiakassuhdetta ei aloiteta tai liiketointa suoriteta sen takia, että ilmoitusvelvollinen ei pysty toteuttamaan rahanpesulaissa säädettyjä toimia. SAL:n tulkinnan mukaan ilmoittamisvelvollisuutta ei synny, jos lakimies kieltäytyy toimeksiannosta ryhtymättä lain tarkoittamiin tunnistamis- ja selonotto toimiin. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 7).

5.2.1 Asiakkaan tunnistamis- ja henkilöllisyyden todentamisvelvollisuus

Lakimiehen on tunnistettava asiakkaansa ja asiakkaan liiketoiminta rahanpesulain mukaisesti, jos lakimiehen hoitama toimeksianto on sellainen, että lakimies on sitä hoitaessaan ilmoitusvelvollinen. Uusi asiakas on tunnistettava eli selvitettävä asiakkaan henkilöllisyys asiakkaan toimittamien tietojen perusteella ja asiakkaan henkilöllisyys on todennettava eli varmistettava asiakkaan henkilöllisyys luotettavasta ja riippumattomasta lähteestä peräisin olevien asiakirjojen tai tietojen perusteella. Tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen tulee toteuttaa aina vakituista asiakassuhdetta perustettaessa ja muiden kuin vakituisten asiakkaiden osalta silloin, kun suoritettavan liiketoimen suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien toimenpiteiden suuruus yhteensä on vähintään 15.000 euroa. Tunnistamistoimenpiteisiin on ryhdyttävä myös, jos kyse on epäilyttävästä liiketoimesta tai jos lakimies epäilee liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden laillista alkuperää taikka niitä käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen sekä aina, jos lakimies epäilee aiemmin todennetun asiakkaan henkilöllisyyden todentamistietojen luotettavuutta tai riittävyttä. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 5, 10).

Lakimiehen tulee arvioida riskiperusteisen arvioinnin (ks. kohta 5.3.) pohjalta, milloin henkilöllisyyden todentaminen on tarpeen. Jos asiakkaaseen tai toimeksiantoon ei liity erityisiä riskejä, ei todentamista SAL:n tulkinnan mukaan tarvita. Tunnistaminen on suoritettava ennen asiakassuhteen aloittamista tai viimeistään ennen kuin asiakas saa määräysvaltaansa yksittäiseen liiketoimeen sisältyvät varat tai muun omaisuuden tai ennen kuin yksittäinen liiketoimi on suoritettu loppuun. Lakimies voi ryhtyä valmisteleviin toimenpiteisiin, kunhan liiketoiminta ei suoriteta loppuun ennen tunnistamisen suorittamista. Mikäli tunnistamisvelvollisuus johtuu siitä, että yksittäisten liiketoimien yhteenlaskettu arvo on vähintään 15 000 euroa, on tunnistaminen suoritettava, kun kyseinen raja saavutetaan. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 11).

Jos lakimies vastaanottaa asiakasta koskevan toimeksiannon toiselta, esimerkiksi ulkomaiselta asianajajatoimistolta, tunnistamisen kohteena on toimeksiannon lopullinen asiakas. Tällöin voidaan soveltaa kohdassa 5.2.4 (Kolmannen osapuolen toimet asiakkaan tuntemiseksi) mainittua menettelyä. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 5).

Rahanpesulain mukaan tunnistamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä sovelletaan myös asiakkaaseen, jonka liikesuhde lakimiehen kanssa on alkanut ennen lain voimaantuloa. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 11).

5.2.2 Tunnistamisasiakirjat

Henkilöllisyyden todentamisen tulee aina perustua hallituksen esityksen mukaan voimassaolevaan, viranomaisen antamaan asiakirjaan. Todentamisen tyypillisiä apuvälineitä ovat viranomaisen myöntämät kuvalliset henkilöllisyysasiakirjat. Henkilöllisyyttä osoittavien asiakirjojen luotettavuuteen liittyvä turvataso on tärkeää erityisesti siksi, että niihin liittyvä väärentäminen ja väärinkäyttö ovat usein osa laajempaa rikollisuutta. Hallituksen esityksen mukaan pääperiaatteena on, että asiakkaan henkilöllisyyden todentaminen tapahtuu siten, että asiakas tai asiakkaan puolesta toimiva on henkilökohtaisesti läsnä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 20; Finlex 2008b).

Luonnollinen henkilö voidaan tunnistaa ja tämän henkilöllisyys todentaa passista, suomalaisesta ajokortista, poliisiviranomaisen antamasta henkilökortista, muukalaispassista tai pakolaisen matkustusasiakirjasta tai kuvallisesta Kela-kortista. Henkilö tulee voida tunnistaa asiakirjasta ja henkilötiedot varmentaa yksiselitteisesti. Asiakirjan on oltava kuvallinen, sen tulee sisältää tietyt aitoustekijät ja se on määrääjän voimassaoleva. Muutoin tulee asiakkaalta vaatia lisäselvitystä henkilöllisyyden todentamiseksi. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 21).

Oikeushenkilön henkilöllisyys tulee todentaa luotettavista asiakirjoista, joita ovat muun muassa kaupparekisteriote ja vastaava ote muusta julkisesta rekisteristä. Oikeushenkilön puolesta toimivalta luonnolliselta henkilöltä on pyydettävä luonnollisen henkilön tunnistamistiedot ja varmistettava, että tällä on oikeus edustaa oikeushenkilöä. Sen voi todeta esimerkiksi kaupparekisterinotteesta tai valtakirjasta. Suomessa ei ole tällä hetkellä olemassa rekisteriä, josta selviäisi yrityksen omistajat. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 21; Kuitunen 2009).

Ulkomaalaisen henkilön, jolla ei ole suomalaisen viranomaisen myöntämää asiakirjaa, henkilöllisyys voidaan todentaa kansallisella ulkomaan passilla tai matkustusasiakirjana hyväksyttävällä henkilötodistuksella. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 21).

Jos joku toimii asiakkaan lukuun edustajana, lakimiehen tulee tunnistaa ja tarvittaessa todentaa myös edustajan henkilöllisyys. Henkilöllisyyden todentamisen tarpeellisuus arvioidaan riskiperusteiseen arviointiin perustuen (ks. 5.3. riskiperusteinen arviointi). Tämä velvollisuus koskee tilanteita, joissa toinen henkilö toimii joko valtuutettuna tai lakimääräisenä edustajana asiakkaan puolesta tai tämän nimissä. Rahanpesulain mukaan kyse on tällaisesta edustuksesta silloin, kun edustaja päättää sopimuksia nimenomaan asiakkaan nimissä ja jää itse päättävän sopimuksen ulkopuolelle. (Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 22-23).

Asiakkaan tunnistamiseksi hankittujen asiakirjojen kopioiden ei tarvitse olla oikeaksi todistettuja ja ilmoitusvelvollisen tulee muutenkin tapauskohtaisesti arvioida, milloin asiakkaan tunnistaminen on riittävä. Useimmiten riittävät perusselvitykset, mutta joissain tapauksissa perusasiakirjoilla saatu selvitys käsillä olevassa tapauksessa ei ole riittävä ja joudutaan hankimaan lisäselvityksiä erityisasiakirjoilla. Lakimiehen todentaessa asiakkaan henkilöllisyyden passista, riittää että hän on nähnyt alkuperäisen passin ja tehnyt siitä merkinnän tietoihinsa ja säilyttänyt tunnistetiedot eli kopiota passista ei tarvitse säilyttää. Lakimiehellä on ilmoitusvelvollisena oikeus luottotietolain nojalla tarvittaessa tarkistaa asiakkaan luottotiedot. Esimerkiksi Suomen Asiakastiedon tiedot ovat luotettavia. (Kuitunen 2009).

Lakimies voi luottaa varsin pitkälle asiakkaan toimittamiin tietoihin. Sveitsiläisillä pankeilla on Pekka Vasaran mukaan jo vuosia ollut käytössään omat asiakkaiden taustoja tarkistavat etsivätoimistot, mutta Suomessa riittää hyvien käytänteiden mukainen tunnistaminen. Toki tärkeämpää on tunteminen: vaikka tiedot pintapuolisesti olisivat kunnossa, mutta toiminnassa ei ole mitään liiketaloudellista mieltä, on aiheellista alkaa penkoa asiakkaan tietoja tarkemmin. (Vasara 2009b).

5.2.3 Tosiasiallisen edunsaajan tunnistaminen

Lakimiehen on riskiperusteiseen arviointiin pohjautuen arvioitava, onko tosiasiallinen edunsaaja tunnistettava ja tarvittaessa todennettava tämän henkilöllisyys selvittämällä asiakkaana olevan oikeushenkilön konserni-, omistus- ja määräysrakenteet esimerkiksi julkisista rekistereistä tai pyytämällä asiakkaalta kyseiset tiedot. Mikäli julkisia rekisteri- tai vastaavia tietoja ei ole saatavilla, voi lakimies SAL:n tulkinnan mukaan luottaa asiakkaan toimittamiin asiakirjajäljennöksiin, ellei ole erityistä syytä epäillä niiden aitoutta. Jos lakimies ei pysty tunnistamaan tosiasiallista edunsaajaa, on asiakassuhde lopetettava ja tehtävä ilmoitus KRP:lle. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 13-14).

Tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, jonka hyväksi liiketoimi toteutetaan tai, jos asiakas on oikeushenkilö, sitä luonnollista henkilöä, jonka määräysvallassa asiakas on. Luonnollisella henkilöllä on määräysvalta, kun hänellä on enemmän kuin 25 % osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänimäärä perustuu omistukseen, sopimukseen, yhtiöjärjestykseen tms. tai oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä yrityksen hallituksessa tai verrattavassa toimielimessä. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 13).

Tosiasiallista edunsaajaa ei tarvitse tunnistaa, jos asiakas on yhtiö tai yhteisö, jonka arvopaperi on arvopaperimarkkinalaissa (495/1989) tarkoitetun julkisen kaupankäynnin kohteena, sitä toisessa ETA-valtiossa vastaavan kaupankäynnin kohteena, tai muussa kuin ETA-valtiossa julkista kaupankäyntiä vastaavan kaupankäynnin kohteena, ja jos yhtiötä tai yhteisöä koskee tiedonantovelvollisuus, joka vastaa rahoitusvälinemarkkinadirektiivissä säädettyä tiedonantovelvollisuutta. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 14).

5.2.4 Kolmannen osapuolen toimet asiakkaan tuntemiseksi

Rahanpesulain 11 §:n mukaan asiakkaan tuntemista koskevat velvollisuudet voi lakimiehen puolesta tehdä tietyt edellytykset täyttävä kolmas osapuoli eli luottolaitos, rahoituslaitos, rahastoyhtiö, sijoituspalveluyritys, vakuutusyhtiö, vakuutusedustaja, asianajaja tai tilintarkastaja, joka on saanut toimiluvan tai rekisteröity pakolliseen ammattirekisteriin Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa. Jos jokin edellä mainituista tahoista on saanut toimiluvan tai rekisteröity pakolliseen ammattirekisteriin muussa kuin ETA-valtiossa, voi se suorittaa asiakkaan tunnistamistoimet lakimiehen puolesta, jos sitä koskevat rahanpesulakia vastaavat asiakkaan tuntemista koskevat velvollisuudet ja sitä valvotaan niiden noudattamisessa. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 36).

Tällöin lakimiehen ei periaatteessa tarvitse suorittaa uudelleen asiakkaan tuntemista koskevia toimia. Lakimies ei kuitenkaan vapaudu rahanpesulain vastuista sillä perusteella, että se on käyttänyt kolmatta osapuolta asiakkaan tuntemista koskevien velvollisuuksiensa toteuttamisessa. Lakimiehen on ennen liiketoimen suorittamista varmistettava, että se saa puolestaan toimivalta kolmannelta osapuolelta rahanpesulaissa säädetyt asiakkaan tuntemistiedot. Lisäksi on varmistettava, että kaikki asiakkaan tuntemista koskevat tiedot ovat lakimiehen saatavilla ja että kolmas osapuoli toimittaa ne lakimiehelle tämän pyynnöstä. Lakimiehen tulee suorittaa liikesuhteen jatkuvaa seurantaa, vaikka kolmas osapuoli olisi sen puolesta tunnistanut asiakkaan. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 18; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 37).

Jos lakimies vastaanottaa asiakasta koskevan toimeksiannon toiselta, esimerkiksi ulkomaiselta asianajotoimistolta, tunnistamisen kohteena on tällöin toimeksiannon lopullinen asiakas. Jos toimeksiantajana kuitenkin on toinen asianajotoimisto, lakimiehen tulee tunnistaa kyseinen asianajotoimisto. Toista asianajotoimistoa voidaan pitää asiakkaana mahdollista kyseessä olevan asianajotoimiston toimeksiantajaa identifioimatta ainakin tilanteissa, joissa on kyse yleisluontoisesta oikeussääntöjen kuvauksesta antamatta yksittäistapausta koskevaa oikeudellista arviointia tai toimintasuositusta. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 18).

5.2.5 Selonottovelvollisuus

Selonottovelvollisuus tarkoittaa sitä, että lakimiehen on rahanpesulain mukaan hankittava ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvien toimeksiantojen perusteella tietoja asiakkaansa toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiselle, jos se poikkeaa tavanomaisesta. Liiketoimi voi poiketa tavanomaisesta rakenteeltaan tai suuruudeltaan (esimerkiksi epätavallisen suuret käteiskaupat, lainajärjestelyt, yritysjärjestelyt, maksuliikenne tai tilien omistajissa on epäselvyyksiä tai heillä on vero-velkoja) taikka asianajotoimiston koon tai toimipaikan perusteella (yritys esimerkiksi hakeu-

tuu asiakkaaksi ilman perusteltua syytä). Liiketoimi poikkeaa tavallisesta myös, jos sillä ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta (esimerkiksi asiakas ei ole kiinnostunut maksimaalisesta tuotosta tai sijoitus- tai luottojärjestelyt muutoin epätavallisia) tai jos se ei sovi yhteen sen kokemuksen tai niiden tietojen kanssa, jotka lakimiehellä on asiakkaasta (liiketoimi saattaa esimerkiksi kasvaa merkittävästi ilman ulkoisia syitä tai asiakas ei toimita pyydettyä kirjanpitoaineistoa tai muuta selvitystä). (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 8; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 26-27).

Liiketoimi voi poikkeuksellisuudestaan huolimatta olla täysin laillinen liiketoimi, jolloin se luonnollisesti voidaan suorittaa normaalisti. Jos vastaavasti selvityksen jälkeen syitä liiketoimen epätavallisuudelle ei löydy, on lakimiehen tehtävä lain edellyttämä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 9).

Hankittavien tietojen laajuus määräytyy riskiperusteisen arvioinnin perusteella. (ks. 5.3. riskiperusteinen arviointi). Selonottovelvollisuuden perusteella ilmoitusvelvollisella on oikeus pyytää asiakkaalta selvitystä varojen tai muun omaisuuden alkuperästä. Alkuperää voidaan selvittää toimittamalla asiakirjoja, kuten kauppa-, lahja- tai perinnönjakokirjalla, laskulla tai tullaus- laivaus- tai vakuutusasiakirjalla. Lakimies voi hankkia myös erilaisia selvityksiä viranomaisrekistereistä tai Asiakastieto Oy:stä, joka on Suomen kattavin yritystietojärjestelmä. Luottotietolain muutos mahdollistaa nykyään sen, ettei asiakas saa tietoa kyselystä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 26).

Selonottovelvollisuuden katsotaan tulleen täytetyksi silloin, kun lakimies on saanut tyydyttävän selvityksen omaisuuden alkuperästä ja/tai käyttötarkoituksesta. Jos tehdyn selvityksen jälkeen ei ole saatu riittävää selvyyttä asiaan, on liiketoimesta tehtävä rahanpesuilmoitus. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 26).

Jos lakimies laiminlyö selonottovelvollisuuden noudattamisen tai neuvoo tai auttaa asiakasta varojen kätkemisessä, lakimiehelle voi aiheutua rikosoikeudellinen seuraamus. Lakimiehen tulee toimia siten, ettei epäilyttävään liiketoimeen sisältyviä varoja tai muuta omaisuutta siirretä viranomaisten ulottumattomiin. Lakimiehellä on käytettävissään seuraavat toimintavaihtoehdot epäilyttävissä tapauksissa: liiketoimen keskeyttäminen, liiketoimesta kieltäytyminen tai liiketoimen suorittaminen, jos lakimies ei voi sitä jättää suorittamatta tai jos liiketoimen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen todennäköisesti vaikeuttaisi liiketoimen edunsaajan selvittämistä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 27).

5.2.6 Jatkuva seuranta ja tunnistamistietojen säilyttäminen

Asiakkaan tuntemista koskevia toimia on noudatettava riskiperusteiseen arviointiin pohjautuen koko asiakassuhteen ajan ja asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on pidettävä ajan tasalla, koska asiakkaan toiminta voi muuttua tai asiakas voi käyttää lakimiehen tuotteita eri tavalla kuin aikaisemmin. Jos asiakkaan toiminta poikkeaa odotusten mukaisesta toiminnasta, lakimiehen tulisi havaita tämä. Tiedot on päivitettävä tarpeen mukaan, kuitenkin niin, että päivityksen tarve arvioitaisiin noin kahden vuoden välein. Tietojen päivittämisestä tulee tehdä merkintä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 26; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

Asiakkaan tunnistamiseksi hankittujen asiakirjojen ja selonottovelvollisuuden täyttämiseksi hankituille asiakirjoille riittää pelkkä sähköinen tallettaminen. Mikäli on hankittu lisätietoja sen selvittämiseksi, tulisiko asiakkaasta tehdä rahanpesuilmoitus, nämä tiedot on säilytettävä siten, että niitä ei vahingossa luovuteta asiakkaalle. Asiakkaalla on oikeus tarkastaa ne itseään koskevat tiedot, jotka ilmoitusvelvollinen on asiakkaasta rekisteröinyt. Tarkastusoikeus ei kuitenkaan koske selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi hankittuja tietoja. (Kuitunen 2009; Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 29).

Lakimiehen on säilytettävä ilmoitusvelvollisuutensa suorittamiseksi hankkimansa välttämättömät tiedot ja selvitykset viisi vuotta ilmoituksen tekemisestä erillään asiakasrekisteristä. Viiden vuoden kuluttua tiedot on poistettava, jollei tietojen edelleen säilyttäminen ole tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin taikka ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi. Säilytettäviin asiakkaan tuntemistietoihin kuuluvat:

- nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- edustajana toimivan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen
- oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet
- oikeushenkilön toimiala
- tosiasiallisen edunsaajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus
- henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan numero tai muu tunnistetieto ja myöntäjä tai kopio asiakirjasta
- jos asiakas on etätunnistettu, tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteistä
- asiakkaan tuntemiseksi hankitut tarpeelliset tiedot kuten tiedot asiakkaan toiminnasta,

liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, perusteet liiketoimen, palvelun tai tuotteen käytölle ja tiedot varojen alkuperästä

- selonottovelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot.

Ulkomaalaisesta asiakkaasta, jolla ei ole suomalaista henkilötunnusta, on lisäksi säilytettävä tieto tämän kansalaisuudesta ja matkustusasiakirjan tiedot.

(Suomen Asianajajaliitto 2009a, 13, 20).

5.3 Riskiperusteinen arviointi

Riskiperusteisella arvioinnilla tarkoitetaan, että lakimiehen on otettava huomioon rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä arvioidessaan asianajotoimintaan, palveluihinsa, asiakaksiinsa ja näiden liiketoimintaan ja liiketoimiin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Riskien arvioinnissa käytettävät keinot ovat lakimiehen omassa harkinnassa. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 4).

Asiakasriski voi liittyä asiakkaan toimialaan, jos asiakas toimii sellaisella toimialalla, jonka on havaittu liittyvän harmaan talouden ilmiöön tai harjoittavan toimintaa tavalla, että voidaan epäillä toimivan rikollisen toiminnan välikätenä. Asiakkaan taustalla olevat tosiasialliset omistajat tai edunsaajat tai yhtiöryhmän omistusjärjestely ovat omiaan herättämään epäilyjä liiketoimien taloudellisesta tarkoituksesta. Asiakasriski voi liittyä myös toimeksiantojen kokoon ja rakenteeseen. Asiakkaaseen liittyvä riski kasvaa sen mukaan, onko asiakas tai vastapuoli viranomainen, yhtiö, yleishyödyllinen yhteisö tai yksityishenkilö. Tuotteen perusteella riskiä arvioitaessa voidaan todeta, että asiakkaan toimintaan liittyvä konsultointi on riskiltään vähäisempää kuin esimerkiksi pesänhoitaminen ja kauppojen teko. Alueellisuus vaikuttaa myös riskien arviointiin; toiminta EU:n alueella on riskittömämpää kuin FATF:n mustalla listalla olevissa maissa. Aleriski voi kohdistua maksujen kohde- tai lähdevaltioon, finanssi- ja muihin sanktioihin, kauppasaartoon, korruptioon tai poliittiseen tilanteeseen. Asiakkaan harjoittama liiketoiminta saattaa esimerkiksi liittyä valtioon, joka on kansainvälisten finanssipakotteiden kohteena. Muita riskejä voi olla esimerkiksi asiamiehet, yhteistyökumppanit, ulkoistetut palvelut, oma henkilökunta sekä jakelukanavat kuten esimerkiksi internet, joka voi olla haavoittuvainen väärinkäytöksille. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 18; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009; Finlex 2008b).

Asiakkaan tuntemista koskevien toimenpiteiden laajuus määritellään riskiperusteisen arvioinnin perusteella. Jos asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimeen liittyy lakimiehen arvion perusteella alhainen rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, hankittavien tietojen määrä on vähäinen. Tällöin noudatetaan *yksinkertaista tunnistamista* eli lakimiehen ei tarvitse toteuttaa asiakkaan tunnistamiseen ja henkilöllisyyden todentamiseen liittyviä toimenpiteitä, mutta lakimiehen on seurattava asiakassuhdetta varmistaakseen poikkeuksellis-

ten tai epätavallisten liiketoimien havaitsemisen. Lakimiehen on hankittava riittävästi tietoa asiakkaasta tai tuotteesta ja palvelusta, jotta se voi päättää, täyttyvätkö yksinkertaistetulle asiakkaan tuntemiselle säädetyt edellytykset. Yksinkertaistettua tuntemisvelvollisuutta voi noudattaa, kun asiakkaana on Suomen viranomainen, luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahastoyhtiö tai vakuutusyhtiö ja yhtiö, jonka arvopaperi on julkisen kaupankäynnin kohteena. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 12).

Laura Kuitunen KRP:stä arvioi, että yksinkertaistetun asiakkaan tunnistamisen tilanteet ovat harvalukuisia, sillä pääsääntöisesti asiakkaasta on hankittava tietyt perustiedot aina ennen asiakassuhteen perustamista eli suoritettava *normaali tunnistaminen*. Normaali tunnistaminen suoritetaan, kun lakimies arvioi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskin olevan tavallinen. Kukin asianajotoimisto määrittelee itse sen, mikä on tavallisen riskin taso. (Kuitunen 2009; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

Jos taas asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimeen liittyy lakimiehen arvion mukaan tavanomaista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, on tällöin noudatettava *tehostettua asiakkaan tuntemismenettelyä* eli selvityksiä on tehtävä laajemmin. Tätä menettelyä tulee toteuttaa tilanteissa, jotka sisältävät luonteensa puolesta suuremman riskin juuri asianajotoiminnassa. Tällaisia tehostettuja toimenpiteitä on esimerkiksi se, että asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen kiinnitetään erityistä huomiota, liiketoimien taustaa ja tarkoitusta selvitetään laajemmin tai asiakassuhdetta seurataan tehostetusti. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 1415).

Tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta on noudatettava, jos asiakkaalla tai liiketoimella on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä velvoitteita. Valtioneuvoston 12.3.2009 tekemän päätöksen mukaan valtiot ja alueet, joiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämistä koskevat säännökset eivät vastaa rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 17 §:ssä tarkoitettuja kansainvälisiä velvoitteita, ovat Iran, Uzbekistan, Pakistan, Turkmenistan sekä São Tome & Príncipe. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 15; Finlex 2009).

Tehostettua asiakkaan tunnistamismenettelyä on noudatettava myös poliittisesti vaikutusvaltaisen asiakkaan kohdalla eli henkilön, joka on tällä hetkellä tai on aikaisemmin ollut merkittävässä julkisessa tehtävässä toisessa valtiossa. Tämä koskee erityisesti henkilöitä, jotka ovat lähtöisin maista, joissa lahjonta on laajalle levinnyttä. Tavanomaista asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevia toimenpiteitä sovelletaan kotimaisiin poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin. Toisessa jäsenvaltiossa tai kolmannessa maassa asuviin poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin sovelletaan tehostettua asiakkaan tuntemismenettelyä. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 34).

Myös etätunnistamisen yhteydessä eli kun asiakas ei ole henkilökohtaisesti läsnä henkilöllisyyttä todennettaessa, on noudatettava tehostettua asiakkaan tuntemismenettelyä. FATF:n tulkinnan mukaan etätunnistaminen ei sinänsä automaattisesti tarkoita korkeaa rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskiä. SAL:n tulkinta on, että mikäli esimerkiksi julkisia rekisteri- tai vastaavia tietoja ei ole saatavilla, lakimies voi luottaa asiakkaan toimittamiin asiakirja-jäljennöksiin, ellei ole erityistä syytä epäillä niiden aitoutta. Lakimies voi myös vaatia asiakasta toimittamaan lisäksi muita asiakirjoja ja lisäselvityksiä. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 15).

5.4 Ilmoitusvelvollisuus epäilyttävästä liiketoimesta ja salassapitovelvollisuus

Lakimiehen on selonottovelvollisuuden täytettyään viipymättä ilmoitettava epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä rahanpesun selvittelykeskukselle. Aikaisemman rahanpesulain ilmaus ”syytä epäillä varojen laillista alkuperää” on muutettu ilmaukseksi ”epäilyttävä liiketoimi”. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan rahanpesulain mukainen epäilykynnys on matalampi kuin esitutkintalaissa (449/1987) ”syytä epäillä” -ilmauksella määritelty esitutkinnan aloittamiskynnys. Epäilyttävästä liiketoimesta on kyse, kun lakimies katsoo, että toimenpide on asianomaisen toimialan palvelujen tarjoamisesta saatujen yleisten kokemusten perusteella epäilyttävä. Rajaa toisaalta tavanomaisten ja toisaalta epäilyttävien ja ilmoitettavien liiketoimien välille ei voida tyhjentävästi määritellä. Lakimiehen tulee arvioida kunkin liiketoimen mahdollinen epäilyttävyys perustuen toimialan ja asiakkaiden tuntemukseensa perustuvaan riskiperusteiseen kokonaisarviointiin. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 19).

Mitä kokeneemmasta ja ammattitaitoisemmasta lakimiehestä on kysymys, sitä matalammalla pitäisi olla kynnyksen, jonka jälkeen on painava syy epäillä olosuhteiden poikkeuksellisuuden takia liiketoiminnassa epätavallisten järjestelyiden perusteena olevan rahanpesun. Tällainen painava syy on olemassa esimerkiksi, jos asiakas haluaa nimenomaan ryhtyä järjestelyyn, jonka seurauksena varojen oikea omistaja salataan. On vaikeaa osoittaa liiketaloudellista perustetta sille, miksi laillisesti hankittuja varoja olisi tarpeen sijoittaa esimerkiksi veroparatiisiin rekisteröidyn ns. offshore-yhtiön nimiin, jonka johtajaksi rekisteriin merkitään varojen omistajalle tuntematon henkilö. Jo ulkoisista olosuhteista voidaan silloin päätellä järjestelyn tarkoituksen olevan peitellä varojen alkuperää ja oikeaa omistajaa. Toimeksiantajalta tai päämieheltä voi aina tiedustella poikkeuksellisen oikeustoimen perustetta, eikä epäuskottavaan selitykseen ole lakimiehelläkään lupa uskoa. Vastuusta tulisi voida vapautua vain, jos saadun selvityksen mukaan oikeustoimella on myös ulkopuolisen arvion mukaan luotettava ja uskottavana pidettävä peruste. (Sahavirta 2008, 198-199).

Ilmoituskynnys on normaalia matalampi, jos asiakkaalla on liittymäkohta valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämis- ja selvittelyjärjestelmä ei täytä kansainvälisiä

velvoitteita (ks. lista näistä valtioista kohdassa 5.3 Riskiperusteinen arviointi). Tällöin lakimiehen on noudatettava *tehostettua ilmoitusvelvollisuutta*. Sen täyttämiseksi lakimiehen on tehtävä ilmoitus, jos asiakas ei anna selonottovelvollisuuden täyttämiseksi pyydettyä selvitystä, annettu selvitys on epäluotettava, liiketoimen peruste ja varojen alkuperä ei selvitysten perusteella riittävästi selviä tai oikeushenkilöä ei pystytä tunnistamaan tai tosiasiallisia edunsaajia tai henkilöä, jonka puolesta asiakas toimii, ei pystytä tunnistamaan tai luotettavasti selvittämään. Tehostetun ilmoitusvelvollisuuden mukaiseen ilmoitukseen ja sitä varten hankittuihin tietoihin sovelletaan muutoin samoja sääntöjä kuin epäilyttävää liiketoimintaa koskevaan ilmoitukseen. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 20-21).

Ilmoitus on tehtävä pääsääntöisesti sähköisesti KRP:n internetsivuilta löytyvän linkin kautta. Ilmoituksista ei tule käydä ilmi yksittäisen työntekijän nimeä. Ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta ei ole rikosilmoitus eikä se merkitse asiakassuhteen päättymistä. Jos rikollinen alkuperä löytyy, asia siirretään esitutkintaan. Mikäli alkuperä ei selviä, tietoja ei voida käyttää muuhun tutkintaan, sillä ilmoituksen sisältämien tietojen käyttö on mahdollista vain rahanpesun estämiseksi ja selvittämiseksi. Rahanpesun selvittelykeskus ei kerro asiakkaalle hänestä tehdystä ilmoituksesta. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 19; Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009).

Lakimiehen on annettava rahanpesun selvittelykeskukselle maksutta kaikki tiedot ja asiakirjat, joilla saattaa olla merkitystä epäilyn selvittämiseksi. Ilmoitukseen on sisällytettävä tiedot ilmoittajasta; liiketoimeen osallisten nimistä, henkilötunnuksista tai syntymäaajoista ja kansalaisuudesta; liiketoimen laadusta; liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden määrästä ja valuutasta; varojen tai muun omaisuuden alkuperästä tai kohteesta ja syystä, joka teki liiketoimesta epäilyttävän sekä siitä, onko liiketoimi suoritettu, onko se keskeytetty vai onko siitä kieltäydytty. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 19).

Ilmoituksen tekoa ei saa paljastaa sille, johon epäily kohdistuu, eikä muulle henkilölle. Salassapitovelvollisuus koskee myös lakimiehen palveluksessa olevaa. Rahanpesuepäilyä koskeva ilmoitusvelvollisuus on poikkeus salassapitomääräyksistä, minkä vuoksi ilmoitusvelvollinen ei joudu vahingonkorvausvastuuseen asiakkaalle aiheutuvasta taloudellisesta vahingosta, joka johtuu esimerkiksi liiketoimen keskeyttämisestä, selvittämisestä tai ilmoituksesta rahanpesun selvittelykeskukselle. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 19-20).

Lakimies ei saa paljastaa asiakkaalleen tehneensä tästä ilmoituksen, mutta entä jos asiakas kysyy suoraan lakimieheltään, onko tämä tehnyt hänestä ilmoituksen? Lakimies ei voi siis kertoa näin tehneensä, mutta ei voi myöskään valehdella, ettei olisi näin tehnyt. Todennäköisesti asiakas kuitenkin tietää, että lakimies ilmoituksen on tehnyt. Miten lakimiehen tulisi menetellä? Tulisiko lakimiehen tällöin sanoa, ettei voi vastata asiakkaan kysymykseen?

Vasaran mukaan tässä on ristiriidan aihe. Lakimies ei pysty olemaan ehdottoman lojaali asiakkaalleen ja se on varmaan asia, josta saattaa syntyä ongelmia. Siitä Vasara on eri mieltä, saako asiakas helposti selville, mistä ilmoitus on tehty, sillä nykyisen lain mukaan niin monet tahot ovat ilmoitusvelvollisia, että samaan transaktioon voi liittyä 2-3 eri ilmoitusvelvollista. Ilmoituksen tekemisen jokaisesta laukaisee oma riskiarvio. (Vasara 2009a).

5.5 Velvollisuus pidättäytyä tai luopua toimeksiannosta

Tietyissä tilanteissa rahanpesuepäilyt pakottavat lain mukaisesti toimeksiannosta pidättäytymiseen tai luopumiseen. Jos liiketoimi on epäilyttävä tai lakimies epäilee liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen, liiketoimi on keskeytettävä lisäselvityksiä varten tai kieltäydyttävä liiketoimesta. Jos lisäselvitystenkin jälkeen on syytä epäillä liiketoimeen sisältyvien varojen tai muun omaisuuden laillista alkuperää, lakimiehen on ilmoitettava asiasta rahanpesun selvittelykeskukselle. Liiketoimi voidaan kuitenkin suorittaa, jos sitä ei voida jättää toteuttamatta tai jos liiketoimen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen todennäköisesti vaikeuttaisi liiketoimen tosiasiallisen edunsaajan selvittämistä. Liiketoimen suorittamisen jälkeen asiasta on välittömästi tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 21).

Esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakassuhteeseen ryhdyttäessä asiakas on tunnistettu ja kaikkien tietojen on katsottu olevan kunnossa, mutta myöhemmässä vaiheessa kesken jonkin toimeksiannon suorittamisen huomataan, että tilanne on muuttunut ja ilmenee jotain epäilyttävää, on lakimiehen keskeytettävä toimeksianto. Jos varat kuitenkin sijoitetaan johonkin (esimerkiksi osakkeisiin, kiinteistöön tai vaikka pankkitilille), on ne aina sieltä jäädytettävissä ja äärimmäisessä tapauksessa pakkokeinoin otettavissa viranomaisten haltuun. Vähemmän epäilyksiä herättää ja asiakassuhteisiin vaikuttaa vaivihkainen ilmoitus siinä vaiheessa, kun liiketoiminta ollaan suorittamassa. Selvittelykeskus kyllä neuvoo yksittäisissä tapauksissa. (Vasara 2009b).

Lakimiehen kannalta on aina turvallisempaa kieltäytyä epäilyttävän liiketoimen suorittamisesta. Tällöin lakimiehellä ei ole vaaraa joutua epäilyksi päämiehensä rikollisen menettelyn avustamisesta. Kieltäytyminen ei kuitenkaan poista ilmoitusvelvollisuutta paitsi, jos kyseessä on asiakkaan jo tekemän tai suunnitteleman liiketoimen laillisuuden arviointi ilman, että lakimies ryhtyy suunnittelemaan ja toteuttamaan liiketoimia. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 21).

5.6 Työntekijöiden koulutus ja suojeleminen

Rahanpesulain 34 §:ssä edellytetään, että asianajotoimistot kouluttavat työntekijänsä tarvittavan laajasti rahanpesulain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamiseksi. Asianajotoimistojen on myös huolehdittava siitä, että rahanpesulaissa määriteltyjä ilmoituksia tekeviä työntekijöitä suojellaan asianmukaisilla ja riittävillä toimenpiteillä. Keskeisin työntekijöiden suojelukeino on juuri edellä mainittu lain sisältämä koulutusvelvoite. Työntekijöitä kouluttamalla ja ohjeistamalla annetaan heille valmiudet tilanteiden hallintaan. Lisäksi asianajotoimiston tulee laatia suunnitelmat sellaisten henkilöiden suojelemiseksi, jotka joutuvat laatimaan ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. Asianajotoimistolla tulee olla oma yhteyshenkilö, joka ottaa vastaan ja käsittelee oman toimiston lakimiesten ilmoitukset ja toimittaa ne rahanpesun selvittelykeskukselle. Asianajotoimiston tulee huolehtia siitä, että henkilökunta tietää, kuka on rahanpesun yhdyshenkilö heidän yrityksessään, ja että tiedot yhteyshenkilöstä eivät ole yrityksen ulkopuolisten tiedossa. Työntekijöiden on hyvä tietää, että ilmoituksentekijä pysyy tuntemattomana, sillä ilmoitustietoja ei liitetä esitutkintamateriaaliin. (Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b, 15).

5.7 Vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu

Rahanpesulain 39 §:n mukaan lakimies on velvollinen korvaamaan taloudellisen vahingon, joka asiakkaalle on aiheutunut liiketoimen selvittämisestä, epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamisesta taikka liiketoimen keskeyttämisestä tai liiketoimesta kieltäytymisestä vain, jos lakimies ei ole noudattanut sellaista huolellisuutta, jota häneltä olosuhteet huomioon ottaen voidaan kohtuudella vaatia. Vahingonkorvauksen sovittelusta ja korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken noudatetaan, mitä vahingonkorvauslain (412/1974) 2 ja 6 luvuissa säädetään. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 23).

Rahanpesulain 40 §:ssä säädetään sakolla rangaistavaksi tuntemisvelvollisuuden laiminlyönti. Tuntemisvelvollisuuden rikkomiseen syyllistyy se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo asiakkaiden tuntemista tai tehostettua tuntemista koskevan velvollisuuden taikka asiakkaan tuntemistietojen säilyttämistä koskevan velvollisuuden. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 23).

Rahanpesulain 42 §:ssä säädetään rahanpesun ilmoitusrikkomus sakolla rangaistavaksi. Tekoon syyllistyy se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta jättää tekemättä rahanpesulain mukaisen ilmoituksen selvittelykeskukselle, vastoin säädettyä kieltoa paljastaa tällaisen ilmoituksen tekemisen taikka jättää täyttämättä rahanpesulain mukaisen selonottovelvollisuutensa eikä sen vuoksi havaitse ilmoitusvelvollisuutensa olemassaoloa. Jos lakimies toimeksiantosuhteessa on alkanut epäillä asiakkaan varojen alkuperää, ei ilmoitusvelvollisuudelta voida vältyä ja ilmoitusta jättää tekemättä, vaikka toimeksiannosta luovuttaisiin. Jos ilmoitus jätettäisiin

tekemättä, lakimiestä itseään voitaisiin syyttää rahanpesulain 42 §:ssä säädetystä ilmoitusrikkomuksesta. (Suomen Asianajajaliitto 2009a, 24).

6 Sisäisen toimintaohjeistuksen laatimisprosessi Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä

6.1 Toimintaohjeiden laatiminen ja työprosessien kehittäminen

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:llä ei ole aiemmin ollut sisäisiä toimintaohjeita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Bird & Birdin Lontoon toimistossa on laadittu joitakin yleisiä ohjeita aiheesta kaikkien toimistojen noudatettavaksi ja lisäksi heillä on runsaasti omia ohjeita, jotka koskevat vain Lontoon toimistoa, sillä Englannissa rahanpesua koskeva lainsäädäntö on paljon tiukempi kuin Suomessa. Lontoon toimiston laatimat yleiset ohjeet ovat kuitenkin hyvin yleisluonteisia ja Suomessa on aivan oma lainsäädäntönsä asiasta, joten tästäkin syystä oli tarpeen laatia Helsingin toimistolle omat ohjeet. Myös uuden rahanpesulain voimaantulo vaikutti siihen, että ohjeiden laatiminen katsottiin erittäin tarpeelliseksi. Osallistutuani asianajosihteeripäivillä 27.3.2009 aihetta käsittelevälle luennolle, kiinnostuin aiheesta ja tarjouduin tekemään kyseiset ohjeet toimistollemme osana opinnäytetyötäni. Ohjeistuksen teko saattoi alkaa saatuani toimitusjohtajalta luvan asiaan. Aikataulu toimintaohjeiden laatimiseksi muodostui erittäin tiukaksi, koska lain vuoden siirtymäaika päättyi 31.7.2009, ja asianajotoimistoilla piti olla 1.8.2009 mennessä SAL:n suositusten mukaisesti toimintaohjeet valmiina. Aikataulua nopeutti myös se, että ne haluttiin toimistollamme valmiiksi ennen kesälomia. Sisäiset koulutukset toimintaohjeista suunniteltiin pidettävän heti elokuun 2009 alussa.

Suuntaviivat ohjeistuksen tekemiselle käytiin lävitse aluksi toimistopäällikön ja myöhemmin toimiston rahanpesuepäilyissä yhteyshenkilönä toimivan henkilön kanssa. Lisäksi apunani toimi yksi asianajosihteerini, joka toimi tärkeänä apuna siinä, että kerroin hänelle omia ehdotuksiani ja hän kommentoi niitä ja antoi uutta näkökulmaa asioihin. Pidimme aiheesta muutaman palaverin ja kävimme keskustelua sähköpostitse. Ohjeistuksen tekemisen aloitin tutustumalla aiheesta löytyvään kirjallisuuteen ja muuhun materiaaliin. Osallistuin lisäksi SAL:n järjestämään, asianajajille suunnattuun koulutustilaisuuteen 28.5.2009, jossa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä olivat luennoimassa asianajaja Mats Welin Asianajotoimisto Esko, Uoti ja Sotamaa Oy:stä ja rikostarkastaja Laura Kuitunen keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksesta.

Sisäisen ohjeistuksen laatimisessa oli otettava huomioon, että sen tuli soveltua nimenomaan Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n omaan toimintaan. Ohjeiden laatimisen yhteydessä oli kiinnitettävä erityisesti huomiota myös työprosessien kehittämiseen, tehtävien ja vastuunjaon selkeyteen ja raportointiin. Ohjeet haluttiin mahdollisimman selkeäksi ja tiiviiksi pakettiksi (maksimissaan 2-3 sivua) ja niistä tuli käydä ilmi, kuka, mitä ja miten oli velvollinen tekemään. Lakimiehet velvoitettiin lisäksi tutustumaan SAL:n oppaaseen rahanpesun ja terrorismin

min rahoittamisen estämisestä, josta on saatavissa lisätietoa aiheesta. Toimintaohjeet tuli laatia koko henkilökunnan noudatettaviksi ja niiden tuli olla niin selkeästi ilmaistu, että uusi-kin työntekijä pääsee niistä pienellä opastuksella nopeasti perille. Uuden työntekijän perehdytysohjeisiin lisättiin kohta, jonka mukaan perehdyttäjän tulee käydä läpi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi laaditut toimintaohjeet ja lomakkeet.

Ensimmäiseksi nimettiin yhteyshenkilö eli käytännössä yhteyshenkilön rooli lankesi kyseiselle henkilölle hänen asemansa ja työnkuvansa puolesta suoraan eikä mitään erillistä valintaa tarvinnut suorittaa. Yhteyshenkilön nimeä ei turvallisuussyistä tässä työssä paljasteta. Tästä syystä kaikki yhteyshenkilön henkilöllisyyteen viittaavat kohdat on poistettu myös liitteenä olevista Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:lle laadituista toimintaohjeista ja lomakkeista. Toimiston henkilökunta tietää, kuka yhteyshenkilö on, ja se onkin tärkeää, jotta he tietävät kenen puoleen he voivat kääntyä kysyäkseen neuvoa. Sisäisen raportointikynnyksen tulee olla mahdollisimman matala eli yhteyshenkilön puoleen pitää olla helppo kääntyä ja raportoida mahdollisista epätavallisista liiketoimista. Yhteyshenkilöllä on asiantuntemusta ja riittävät päätöksentekovaltuudet käsitellä toimiston puolesta rahanpesuun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä asioita. Vain yhteyshenkilöllä on toimistossa valtuudet ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista rahanpesun selvittelykeskukselle.

Yhteyshenkilön nimeämisen jälkeen oli pohdittava, millaisiin toimenpiteisiin uusi rahanpesulaki asianajotoimiston henkilökunnan velvoittaa, miten nämä toimenpiteet toimistossa tullaan suorittamaan ja kenen vastuulla kunkin toimenpiteen suorittaminen olisi. Nämä tuli saada ilmaistua toimintaohjeisiin mahdollisimman selkeästi. Toimintaohjeet ja lomakkeet valmistuivat lopulta aikataulun mukaisesti kesäkuussa 2009.

Toimintaohjeet ovat tämän työn liitteenä 2. Niiden alussa on listattu ne liiketoimet, joita hoitaessaan lakimies on ilmoitusvelvollinen, koska vain niissä tapauksissa asiakas on tunnistettava rahanpesulain mukaisesti. Tunnistamisen suorittamista on rajoitettu rahanpesulaissa siten, että sen on tapahduttava aina vakituista asiakassuhdetta perustettaessa ja muiden kuin vakituisten asiakkaiden kyseessä ollessa silloin, kun suoritettavan liiketoimen suuruus tai toisiinsa kytkeytyvien toimenpiteiden suuruus yhteensä on vähintään 15.000 euroa. Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä päädyttiin kuitenkin siihen, että asiakas tunnistetaan lähtökohtaisesti aina, kun lakimies hoitaa jotakin ilmoitusvelvollisuuden alaisuuteen kuuluvista liiketoimista. Syynä tähän on se, että asianajotoimistossa on joskus vaikea arvioida, tuleeko jostakin asiakkaasta vakituinen asia vai jääkö asiakassuhde yhden toimeksiannon hoitamiseen. Nyt ei myöskään tarvitse seurata, milloin toimenpiteiden suuruus ylittää 15.000 euron rajan, kun tunnistamistoimenpiteisiin ryhdytään heti.

Asiakkaan tunnistamistoimenpiteitä varten laadin lomakkeen asiakkaan tunnistamisesta ja riskiperusteisesta arvioinnista, joka on [liitteenä 3](#). Lomake asiakkaan tunnistamisesta on tehty SAL:n mallin (joka löytyy Asianajajan oppaasta) pohjalta, mutta sitä on muutettu aika radikaalisti Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n tarpeisiin sopivaksi. Lomake on tehty sillä periaatteella, että se täytetään aina kun lakimies hoitaa toimeksiantoa, jossa hän on rahanpesulain mukaisesti ilmoitusvelvollinen ja hänen täytyy ryhtyä tunnistamistoimenpiteisiin. Sen vuoksi lomakkeessa ei ole edes vaihtoehtona kohtaa, että asiakasta ei tarvitse tunnistaa. Riskiperusteisessa arvioinnissa eli riskimatriisi-lomakkeessa on lyhyesti selostettu, mitä riskejä lakimiehen tulee arvioida, ja mainittu muutama esimerkki, mihin on erityisesti kiinnitettävä huomiota. Sen jälkeen lomakkeeseen on varattu tilaa, jotta lakimies voi vapaamuotoisesti kirjata, mitä riskejä toimeksiantoon tai asiakkaaseen liittyy. Nämä lomakkeet ovat tärkeitä sen vuoksi, että niiden avulla dokumentoidaan se, että asiakas on tunnistettu ja asiakkaaseen ja toimeksiantoon liittyvät riskit on arvioitu. Niihin myös päivitetään myöhemmin tiedot. Näiden lomakkeiden avulla voidaan jälkikäteen näyttää toteen, milloin ja miten kyseiset toimenpiteet on tehty.

Toimintaohjeissa opastetaan, miten menetellään kun on kyseessä uusi asiakas, jolle avataan toimeksianto ja miten menetellään kun vanhalle asiakkaalle avataan toimeksianto. Ohjeet on kuvattu vaiheittain, jotta niitä olisi mahdollisimman helppo seurata ja kussakin kohdassa mainitaan erikseen kuka toimenpiteen suorittaa. Ohjeissa eritellään, miten erilaiset asiakasryhmät tunnistetaan. Tunnistamistietojen hankkimista varten laadin erillisen Verification of Identity -lomakkeen, joka on [liitteenä 4](#). Siitä on myös suomenkielinen versio nimellä Henkilöllisyyden todentaminen ja se on [liitteenä 5](#). Kyseisellä lomakkeella voi pyytää asiakasta toimittamaan tarvittavat tunnistamistiedot. Lomake on muokattu Lontoon toimistossa käytössä olevan mallin pohjalta Helsingin toimiston käyttöön soveltuvaksi.

Toimeksiannon avauksella tarkoitetaan sitä, että kun toimistossa otetaan vastaan uusi toimeksianto, lakimies toimittaa sihteerille tiedot (perustiedot asiakkaasta, vastapuolesta, laskutuksesta jne.) toimeksiannon avausta varten erillisellä toimeksiannon avauslomakkeella tai toimittaa vastaavat tiedot sähköpostitse ja sihtööri syöttää tiedot toimeksiannosta sähköisesti Intranetin kautta. Tiedot menevät Lontooseen, jossa Registration Desk-niminen yksikkö tekee keskitetysti kaikki toimeksiannon avaukset ja antaa toimeksiannoille omat koodinsa. Jos asiakas on uusi, pitää toimeksiannon lisäksi suorittaa asiakkuuden avaaminen, jolloin jokainen asiakas saa oman kirjainyhdistelmäkoodinsa (viisi kirjainta) ja jokainen toimeksianto saa juoksevan numeromuotoisen (neljä numeroa) tunnuksensa. Esimerkiksi yrityksen Malli Oy asiakas-tunnus voisi olla MALLI ja sille avattu ensimmäinen toimeksianto olisi 0001. Asiakkaalle Malli Oy avatun ensimmäisen toimeksiannon koko koodi olisi tällöin MALLI-0001, toisen samalle asiakkaalle avatun koodin tunnus olisi MALLI-0002 ja niin edelleen.

Toimeksiannon avauslomakkeeseen lisättiin uusi kohta ”Identity check and risk-based assessment re Anti-Money Laundering”, mikä tarkoittaa ”Tunnistamistoimet ja riskiperusteinen arviointi rahanpesun estämiseen liittyen”. Vaihtoehtoina on merkitä ruksi kohtaan ”Done” eli ”Tehty” tai kohtaan ”Not required” eli ”Ei tarpeellista”. Registration Deskin kanssa keskusteltiin mahdollisuudesta lisätä Intranettiin toimeksiannon avauksen yhteyteen Suomelle tämä lause omaksi kohdaksi. Registration Deskissä pyritään tällä hetkellä muotoilemaan vastaava kohta, joka koskisi kaikkia Bird & Birdin toimistoja. Lisäämällä tämä kohta toimeksiannon avauksen yhteyteen, varmistetaan, että lakimies tarkistaa aina ennen toimeksiannon avausta, onko toimeksianto sellainen, että hän on sitä hoitaessaan ilmoitusvelvollinen ja ryhtyy tunnistamistoimenpiteisiin. Prosessista jää merkintä ja myöhemmin voidaan todeta, että tunnistamisvelvollisuus on hoidettu.

Toimintaohjeissa ohjeistetaan, miten tulee edetä, kun asiakkaan tiedot ovat kunnossa ja miten toimia, jos asiakkaan tiedoissa on jotain epäselvää. Sisäistä raportointia varten laadin Rahanpesuepäilyraportti-lomakkeen, joka on [liitteenä 6](#). Se on muokattu Lontoon toimistossa käytössä olevasta mallista ja se sisältää tiedot, joita Suomen rahanpesulaki edellyttää Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtävän ilmoituksen sisältävän. Tämän lomakkeen lakimies täyttää epäilyttävästä liiketoimesta ja toimittaa yhteyshenkilölle, ja siitä yhteyshenkilö saa tarvittavat tiedot ilmoituksen tekemiseen rahanpesun selvittelykeskukselle sähköisesti KRP:n internetsivuilta löytyvän linkin kautta. Asianajotoimisto Bird & Bird Oy ei ole tähän mennessä tehnyt yhtään ilmoitusta epäilyttävästä liiketoimesta. Tähän on suurimpana syynä ollut se, että toimistossa on omaksuttu sellainen käytäntö, että epäilyttävältä tuntuvan liiketoimen suorittamisesta pyritään kieltäytymään jo heti alkuunsa. Tähän toimistossa pyritään jatkossakin.

Koska sähköinen tallennus on riittävä muoto, päädyttiin siihen, että tunnistamistiedot tallennetaan Outlookin Filesiteen (asiakirjahallintosysteemi) tiettyyn nimettyyn kohtaan, jonne ei tallenneta mitään muita asiakkaan papereita. Toimeksiannon avauslomake tallennetaan myös Filesiteen, omaan nimettyyn kohtaansa. Kun tiedot tallennetaan aina samaan paikkaan, löytyvät ne jälkikäteen helpommin. Tietojen tallentaminen sähköisesti (jolloin paperiversiot tuhoaan tietoturvasyistä), säästää aikaa ja vaivaa huomattavasti. Jos paperiversiotkin pitäisi säilyttää, vaatisi se oman säilytysjärjestelmänsä, kun ne pitäisi säilyttää erillään muista asiakkaan papereista. Tällöin pitäisi olla ihan omat tilat näiden papereiden säilyttämiseksi.

Tunnistamistietojen päivittämisessä päädyttiin siihen, että kalenterimuistutus olisi helpoin tapa. Kun tunnistamistiedot on hankittu ensimmäisen kerran, tulee silloin merkitä kalenterimuistutus kahden vuoden päähän, jolloin kalenteri muistuttaa asiasta ajallaan. Toki päivityksiä tulee tehdä jo aiemmin, jos siihen ilmenee aihetta. Asiakkaan tunnistamiseksi hankittuja tietojen osalta Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:ssä päädyttiin siihen, että se toteutetaan asia-

kassuhteen ja toimeksiannon päätyttyä siinä yhteydessä, kun kaikkien asiakasta koskevien asiakirjojen poistamisesta säädetty määräaika eli 10 vuotta umpeutuu. Niissä tapauksissa, joista on tehty rahanpesuepäilyraportti ja ilmoitus KRP:lle, säilytetään asiakirjoja viisi vuotta ilmoituksen tekemisestä, jonka jälkeen asiakirjat hävitetään tietoturvallisesti, jollei tietojen edelleen säilyttäminen ole tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin taikka ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi.

6.2 Toimintaohjeiden käyttöönotto ja henkilökunnan kouluttaminen

Kun toimintaohjeet ja lomakkeet oli saatu valmiiksi, niistä pyydettiin kommentteja toimiston osakkailta. Heiltä ei tullut ohjeisiin muutosehdotuksia, joten seuraavaksi saatettiin sopia koulutuspäivät. Valmiit toimintaohjeet ja lomakkeet laitettiin jakeluun henkilökunnalle tutustuttavaksi ennen koulutuksia ja ne tallennettiin aluksi Outlookiin, josta ne siirrettiin myöhemmin Intranetiin. Elokuussa 2009 järjestettiin kolme koulutustilaisuutta henkilökunnalle asiasta. Kaksi tilaisuudesta oli suunnattu lakimiehille ja yksi sihteereille. Lakimiesten kanssa käytiin läpi ohjeistusta yksityiskohtaisemmin ja heidän näkökulmastaan katsoen. Sihteereiden kanssa puolestaan käytiin ohjeistusta läpi heidän työnsä kautta. Syyskuussa 2009 järjestettiin vielä yksi lisäkoulutus henkilöille, jotka eivät olleet päässeet osallistumaan elokuussa pidettyihin tilaisuuksiin. Lisäksi olen tarjonnut henkilökunnalle mahdollisuutta kahdenkeskiseen opastukseen aiheesta. Lakimiehille koulutusta oli pitämässä lisäksi toimiston yhteyshenkilö ja yksin pidin koulutuksen sihteereille.

Lakimiehille pidetyissä koulutuksissa painotettiin lakimiesten vastuuta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä. Lakimiehet eivät myöskään voi siirtää asiassa liian suurta vastuuta sihteereille, vaikka osa lakimiehistä näin mielellään tekisikin. Lakimiesten on kannettava suurin vastuu itse, koska heidät voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen tuntemisvelvollisuuden laiminlyönnistä tai rahanpesun ilmoitusrikkomuksesta.

Koulutuksissa syntyi aiheesta hyvää keskustelua ja kysymyksiäkin esitettiin. Keskustelua herrätti muun muassa lakimiehen ja asiakkaan välisen luottamussuhteen vaarantuminen. Osa piti epämiellyttävänä sitä, että asiakkaita pitäisi ”kytätä”. Koulutuksissa pohdittiin, mitä asiakkaalle vastattaisiin, jos asiakas tiedustelisi, miksi häneltä kysellään tunnistamistietoja. Yksinkertaisimmillaan asiakkaalle kannattaa tällöin vastata, että rahanpesulaki velvoittaa kaikkia lakimiehiä Suomessa toimimaan niin ja että lakimiehet voivat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen, jos eivät täytä tunnistamisvelvollisuuttaan.

Pääosa esitetyistä kysymyksistä oli niin sanottuja peruskysymyksiä (milloin pitää tehdä ilmoitus, onko veronkierto esirikos jne.), joihin oli helppo vastata, koska vastaukset tulivat suoraan laista, SAL:n oppaasta (B 17 Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä) tai

muusta kirjallisesta materiaalista johon olin tutustunut, mutta lisäksi esitettiin muutama kysymys, joihin ei löydy laista tai muustakaan kirjallisuudesta suoria vastauksia. Näiden kysymysten osalta tein selvitystyötä koulutusten jälkeen. Vastauksia kysymyksiin etsin muun muassa haastatteleamalla asiantuntijoita. Muun muassa seuraavat kysymykset esitettiin koulutuksissa: voiko ilmoitusvelvollisuus tulla jotain muuta kautta ja koskeeko ilmoitusvelvollisuus myös tilannetta, jossa oman asiakkaan tietojen katsotaan olevan kunnossa, mutta vastapuolen tiedot eivät vaikuttaisi olevan kunnossa? Entä pitääkö toimeksiannosta luopua ja ilmoitus tehdä jos myöhemmässä vaiheessa toimeksiantoa suoritettaessa ilmenee jotain epäilyttävää? Vastaukset näihin kysymyksiin löytyvät tämän opinnäytetyön sivuilta kutakin aihealuetta käsittelevästä osiosta.

Koulutuksessa heränneiden kysymysten ja huomioiden pohjalta toimintaohjeita päivitettiin vielä koulutusten jälkeen ja tarkoituksena on päivittää niitä jatkossakin sitä mukaa, kun siihen on aihetta. Yksi kohta, joka lisättiin toimintaohjeisiin uutena kohtana, oli Conflict Checkin tekeminen (Liite 3, kohta B.1). Conflict Checkin tekemisellä tarkoitetaan toimistosamme toimenpidettä, jolla tarkistetaan liittyykö toimeksiantoon jotakin konfliktia, joka estäisi toimeksiannon vastaanottamisen. Tällainen konflikti voisi olla esimerkiksi se, että toimisto on edustanut vastapuolena olevaa tahoja aiemmin jossakin toisessa jutussa. Tällöin syntyy eturistiriita ja toimeksiannosta on kieltäydyttävä. Varsinainen konfliktien tarkistaminen tehdään vasta toimeksiannon avauksen yhteydessä Registration Deskin toimesta, mutta kukin lakimiehistä/sihteereistä pystyy tekemään sen itsekin Intranetin kautta. Toimintaohjeissa ilmaistu lyhenne DIY, joka tulee sanoista Do It Yourself tarkoittaa tällaista itse tehtävää Conflict Checkiä. Koulutuksessa kysyttiin, missä vaiheessa Conflict Check tulisi tehdä ja todettiin, että se kannattaa tehdä ensimmäiseksi. On hyvä tarkistaa heti alkuunsa, nouseeko esiin mitään konflikteja, mitkä estäisivät toimeksiantoon ryhtymästä. Näin vältetään turhalta työltä, kun toimeksianto voidaan torjua heti, jos ilmenee konflikteja. Mikäli konflikteja ei ilmene, voidaan edetä tunnistamistoimenpiteiden suorittamiseen normaalisti.

Myöhemmin ilmeni tarvetta myös yhdelle uudelle lomakkeelle. Laadin tunnistamistietojen koontia varten liitteenä 7 olevan lomakkeen Verification of Identity_Summary. Sen suomenkielinen versio nimeltään Henkilöllisyyden todentaminen_Koonti on liitteenä 8. Tässä Excelmuotoisessa lomakkeessa on erillinen välilehti yksityishenkilöille ja yrityksille, koska näistä tahoista pitää kerätä osittain erilaiset tiedot. Lomakkeeseen kootaan molemmista ne tiedot, jotka rahanpesulain mukaan kyseisistä tahoista on säilytettävä. Kyseiseen lomakkeeseen voidaan listata asiakkaan tunnistamiseksi saadut tiedot taulukkomaisesti siten, että siihen kootaan yksityishenkilöistä esimerkiksi passikopioista saatavat tiedot: passin numero, henkilön nimi, syntymäaika ja henkilötunnus sekä yrityksistä esimerkiksi kaupparekisteriotteesta saatavat tiedot: rekisterinumero, rekisteröintipäivä, rekisteröity osoite jne. Kyseinen lomake on kätevä esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas muodostuu useasta kymmenestä osakkeenomista-

jasta, jotka ovat niin yksityishenkilöitä kuin yrityksiä ja heidän tunnistamiseen saadut tiedot tarvitaan listattua. Koonnin tekeminen auttaa myös pysymään selvillä, siitä keneltä tiedot on saatu ja keneltä ne puuttuvat, edellyttäen että koontia päivitetään sitä mukaan kuin tietoja saadaan. Tämän lomakkeen käyttö ei ole mitenkään pakollista, sillä samat tiedot löytyvät joka tapauksessa tunnistamisasiakirjoista, jotka tallennetaan ohjeiden mukaisesti.

Kaiken kaikkiaan ohjeet on otettu hyvin vastaan. Lakimiesten ilmoitusvelvollisuuden rajaamista koskemaan vain tiettyjä liiketoimia on pidetty hyvänä ja varsinkin oikeudenkäynneissä avustamisen rajaaminen pois on nähty positiivisena asiana.

Tammikuussa 2010 Bird & Birdin Lontoon toimistosta pyydettiin kaikkia toimistoja toimittamaan riskienhallintaan liittyen muun muassa lyhyt kuvaus toimistojen toimintatavoista rahanpesun estämiseksi. Tätä varten laadin englanninkielisen kuvauksen toimintaohjeistamme, joka on liitteenä 9. Yhteyshenkilömme toimitti sen perille. Tämän työn valmistumiseen mennessä tietoomme ei ole tullut mitään seuraamuksia tähän liittyen.

Toimintaohjeita tulee päivittää jatkossa heti, kun siihen ilmenee aihetta, esimerkiksi jos lainsäädäntö muuttuu tai toimiston yhteyshenkilö vaihtuu. Muutoksista tulee tiedottaa heti henkilökunnalle ja järjestää tarvittaessa koulutusta.

7 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Jokaisella asianajotoimistolla tuli olla 1.8.2009 lähtien omat sisäiset toimintaohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä kirjallisena ja niiden tuli sisältää ohjeet asiakkaiden tuntemiseen liittyvistä menettelyistä, selonteko- ja ilmoitusvelvollisuuden noudattamisesta sekä riskiperusteisesta arvioinnista. Toimistojen tuli laatia omaan toimintaansa sopiva ohjeistus, sillä yleispätevää mallia ei voi luoda toimistojen ja tehtävien erilaisuuden vuoksi. Toimintaohjeistuksen laatimisen yhteydessä toimistojen on tullut kehittää omia työprosessejaan. Omasta kokemuksesta voin todeta, että sisäisten toimintaohjeiden laatijan on hyvä olla henkilökuntaan kuuluva henkilö, joka tuntee yrityksen toimintatavat. Ulkopuolisen henkilön voisi olla hyvin hankalaa tehdä tällaista ohjeistusta tuntematta yrityksen toimintatapoja kunnolla.

Asianajotoimistoilla pitäisi olla myös nimettynä yhteyshenkilö, jonka puoleen muu henkilökunta voi kääntyä ja raportoida epätavallisista liiketoimista. Sisäisen raportointikynnyksen tulisi olla mahdollisimman matala eli yhteyshenkilön puoleen pitäisi olla helppo kääntyä. Vain yhteyshenkilöllä tulisi olla toimistossa valtuudet hoitaa keskitetysti ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista rahanpesun selvittelykeskukselle. Yhteyshenkilön valinnassa tulisi kiinnittää huomiota hänen asemaansa ja työnkuvaansa. Yhteyshenkilöllä tulisi olla asiantuntemusta ja

riittävät päätöksentekovaltuudet käsitellä toimiston puolesta rahanpesuun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä asioita.

Viimeisimmissä SAL:n suorittamissa toimistotarkastuksissa havaittiin selviä puutteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistoimissa, sillä toimistot olivat jättäneet tekemättä riskiperusteiseen arviointiin perustuvan suunnitelman. Syyksi ne ilmoittivat, ettei heillä ole rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvia toimeksiantoja. Se viittaisi siihen, että lakimiehet eivät tunnu ymmärtävän, miten helposti he tulevat rahanpesulain piiriin. Tarkastuksissa havaittujen laiminlyöntien suuri määrä saattoi johtua lähinnä tietämättömyydestä. Onkin tärkeää, että lakimiehet ymmärtävät, mitä rahanpesu käytännössä tarkoittaa ja mitkä ovat heidän velvollisuutensa ja mitä velvollisuuksien laiminlyönnistä voi seurata. Koulutuksilla on siinä tärkeä asema, sillä niissä tätä tietoisuutta voidaan kasvattaa ja velvollisuuksia painottaa. On tärkeää, että koko henkilökunta saadaan sitoutumaan ohjeistuksen noudattamiseen.

Kirjallisten ohjeiden ja koulutuksen lisäksi lakimiehiltä vaaditaan omaa aktiivisuutta perehtyä asiaan tarkemmin, jotta he sisäistäisivät ohjeistuksen paremmin. Jos asiaa ei sisäistetä kunnolla, pelkona on, että sitä ei myöskään pidetä tärkeänä. On myös vaarana, että lakimiehet, jotka eivät yleensä hoida ilmoitusvelvollisuuden alaisia toimeksiantoja, jättävät ohjeet kokonaan huomioimatta, koska kokevat, ettei asia koske heitä ollenkaan. Kun kirjallinen toimintaohjeistus on jaettu, koulutusta on järjestetty ja aiheeseen on kehoitettu tutustumaan oma-toimisesti, on asianajotoimisto täyttänyt velvollisuutensa. Kun toimisto on jakanut työkalut lakimiehille, on jokaisen yksittäisen lakimiehen asiana se, miten ohjeistusta tullaan noudattamaan.

Asianajotoimistoissa tulisi lisäksi seurata aktiivisesti mahdollisia lakimuutoksia ja muita mahdollisia muutoksia ja reagoida niihin mahdollisimman pian. Tarpeen mukaan olisi hyvä päivittää sisäisiä ohjeistuksia ja järjestää lisäkoulutusta henkilökunnalle.

Mielestäni saavutin työlle asettamani tavoitteet. Työ antaa hyvän yleiskuvan rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta sekä niiden estämisestä ja siinä käydään läpi, miten asianajotoimiston henkilökunnan on otettava huomioon rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvä lainsäädäntö toiminnassaan. Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:llä on nyt käytössään toimintaohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja henkilökunta on koulutettu näiden asioiden käsittelyyn. Opinnäytetyöstä muodostui kattava tietopaketti, josta löytyy ne olennaiset tiedot, joita Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n henkilökunta työssään tarvitsee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Vaikka työssä kuvataan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä pääasiassa Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n näkökulmasta, voidaan sitä käyttää hyväksi soveltuvin osin myös muiden asianajotoimistojen ja ilmoitusvelvollisten keskuudessa.

Opinnäytetyön tekemistä vaikeutti ajantasaisen kirjatiedon vähyys. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista ei ole yleensä ottaen tutkittu paljon. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sitä, miten asianajotoimistoissa on toimintaohjeistukset laadittu ja otettu käyttöön. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, minkä tyyppisiä epäilyttäviä liiketoimia asianajotoimistoissa on ilmennyt ja kuinka moni niistä on johtanut ilmoituksen tekemiseen rahanpesun selvittelykeskukselle. Uuden rahanpesulain tulkinnan koin myös haastavaksi. Asiantuntijankin mukaan rahanpesulain ohjeistus on erittäin raskas ja vaikeaselkoinen maallikolle tai niille, joiden sitä pitäisi soveltaa normaalissa liiketoiminnassa. Lain rakenne ja useat poikkeamat ja tarkennukset tekevät siitä lakimiehellekin vaikeaselkoisen. Asiantuntijahaastatteluiden osuus tähän työhön muodostuikin tärkeäksi, sillä heiltä sain vastauksia kysymyksiini, joihin ei laista tai muusta kirjallisuudesta löydy suoria vastauksia.

Opinnäytetyön tekeminen oli kaiken kaikkiaan erittäin mielenkiintoinen ja innostava projekti, mutta myös hyvin haastava. Oma työskentelyni aiheen parissa tulee vielä jatkumaan toimintaohjeiden ja lomakkeiden päivittämisen myötä ja mahdollisesti järjestettäessä lisäkoulutusta henkilökunnalle. Mielenkiinnolla odotan myös, miten Bird & Birdin Lontoon toimisto mahdollisesti ottaa kantaa asiaan, koska sinnehan pyydettiin toimittamaan kuvaus Helsingin toimiston toimintaohjeista. Jään myös mielenkiinnolla odottamaan, miten rahanpesulainsäädäntöä tullaan tiukentamaan tulevaisuudessa.

Lähteet

Painetut lähteet

Neira, T. 2004. Rahanpesurikokset. Teoksessa Koponen, P. & Lahti, R. (toim.) Uudistuva talosrikosoikeus. S. 113-139. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja N:o 286. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sahavirta, R. 2007. Rahanpesurikokset. Rahanpesun torjunta. Teoksessa Koponen P. & Lahti, R. (toim.) Talousrikokset, 147, 151-152. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lahtinen, R. 2009. Valmiina vastustamaan rahanpesua ja terrorismin rahoitusta? Advokaatti 3/2009, 6-8.

Lahtinen, R. 2010. Mistä rahat tulevat? Advokaatti 2/2010, 14-15.

Liukku, J. & Vasara, P. 2000. Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammattin harjoittajat. Defensor Legis 4/2000, 632-651.

Sähköiset lähteet

Euroopan komissio 2008. Rahanpesu kuriin. Viitattu 23.7.2009.

http://ec.europa.eu/finland/news/press/101/10885_fi.htm

Finanssivalvonta 2009a. Voimassa olevat säännökset. Viitattu 23.7.2009.

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Markkinavalvonta_ ja_ menettelytapavalvonta/Rahanpesun_estaminen/Voimassa_olevat_saannokset/Pages/Default.aspx

Finanssivalvonta 2009b. Terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 31.7.2009.

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Markkinavalvonta_ ja_ menettelytapavalvonta/Rahanpesun_estaminen/Terrorismin_ rahoittamisen_estaminen/Pages/Default.aspx

Finanssivalvonta 2009c. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 31.7.2009.

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Markkinavalvonta_ ja_ menettelytapavalvonta/Rahanpesun_estaminen/Pages/Default.aspx

Finlex 2009. Suomen säädöskokoelma 2009 N:o 119-124. N:o 123. Valtioneuvoston päätös 12.3.2009. Viitattu 12.3.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/2009/20090023.pdf>

Finlex 2008a. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503. Viitattu 19.4.2009. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080503>

Finlex 2008b. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 28.3.2008/25. Viitattu 20.5.2009. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080025>

Finlex 2003. Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annetun lain muuttamisesta 16.5.2003/365. Viitattu 26.3.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030365>

Finlex 1958. Laki asianajajista 12.12.1958/496. Viitattu 12.1.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1958/19580496>

Finlex 1889. Rikoslaki 19.12.1889/39. Viitattu 20.5.2009

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Finlex 1734. Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4. Viitattu 12.1.2010.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004>

Keskusrikospoliisi 2009. Kansainvälinen yhteistyö 2009. Viitattu 23.7.2009.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/DC316101D3204BBBC225703C001F1520?opendocument>

Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009a. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2009. Tulostettu 10.3.2010.

[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202009/\\$file/RAP_Vuosikertomus%202009.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202009/$file/RAP_Vuosikertomus%202009.pdf)

Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2009b. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Tulostettu 23.7.2009.

[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet/\\$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet/$file/Rahanpesun%20torjunnan%20parhaat%20k%C3%A4yt%C3%A4nteet.pdf)

Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2008. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2008. Tulostettu 15.6.2009.

[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202008/\\$file/RAP_Vuosikertomus%202008.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/RAP_Vuosikertomus%202008/$file/RAP_Vuosikertomus%202008.pdf)

Keskusrikospoliisi/Rahanpesun selvittelykeskus 2007. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä IV. Tulostettu 17.7.2009.

[http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20IV/\\$file/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20IV.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20IV/$file/Rahanpesurikokset%20oikeuskäytännössä%20IV.pdf)

Oikeusministeriö 2010a. Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Viitattu 26.3.2010.

<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Uutiset2010/1266333678955>

Oikeusministeriö 2010b. Työryhmän mietintö. Tulostettu 26.3.2010.

<http://www.om.fi/1266333677707>

Oikeusministeriö 2009a. Rahanpesua koskevat kriminalisoinnit pohdittaviksi. Viitattu 10.3.2010. <http://www.om.fi/1247666127114>

Oikeusministeriö 2009b. Työryhmän asettamispäätös. Viitattu 10.3.2010

<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;filename=Työryhmän+asettamispäätös.pdf&SSURLscontext=SatelliteServer&blobwhere=1243791285481&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Peurala, J. 2009. The European Union's Anti-Money Laundering Crusade. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print Oy.

[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja_83/\\$file/Raportteja_83.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/Raportteja_83/$file/Raportteja_83.pdf)

Poliisi 2009a. Lainsäädäntö ei pysy uusien rahanpesukeinojen perässä. Viitattu 28.2.2010.

<http://www.polamk.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/PFBD/A74CD14BA787DC0BC225765F002617E1>

Poliisi 2009b. Terrorismin rahoitus ja yleishyödylliset yhteisöt. Viitattu 17.3.2010.

[http://www.poliisi.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/files/Terrorismin%20rahoitus%20ja%20yleishyodylli-
set%20yhteisot/\\$file/Terrorismin%20rahoitus%20ja%20yleishyodylliset%20yhteisot.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/hallitus/home.nsf/files/Terrorismin%20rahoitus%20ja%20yleishyodylliset%20yhteisot/$file/Terrorismin%20rahoitus%20ja%20yleishyodylliset%20yhteisot.pdf)

Suomen Asianajajaliitto 2009a. Asianajotoimintaa koskevia säädöksiä ja ohjeita. B 17 Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Tulostettu 5.4.2009.
http://www.asianajajaliitto.fi/files/850/B_17_Opas_rahanpesun_ja_terrorismin_rahottamisen_estamisesta.pdf

Suomen Asianajajaliitto 2009b. Hyvää asianajotapaa koskevat ohjeet. Tulostettu 5.4.2009.
http://www.asianajajaliitto.fi/files/824/B_01_Hyvaa_asianajajatapaa_koskevat_ohjeet_15.1.2009.pdf

Suomen Asianajajaliitto. Viitattu 23.4.2010.
<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto>

Talousrikos 2009. Viitattu 15.1.2009.
<http://www.talousrikos.fi/tietoa/rahanpesurikokset/>

Valtioneuvosto 2009. Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011. Viitattu 10.3.2010.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/\\$file/VNperiaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/$file/VNperiaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf)

Yle 2009. Suomeen halutaan tiukempi rahanpesulaki. Viitattu 31.10.2009.
http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/article302409.ece
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2009/06/suomeen_halutaan_tiukempi_rahanpesulaki_824901.html

Julkaisemattomat lähteet

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J. 2010a. Haastattelu 30.3.2010.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J. 2010b. Haastattelu 30.4.2010.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n lakimies L. 2010. Haastattelu 1.4.2010.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäiset materiaalit

Kangas, N. 2004. Asianajajien suhtautuminen rahanpesulain mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen. Poliisiammattikorkeakoulu. Espoo. Opinnäytetyö.

Kuitunen, L. 2009. Haastattelu 1.7.2009.

Rahanpesun estämisen koulutus asianajajille 2009. Suomen Asianajajaliiton asianajajille järjestämä koulutustilaisuus rahanpesun estämisestä 28.5.2009.

Vasara, P. 2009a. Haastattelu 17.9.2009.

Vasara, P. 2009b. Haastattelu 17.10.2009.

Kuviot

Kuvio 1: Esirikokset	11
Kuvio 2: Rahanpesun selvittelyprosessi	20
Kuvio 3: Rahanpesun selvittelykeskuksen vastaanottamat ilmoitukset vuosina 2005-2009	21
Kuvio 4: Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista ja esitutkintaan siirretyt ilmoitukset vuosina 2005-2009	23

Taulukot

Taulukko 1: Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa

21

Liitteet

Liite 1 Rahanpesutapaukset.....	65
Liite 2 Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n sisäiset toimintaohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.....	66
Liite 3 Lomake asiakkaan tunnistamisesta ja riskiperusteinen arviointi	69
Liite 4 Verification of Identity	71
Liite 5 Henkilöllisyyden todentaminen	72
Liite 6 Rahanpesuepäilyraportti	73
Liite 7 Verification of Identity_Summary	75
Liite 8 Henkilöllisyyden todentaminen_Koonti	77
Liite 9 Preventing money laundering and terrorist financing in Helsinki office	79

RAHANPESUTAPAUKSET

Tapaus 1.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n lakimies L avustaa yksityishenkilö A:ta laajassa rahanpesujutussa, jossa yritys Y:tä, jonka johdossa yksityishenkilö A on, epäillään mm. törkeästä rahanpesusta, törkeästä petoksesta ja törkeästä väärennöksestä. Tapaus on tällä hetkellä vielä esitutkinnaissa. Yritys Y on välitysfirma, joka välitti palveluja Yritys X:lle. Yritys Y pyysi X:ää maksamaan vakuuden sopimusvelvoitteen täyttämiseksi hallinnoimalleen asiakasvaraintilille, ja Yritys X tekikin niin. Kun liiketoimi oli suoritettu, vakuus saatettiin vapauttaa. Tätä varten Yritys Y pyysi Yritys X:ää ilmoittamaan tilitiedot vakuuden takaisin maksamiseksi. Yritys X toimitti maksuohjeet ja Yritys Y maksoi vakuuden Yritys X:n ilmoittamalle offshore-tilille. Sieltä rahat siirrettiin myöhemmin Neitsytsaarilla olevalle tilille, joka oli Yritys X:n määräysvallassa. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n lakimies L. 2010).

Kyse on siitä, täyttykö tahallisuustunnusmerkki eli tiesikö Yritys Y tai olisiko sen pitänyt tietää, että sen Yritys X:ltä vastaanottama vakuus oli rikoksella saatuja varoja ja että vastaanottamalla nämä varat asiakasvaraintililleen ja myöhemmin palauttamalla vakuuden Yritys X:n määräämälle offshore-tilille (josta ne myöhemmin siirrettiin Yritys X:n määräysvallassa olevalle veroparatiisiyhtiölle), se peitti varojen alkuperän. Arvioitavana on myös se, että täyttykö tuottamuksellisen rahanpesun tunnusmerkit eli toimiko yritys Y törkeän huolimattomasti asiassa. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n lakimies L. 2010).

Tapaus 2.

Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J avustaa yksityishenkilöä A, jota epäillään rahanpesusta. Kyse on laajemman rikosjutun yhdestä osiosta. A on ammatiltaan lentäjä ja toimii lennonopettajana. A kertoi opetuksen yhteydessä rakennusalan yrittäjänä toimivalle oppilaalleen B:lle, että on menossa lomamatkalle Thaimaahan. B tarjosi tällöin A:n käyttöön Thaimaassa olevaa loma-asuntoon. Myöhemmin B soitti A:lle ja kysyi voisiko A toimittaa samalla loma-asunnolle 10.000 euroa käteistä. B selitti, että oli vaihtamassa asuntoa, ja tarvitsi ko. summan käsirahaksi. Vaikeiden pankkiyhteyksien vuoksi rahojen sähköinen siirto ei tullut kyseeseen. B pyysi piilottamaan rahat asuntoon, jottei esim. siivooja veisi niitä. A lupasi toimittaa rahat ja varmisti vielä ennen lähtöä, että ulkomaille saa viedä rahaa puheena olevan 10.000 euroa ilman lisäselvityksiä. A toimitti rahat asunnolle ja piilotti ne sinne. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J. 2010a).

B:n liiketoiminta oli ollut rikostutkinna alla ja telekuuntelun myötä edellä kuvattu puhelinkeskustelu tallentui. A:n epäillään siirtäneen rikoksen tuottamaa hyötyä peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn laittoman alkuperän tai avustaakseen B:tä välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Kyse on siitä, täyttykö tahallisuustunnusmerkki eli tiesikö A tai olisiko hänen pitänyt tietää rahojen olevan rikollista alkuperää. A tiesi B:n toimivan rakennusalalla ja tiesi tämän olevan rikas, koska tämä oli kertonut omaisuudestaan ja saapunut opetukseenkin kalliilla autolla. Lento-opetuksen ottaminenkin on kallista. Arvioitavana on se, että voiko B:llä olla objektiivisesti havaittavien seikkojen perusteella paljon laillista rahaa. Oikeuskäytännössä varojen antaja ei yleensä ole ollut objektiivisesti havaittavien seikkojen perusteella varakas henkilö vaan useimmiten aivan päinvastoin. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J. 2010a).

Käräjäoikeus hylkäsi syytteen A:n osalta huhtikuussa 2010 antamassaan tuomiossa. Se katsoi, ettei A:lla ollut rahanpesun edellyttämää tahallisuutta. Tuomion perusteluista käy ilmi, että käräjäoikeus katsoi, että B oli esittänyt A:lle rahojen siirtämisen perusteeksi sinänsä uskottavan selityksen käteisrahan tarpeesta. A oli voinut pitää B:n pyyntöä rahojen piilottamisesta muiden näkyvistä ymmärrettävänä, koska talo oli ollut A:n poistuttua tyhjiään ja kyse oli varsin suuresta käteissummasta. B oli pyytänyt A:ta viemään rahat asunnolle vasta sen jälkeen, kun hän oli jo luvannut A:lle ilmaisen asumisen Thaimaan asunnossaan, eikä lomanvieton mahdollisuutta voida siten pitää palkkion rahojen siirtämisestä. B:n pyynnön epätavanomaisuus ei riitä osoittamaan, että A olisi mieltänyt omaisuuden rikollisen alkuperän. Käräjäoikeus piti uskottavana A:n kertomusta siitä, että hän piti omien havaintojensa perusteella ja B:n varallisuudestaan tekemien mainintojen perusteella B:tä varakkaina henkilönä. Koska A ei ollut osallistunut B:n liiketoimintaan eikä ollut muutenkaan läheinen, hänellä ei voinut olla tarkkaa käsitystä B:n liiketoiminnan tuottaman tulon suuruudesta tai liiketoimintaan mahdollisesti liittyvästä rikollisesta toiminnasta. A on täten voinut perustellusti pitää rahoja laillisesta liiketoiminnasta peräisin olevina. (Asianajotoimisto Bird & Bird Oy:n asianajaja J. 2010b).

ASIANAJOTOIMISTO BIRD & BIRD OY:N SISÄISET TOIMINTAOHJEET RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISEKSI

Nämä ohjeet on tarkoitettu koko henkilökunnan noudatettavaksi 1.8.2009 alkaen. Jokainen lakimies on velvollinen lukemaan SAL:n julkaiseman B 17 Oppaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, joka löytyy seuraavasta linkistä:

http://www.asianajajaliitto.fi/files/850/B_17_Opas_rahanpesun_ja_terrorismin_rahottamisen_estamisesta.pdf

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008) asettaa lakimiehille velvollisuuden tuntea asiakkaansa ja näiden liiketoiminta sekä ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista tai terrorismin rahoittamisen epäilystä KRP:n rahanpesun selvittelykeskukselle. Rahanpesulaissa säädetty ilmoitusvelvollisuus syrjäyttää lakimiehille muussa laissa säädetyn salassapito- tai vaitiolovelvollisuuden. Epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan sitä, että on syytä epäillä varojen laillista alkuperää.

A.) Asiakas on tunnistettava rahanpesulain mukaan vain ja ainoastaan liiketoimissa, jotka liittyvät:

- kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen ostamiseen, myyntiin, toteuttamiseen tai suunnitteluun
- asiakkaan rahavarojen, arvopaperien tai muiden varojen hoitamiseen
- pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaamiseen tai hoitamiseen
- yhtiöiden perustamiseen, johtamiseen tai yritysten hallinnoimiseksi tarvittavien varojen järjestelyyn tai säätiöiden, yhtiöiden tai vastaavien yhteisöjen perustamiseen, johtamiseen tai niiden toiminnasta vastaamiseen.

Tunnistamisvelvollisuus ei koske oikeudenkäyntiavustaja- tai oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamista (varsinaiset oikeudenkäyntiin liittyvät tehtävät ja oikeudellinen neuvonta).

Seuraavia tahoja ei tarvitse tunnistaa (asiakassuhdetta kuitenkin seurattava, jotta havaitaan poikkeukselliset tai epätavalliset liiketoimet): Suomen viranomainen, luottolaitos, rahoituslaitos, sijoituspalveluyritys, rahasto-yhtiö, vakuutusyhtiö tai yhtiö, jonka arvopaperi on julkisen kaupankäynnin kohteena.

B.) Toimenpiteet, kun uusi asiakas, jolle avataan toimeksianto (joka liittyy johonkin kohdassa A luetelluista liiketoimista)

1. Lakimies / Sihteeri tekee Conflict Checkin Intranetin kautta (Intranet → Registration Desk → Links → Conflict Check (DIY)).
2. Lakimies täyttää Intranetistä löytyvän *Lomakkeen asiakkaan tunnistamisesta* ja *Riskiperusteisen arvioinnin*. **Huom. nämä on tehtävä ennen uuden asiakkuuden ja toimeksiannon avaamista!** Nii- tä voidaan ja niitä pitäisi kuitenkin täydentää aina siihen asti, kunnes toimeksianto on päättynyt.
3. Jos asiakas on
  - a.) *luonnollinen henkilö (yksityishenkilö)* → lakimies pyytää tältä (esim. käyttämällä Henkilöllisyyden todentaminen – lomaketta) tunnistamista varten kopion passista, suomalaisesta ajokortista, henkilötodistuksesta, muukalaispassista tai pakolaisen matkustusasiakirjasta tai kuvallisesta Kela-kortista.
  - b.) *oikeushenkilö (yritys)* → lakimies pyytää sihteeriä ottamaan kaupparekisteriotteen ja yhtiöjärjes- tyksen Suomen Asiakastieto -rekisteristä (tai pyytää asiakkaalta esim. käyttämällä Henkilöllisyyden todentaminen – lomaketta) → sihteeri tallentaa ks. tiedot esim. tietokoneen työpöydälle omaan kansioonsa (josta ne voi siirtää asiakkaan 0000-kansioon Registration-kohdan alle, kun

toimeksianto on avattu) → sihteeri toimittaa tiedot lakimiehelle. Huom. yrityksen toimeksiannoissa olevalta yhteyshenkilöltä lakimiehen on pyydettävä yksityishenkilön tunnistamistiedot.

- c.) **ulkomaalainen asiakas** → lakimies pyytää a- ja b-kohtia vastaavat selvitykset suoraan asiakkaalta esim. lähettämällä Intranetistä löytyvän lomakkeen **Verification of Identity** asiakkaalle.
- d.) **asiakkaan lukuun toimiva edustaja** (= Henkilö toimii joko valtuutettuna tai lakimääräisenä edustajana asiakkaan puolesta tai tämän nimissä.) → lakimies hankkii tarvittaessa (esim. käyttämällä Henkilöllisyyden todentaminen – lomaketta) tunnistamistiedot ja tiedon valtuutuksesta.

Lisäksi lakimiehen on tunnistettava **tosiasiallinen edunsaaja** (omistus yli 25% tai määräysvalta) ja tarvittaessa todennettava tämän henkilöllisyys selvittämällä asiakkaana olevan oikeushenkilön konserni-, omistus- ja määräysrakenteet esim. julkisista rekistereistä tai pyytämällä asiakkaalta ks. tiedot. Jos lakimies ei pysty tunnistamaan tosiasiallista edunsaajaa, on asiakassuhde lopetettava ja tehtävä ilmoitus KRP:lle.

Tunnistamistietojen koontia varten on olemassa **Henkilöllisyyden todentaminen_Koonti** – lomake (lomake löytyy englanniksi nimellä: **Verification of Identity_Summary**), johon voi tarvittaessa lisätä tunnistusasiakirjoista saadut tiedot.

- 4. Lakimies tutustuu tunnistamistietoihin ja tekee muistiinpanot. Ohje: Pyri laatimaan mahdollisimman tarkka kuvaus päämiehestä ja kiinnitä erityisesti huomiota siihen, että asiakas harjoittaa kaupparekisteriotteesta ilmenevää toimintaa, mikä on toiminnan painopiste ja yhtiön operatiivinen johto. Tarkista tarvittaessa päämiehen taloudellinen tilanne (luottotiedot kunnossa, liikevaihdon suuruus) ja toimeksiannon tarkoitus. Pyydä tarvittaessa asiakkaalta selvitys varojen alkuperästä. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota niihin asiakkaan liiketoimiin, jotka rakenteeltaan tai suuruudeltaan poikkeavat tavanomaisesta tai joilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta tai jotka eivät sovi yhteen sen kokemuksen tai tietojen kanssa, jotka lakimiehellä on asiakkaasta.
- 5. **Jos asiakkaan tiedot on lakimiehen mielestä kunnossa** → lakimies ottaa toimeksiannon hoitaakseen ja täyttää toimeksiannon avauslomakkeen ja toimittaa sen sihteerille. Lakimies laittaa ruksin ”Done” -ruutuun toimeksiannon avauslomakkeen kohtaan ”Identity check and risk-based assessment re Anti-Money Laundering”. → sihteeri avaa asiakkuuden ja toimeksiannon Registration Deskin kautta.

TAI:

Jos asiakkaan tiedoissa on jotain epäselvää → Lakimies keskustelelee asiasta [yhteyshenkilön nimi poistettu] kanssa → Lakimies / [yhteyshenkilön nimi poistettu] ottaa tarvittaessa neuvontapuhelun KRP:iin → Lakimies täyttää Intranetisistä löytyvän **Rahanpesuepäilyraportin** ja toimittaa sen [yhteyshenkilön nimi poistettu] → [yhteyshenkilön nimi poistettu] tekee ilmoituksen rahanpesun selvitykeskukselle sähköisesti KRP:n internetsivuilta löytyvän linkin kautta → Lakimies torjuu toimeksiannon.

Huom. KRP:lle tehdystä ilmoituksesta ei saa käydä ilmi yksittäisen työntekijän nimeä! Ilmoituksen tekemistä ei saa paljastaa sille, johon epäily kohdistuu tai kolmannelle henkilölle!

- 6. Lakimies / Sihteeri tallentaa **tunnistamistiedot sähköisesti** Outlookin filesiteen **asiakkaan 0000-kansioon Registration-kohdan alle**. Samaan paikkaan tallennetaan myös myöhemmin asiakkaasta hankitut päivitettyt tiedot. Paperiversiot voi hävittää tietoturvallisesti sen jälkeen kun ne on tallennettu sähköisesti. **Toimeksiannon avauslomake tallennetaan asiakkaan 0001-Admin-kansioon.**

C.) Toimenpiteet, kun vanha asiakas, jolle avataan toimeksianto (joka liittyy johonkin kohdassa A luetelluista liiketoimista)

Tunnistamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä on sovellettava myös asiakkaaseen, jonka liikesuhde lakimiehen kanssa on alkanut ennen lain voimaantuloa. Jos vanhaa asiakasta ei ole tunnistettu aikaisemmin ja tälle avataan toimeksianto, joka liittyy A kohdassa lueteltuihin liiketoimiin, on asiakas tunnistettava ja riskit arvioitava.

Jos vanha asiakas on tunnistettu aikaisemmin, arvioitavana on tällöin vain toimeksiantoon liittyvät riskit. Jos riskejä ei ole → lakimies laittaa toimeksiannon avauslomakkeeseen kohtaan ”Identity check and risk-based assessment re Anti-Money Laundering” rastin Not required kohdalle.

Mikäli toimeksiantoon liittyy pienikin riski, on lakimiehen täytettävä riskiperusteinen arviointi-lomake ja toimitettava se sihteerille toimeksiannon avauslomakkeen yhteydessä → sihteeritallentaa Riskiperusteinen arviointi-lomakkeen sähköisesti asiakkaan 0000-kansioon Registration kohdan alle ja toimeksiannon avauslomakkeen asiakkaan 0001-Admin-kansioon.

D.) Jatkuva seuranta ja tunnistamistietojen säilyttäminen

Asiakkaan tuntemista koskevia toimia on noudatettava riskiperusteiseen arviointiin pohjautuen koko asiakassuhteen ajan ja asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on pidettävä ajan tasalla. Tiedot on päivitettävä tarpeen mukaan, kuitenkin niin, että päivityksen tarve arvioitaisiin noin kahden vuoden välein (laita esim. kalenterimuistutus itsellesi). Tietojen päivittämisestä tulee tehdä merkintä Lomakkeeseen asiakkaan tunnistamisesta.

Asiakkaan tunnistamiseksi hankittujen tietojen poistaminen asiakassuhteen päätyttyä ja toimeksiannon päätyttyä toteutetaan siinä yhteydessä, kun kaikkien asiakasta koskevien asiakirjojen poistamisesta säädetty määräaika eli 10 vuotta umpeutuu.

Niissä tapauksissa, joista on tehty rahanpesuepäilyraportti ja ilmoitus KRP:lle, pidetään mappia ”Rahanpesuepäilyraportit ja ilmoitukset KRP:lle” [yhteyshenkilön nimi poistettu] huoneessa. Siinä säilytetään lakimiehen tekemää Rahanpesuepäilyraporttia ja [yhteyshenkilön nimi poistettu] KRP:lle tekemää ilmoitusta sekä lakimiehen hankimia välttämättömiä tietoja ja selvityksiä. Ne on säilytettävä viisi vuotta ilmoituksen tekemisestä, jonka jälkeen tiedot on poistettava, jollei tietojen edelleen säilyttäminen ole tarpeen rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin taikka ilmoitusvelvollisen tai sen palveluksessa olevan oikeuksien turvaamiseksi. Tietojen edelleen säilyttämisen tarpeellisuus olisi tutkittava vähintään kolmen vuoden välein ja tästä tarkastamisesta tulee tehdä merkintä mapin alkuosassa olevaan ”tsekkauslistaan”. [yhteyshenkilön nimi poistettu] vastaa em. toimista mappiin liittyen.

Lisätietoa:

- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 503/2008
- B 17 Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, Asianajajaliitto, 27.2.2009 ja Liite 22.4.2009
- Rahanpesun torjunnan parhaat lähteet, Keskusrikospoliisi, 19.3.2009

LÖMAKE ASIAKKAAN TUNNISTAMISESTA

(tallennetaan sähköisesti asiakkaan 0000-kansioon Registration-kohdan alle)

Asiakas: _____

Lakimies: _____

Tunnistamisen suorittaminen

Asiakkaan tunnistamiseksi on hankittu seuraavat asiakirjat (tallennettu sähköisesti asiakkaan admin-0000-kansioon):

- kopio passista
- kopio suomalaisesta ajokortista
- kopio henkilötodistuksesta
- kopio kuvallisesta Kela-kortista
- kaupparekisteriote
- yhtiöjärjestys
- jokin muu asiakirja, mikä: .....

Etätunnistaminen

Asiakkaamme ei ole ollut läsnä henkilöllisyyden todistamista varten, mutta henkilöllisyyden todistaminen on suoritettu jollakin seuraavista menetelmistä:

- Asiakkaan tunnistamisen on suorittanut asiamies, joka voi olla toinen ilmoitusvelvollinen tai muu luotettava yhteistyötaho.
.....
- Sopimus tai muu asiakirja on lähetetty kirjattuna postina saantitodistetta vastaan ja asiakkaan antamat tiedot on varmistettu muusta luotettavasta lähteestä
.....
- Asiakkaamme on luonnollinen henkilö, joka on tunnistettu voimassaolevasta passista (liitteenä kopio passista). Asiakkaamme on oikeushenkilö, joka on tunnistettu kaupparekisteriotteesta ja jonka edustaja on tunnistettu voimassaolevasta passista (asiakirjat liitteenä).
Lisätietoja
.....

Riskien arviointi

- Toimeksiantoon ei liity riskiä/riskejä
- Toimeksiantoon liittyy riski/riskejä → täytävä *Riskiperusteinen arviointi / Riskimatriisi*

Tunnistamistietojen päivittäminen

Merkitse tähän milloin ja mitä on päivitetty. Jos päivitettävää ei ole, laita päiväys ja merkintä "kaikki tiedot ajantasalla".
Tallenna uudet dokumentit sähköisesti asiakkaan 0000-kansioon Registration-kohdan alle .

Päiväys _____ Päivitysmerkintä _____

RISKIPERUSTEINEN ARVIOINTI / RISKIMATRIISI

(tallennetaan sähköisesti asiakkaan 0000-kansioon Registration-kohdan alle)

Arvioijan nimi: _____
 Päiväys: _____
 Asiakkaan nimi: _____
 Asiakskoodi: _____

Lakimiehen on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä arvioiessaan otettava huomioon asianajotoimintaan, palveluihinsa, asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan ja liiketoimiin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Asiakkaaseen liittyvä riski kasvaa sen mukaan, onko asiakas tai vastapuoli viranomainen, yhtiö, yleishyödyllinen yhteisö tai yksityishenkilö. Tuotteen perusteella riskejä arvioitaessa voidaan todeta, että asiakkaan toimintaan liittyvä konsultointi on riskiltään vähäisempää kuin esim. pesänhoitaminen ja kauppojen teko. Alueellisuus vaikuttaa myös riskien arviointiin; toiminta EU:n alueella on riskittömämpää kuin FATF:n mustalla listalla olevissa maissa. Poliittisesti vaikutusvaltaisen asiakkaan kohdalla on aiheutta tehostettuun tuntemiseen.

Kiinnitä erityisesti huomiota liiketoimiin, joilla on seuraavia tunnusmerkkejä:

- poikkeaa asiakkaan normaalista toiminnasta, asiakasryhmän normaalista toiminnasta tai ylipäättään normaalista toiminnasta
- monimutkainen (yhtymis)järjestely tai rahoitusjärjestely
- epätavallinen maksujärjestely
- epärationaalinen toiminta
- liiketoimeen sisältyvä varojen määrä poikkeuksellisen suuri

Ole erityisen varuillaan jos

- toimeksiantoon liittyy käteisvaroja
- toimeksianto on etabloituminen uudelle markkina-alueelle tai kansainvälinen transaktio
- asiakas ei ole entuudestaan tuttu
- asiakas tulee maasta, jossa on järjestäytynyttä rikollisuutta
- asiakkaalla tai liiketoimella on liittymäkohta valtion, joka ei täytä kansainvälisiä velvoitteita
- asiakas haluaa ilman pätevää syytä tallettaa tai ottaa vastaan rahaa asiakasvaratilille
- asiakas haluaa tehdä hänelle epäedullisen oikeustoimen
- asiakkaalla tai hänen edustajallaan on selvästi puuttuva kokemus ja tietämys liiketoiminnasta ja erityisesti siitä alasta, johon liiketoimi liittyy
- sovinto syntyy riita-asiassa liian helposti
- liiketoimeen liittyy ns. off-shore yhtiö tai pankki (liiketoimi veroparatiisi- maahan tai –maasta)

Arvioijan selvitys toimeksiantoon liittyvistä riskeistä:

VERIFICATION OF IDENTITY

Under Finnish law brought into force in 2008 (Act on Preventing and Clearing Money Laundering and Terrorist Financing 503/2008), implementing the European Money Laundering Directive, we are required to identify our clients and verify their identity. If we fail to comply with these laws we may commit a criminal offence and, in any event, may be subject to discipline by the Finnish Bar Association.

Please provide us with the copies of the relevant documents listed below. This information request regards the client, its shareholders, representatives and beneficiaries, not the adverse party of the matter. If certain information is not available, please state the reason for that.

Information required:

Individuals:

- Finnish citizens: Passport or Finnish photographic Driving Licence or Identity card or Alien's passport or photographic Kela card (a personal health insurance card)
- Other citizens: Passport or Identity card which is accepted as travel document

Companies:

- Extract from the trade register or Certificate of incorporation
- Articles of Association
- Copy of the most recent signed, audited accounts
- Verification of the authorization and identity of the client's principal contact person(s) and/or the officer(s) principally representing the client. For verification of identity is required the same information as regarding individuals.

Please provide us also with the above information regarding ultimate beneficiaries.

The requested information may be provided via email, telefax or regular mail.

Should you have any questions relating to the above, please contact us.

Kind regards

HENKILÖLLISYYDEN TODENTAMINEN

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008), jolla pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoittamiseen (2005/60/EY), asettaa meille velvollisuuden tuntea asiakkaamme ja todentaa heidän henkilöllisyytensä. Meillä on rikosoikeudellinen vastuu lain noudattamisesta ja saatamme myös joutua Suomen Asianajajaliiton kurinpidollisten toimien kohteeksi.

Olkaa hyvä ja toimittakaa meille kopiot alla luetelluista asiakirjoista. Pyydetty informaatio koskee asiakasta, sen osakkeenomistajia, edustajia ja edunsaajia, ei vastapuolena olevaa tahoa. Jos jokin asiakirja ei ole saatavilla, olkaa hyvä ja ilmoittakaa syy siihen.

Tarvittavat tiedot:

Yksityishenkilöt:

- Suomen kansalaisuuden omaavat: kopio passista, suomalaisesta kuvallisesta ajokortista tai henkilötodistuksesta, muukalaispassista tai kuvallisesta Kela-kortista
- Muut kansalaisuudet: passikopio tai kopio matkustusasiakirjaksi hyväksytystä henkilötodistuksesta

Yritykset:

- Kaupparekisteriote
- Yhtiöjärjestys
- Viimeisimmät tilinpäätöstiedot
- Yrityksen puolesta toimivan yhteyshenkilön/edustajan henkilöllisyyden todentamiseksi tarvitaan yksityishenkilöiden tunnistamista vastaavat tiedot sekä tieto siitä, että tällä on oikeus edustaa yritystä.

Olkaa hyvä ja toimittakaa meille myös vastaavat tiedot tosiasiallisista edunsaajista.

Pyydetty tiedot voi toimittaa sähköpostitse, faksata tai lähettää postitse.

Jos teillä on jotain kysyttävää tähän liittyen, olkaa hyvä ja ottakaa meihin yhteyttä.

Ystävällisin terveisin

RAHANPESUEPÄILY-RAPORTTI**VAIN SISÄISEEN KÄYTTÖÖN****TÄTÄ LOMAKETTA EI TULE LAITTA A ASIAKKAAN KANSIOON**

ASIAKKAAN NIMI, HENKILÖTUNNUS, SYNTYMÄAIKA JA KANSALLISUUS	
ASIAKKAAN YHTEYSTIEDOT: (osoite, puhelin ja yhteyshenkilön nimi)	
MUIDEN LIKETOIMEEN OSALLISTEN NIMET, HENKILÖTUNNUKSET, SYNTYMÄAJAT JA KANSALLISUUDET	
LIKETOIMEN LAATU	
LIKETOIMEEN SISÄLTYVIEN VAROJEN TAI MUUN OMAISUUDEN MÄÄRÄ JA VALUUTTA	
VAROJEN TAI MUUN OMAISUUDEN ALKUPERÄ TAI KOHDE	
SYYY, JOKA TEKI LIKETOIMESTA EPÄILYTTÄVÄN	
ONKO LIKETOIMI SUORITETTU, KESKEYTETTY VAI ONKO SIITÄ KIELTÄYDYTTY	
ILMOITTAJA	
PÄIVÄYS JA ILMOITTAJAN ALLEKIRJOITUS	

Tämä raportti tulee toimittaa [yhteyshenkilön nimi poistettu] **VÄLITTÖMÄSTI**. Soita hänelle varoittaaksesi siitä, että raportti on tehty.

<u>VAIN TOIMISTON RAHANPESUEPÄILYISTÄ VASTAAVAN HENKILÖN ELI</u> [yhteyshenkilön nimi poistettu] <u>KÄYTTÖÖN</u> täydennettäväksi	
Ilmoitus KRP:lle Kyllä / Ei	
Jos Ei anna syy	
PÄIVÄYS JOLLOIN ILMOITUS KRP:LLE TEHTY	
RAPORTIN JA MUIDEN ASIAAN LIITTY- VIEN TIETOJEN SÄILYTTÄMISEN TAR- PEELLISUUDEN ARVIOIMISEN AJAN- KOHTA	
RAPORTIN JA MUIDEN ASIAAN LIITTYVIEN TIETOJEN HÄVITTÄMISEN AJANKOHTA	

PREVENTING MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING IN HELSINKI OFFICE

18 January 2010
Updated 30 March 2010

Here is presented internal instructions drawn up for Helsinki office regarding preventing money laundering and terrorist financing. It's based on Finnish law (Act on Preventing and Clearing Money Laundering and Terrorist Financing 503/2008) brought into force in 1 August 2008, implementing the European Money Laundering Directive.

This law applies to the lawyers and their assistants if they act on behalf of and for a client in transactions related to:

- buying, selling, planning or execution of real property and business entities;
- managing of client money, securities or other assets;
- opening or management of bank, savings or securities accounts;
organisation of contributions for the creation, operation or management of companies; or
creation, operation or management of foundations, companies or similar corporations.

In these cases we are obliged to identify our clients. The law doesn't apply to actual legal proceedings, the provision of legal advice concerning a client's legal position in the pre-trial investigation of an offence or other pre-trial handling of the case, or instituting or avoiding proceedings.

Lawyers shall identify their customers and verify the identity of their customers when establishing a relationship with them or at the latest before their customers obtain control over the assets or other property involved in a transaction or before the transaction has been concluded.

Simplified customer due diligence can be used when the customer is a Finnish authority, credit institution, financial institution, investment firm, management company or insurance company or when the customer is a company whose securities are admitted to public trading.

Our policy concerning customer due diligence

The guidance contains directions in stages how to act *when an assignment is going to be opened for a new client*. Stages are as follows:

- 1.) Lawyer / Assistant do the Conflict Check (DIY).
- 2.) Lawyer fills in a special form about identifying customer and a form about risk-based assessment.
- 3.) If a client is
  - a.) natural person → lawyer asks for a copy of passport or Finnish driving licence or Identity Card or Alien's passport or photographic Kela card (a personal health insurance card) from client.
  - b.) legal person → lawyer asks assistant to take Extract from the trade register and Articles of association → assistant saves them to the desktop (and moves them to client's Registration file no 0000 when the case is opened by Registration desk). → Assistant sends information to lawyer. Also a contact person needs to be identified.
  - c.) foreign customer → lawyer asks identification information direct from client by using Verification of Identity form.
  - d.) representative → lawyer asks the identification information direct from client

e.) the beneficial owners → lawyer asks the identification information direct from client or from public registers

4.) Lawyer takes a closer view of information of identification and makes notes.

5.) If everything is ok → lawyer takes assignment and delivers to assistant information about opening new matter. This information contains also confirmation about is the client identified and risks evaluated. Assistant opens the matter through Registration Desk.

OR:

If there is something unclear about customer's information → lawyer discuss about that with [name of contact person is removed] → lawyer/[name of contact person is removed] calls (if necessary) to the Financial Intelligence Unit for advice → [name of contact person is removed] reports a suspicious transaction or suspicion of terrorist financing to the Financial Intelligence Unit electrically. → Lawyer rejects assignment.

6.) Lawyer / Assistant saves identification information electrically in filesite: client's Registration file no 0000. Matter Opening Form will be saved in client's Admin file no 0001.

The guidance also contains directions in stages how to act *when an assignment is going to be opened for an old customer*. Obligation to identify client applies also to an old client. If an old client has been identified before, it will be enough to evaluate the risks then. If there is no risks, lawyer answers to question "Identity check and risk-based assessment re Anti-Money Laundering" in a Matter Opening Form Not required. If there are risks, lawyer fills in a form about risk-based assessment and assistant saves it in client's Registration file no 0000. Assistant saves Matter Opening Form in client's Admin file no 0001.

Obligation to obtain information and ongoing monitoring

We are obligated to obtain information and arrange ongoing monitoring on clients' transactions, the nature and extent of the clients' business and the grounds for the use of a service or product. The information should be updated when necessary but at least at intervals of two years and a note of update should be done in a form of identifying client. Records shall be kept for a period of ten years following the end of regular customer relationships.

Risk-based assessment

Lawyer is obligated to take account of the risks of money laundering and terrorist financing that are related to their sector, their products, their services, technological development, their customers and the customers' business and transactions. We have separate form for this.

Obligation to report a suspicious transaction or suspicion of terrorist financing and secrecy obligation

Having fulfilled the obligation to obtain information [name of contact person is removed] shall immediately report a suspicious transaction or suspicion of terrorist financing to the Financial Intelligence Unit. Lawyer/Assistant can't reveal the making of a report to the person subject to the suspicion or to any other person.

Suspending and refusing to conduct a transaction

Lawyer shall suspend a transaction for further inquiries or refuse to conduct a transaction if the transaction is suspicious or they suspect that the assets involved in the transaction are used for terrorist financing or a punishable attempt of terrorist financing. If it is not possible to refrain from conducting the transaction, or if suspending or refusing to conduct the transaction is likely to hamper the establishment of the beneficial owner of the transaction, parties subject to the reporting obligation may carry out the transaction, after which a report shall be made without delay.

Training for staff

Last autumn we arranged training for our staff about this internal guidance.

Supervision

Supervision is organised by the Finnish Bar Association.

Violation of customer due diligence and violation of the obligation to report money laundering

Lawyer who deliberately or through negligence fails to fulfil the obligation to conduct customer due diligence or the obligation to keep records of the customer due diligence data shall be sentenced for violation of customer due diligence to a fine, unless a more severe punishment for the act is provided elsewhere in the law. Lawyer who deliberately or through negligence fails to make a report, discloses such reporting in violation of the prohibition, or fails to fulfil the obligation to obtain information shall be sentenced for violation of the obligation to report money laundering to a fine.